

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Potřebuje komunitní práce teorii?

Anna Juráčková

Katedra teologické etiky
Vedoucí práce: PhDr. Bohumila Baštecká, PhD.
Studijní program: Teologie N6141
Studijní obor: Křesťanská humanitární a pastorační práce-diakonika

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *Potřebuje komunitní práce teorii?* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Olomouci dne 4. 7. 2014

Anna Juráčková

Bibliografická citace

Potřebuje komunitní práce teorii? [rukopis] : diplomová práce/Anna Juráčková;
vedoucí práce: PhDr. Bohumila Baštecká, PhD.. Praha, 2014. 123 s.

Anotace

Cílem diplomové práce je zjistit, zda a jak je komunitní přístup u jeho vůdčích osobností založen na teorii. Práce seznamuje se novodobým koncepty společenství-komunity, které se může jevit jako aktuální východisko pro komunitní práci. Představuje nejprve široké spektrum často využívaných definic a posléze nabízí takový pohled na společenství-komunitu, který vychází z vědních disciplín jako je filozofie, teologie, politická filozofie – komunitarismus a v neposlední řadě předkládá také sociologické a okrajově pak také antropologické pojetí společenství. Ve výzkumné části seznamuje čtenáře s pěti vůdčími osobnostmi, které se v minulosti zabývaly nebo se doposud věnují práci ve společenství. Skrze výběr hlavních myšlenek osobností, charakterizujících jejich přístup k praxi, zkoumáním jejich vztahu k teorii a nahlížení na společenství autorka zjišťuje, zda považují teoretickou oporu pro svoji praxi za potřebnou.

Klíčová slova

Společenství-komunita, komunitní práce, komunitní přístup, aplikace, teorie,

Summary

The goal of the thesis is to find if the community approach used by its leading figures is based on the theory and how they use the theory. The thesis introduces modern concept of community, which can be seen as the actual ground for community work. First of all it presents wide range of often used definitions, then it offers the view of community by disciplines like philosophy, theology, political philosophy – communitarism, and last but not least it presents the sociological interpretation of community and marginally also the anthropological one. In the research part the reader is acquainted with five personal stories of community approach leading figures - people, who were engaged or who are still actively interested in the work with community. Showing the main ideas of these people which characterize their approaches to the practice and studying their relation to the theory and view on community the thesis uncovers, if they see the theoretical support as needed for their work.

Keywords

community (fellowship), community work, community work approach, application, theory

Poděkování

Moje poděkování patří vedoucí práce, paní PhDr. Bohumile Baštecké, PhD. za její pomoc, přímost a učitelský přístup, který nutí odpovídat a vzápětí burcuje klást si další otázky. Srdečné poděkování patří všem osobnostem, které se účastnily výzkumného šetření za jejich laskavost a otevřenost. Dále moji rodině, přátelům, trpělivým kolegům a v neposlední řadě P. Damiánovi-Maria Jiřímu Škodovi za jeho rady a vytrvalé povzbuzování. Za zdroj inspirace bych chtěla poděkovat také všem, kteří neumíme dobrou komunitní práci.

Obsah

Úvod.....	8
1 Společenství – komunita: vymezení.....	11
2 Přátelství jako filozoficko-teologické východisko společenství	24
2.1 Aristotelovo pojetí přátelství.....	27
2.2 Tomáš Akvinský a jeho pojetí přátelství.....	32
2.3 Aristoteles a Tomáš Akvinský: přátelství jako základ a inspirační zdroj společenství.....	35
2.4 Ctnosti jako základ života ve společenství.....	38
3 Komunitarismus jako filozoficko-politický rámec společenství.....	41
3.1 Komunitarismus jako reakce na liberalismus	41
3.2 Komunitarismus: Spravedlnost a solidarita v díle Johna Rawlse ..	45
3.3 Sporu o liberalismus a komunitarismus	50
3.4 Člověk a společenství v praxi komunitarismu	52
4 Sociologické a antropologické pojetí společenství.....	55
4.1 Vývoj solidarity (soudržnosti, vzájemnosti)	56
4.2 Společnost a společenství.....	64
4.3 Společenství - komunita v postmoderní době	67
5 Praktická část.....	72
5.1 Cíl výzkumu	72
5.2 Představení vzorku a souvislostí rozhovorů.....	72

5.3	Výzkumný postup	74
5.3.1	Metoda sběru dat: rozhovor	75
5.3.2	Metoda zpracování dat:	76
5.4	Výsledky	78
5.4.1	Osobnost 1	78
5.4.2	Osobnost 2	83
5.4.3	Osobnost 3	87
5.4.4	Osobnost 4	92
5.4.5	Osobnost 5	96
5.5	Shrnutí výsledků.....	100
5.5.1	Shrnutí 1: teorie v praxi vůdčích osobností	100
5.5.2	Shrnutí 2: společenství v praxi vůdčích osobností.....	102
	Diskuze	106
	Závěr.....	113
	Seznam literatury.....	115

Úvod

Ptáme-li se: *Proč?*, hledáme smysl. Podobně tomu je také v otázce této práce. Vycházíme přitom z toho, že (komunitnímu) pracovníkovi k naplnění jeho činnosti nestačí soubor principů, odborný kurz a (snad i) jisté předpoklady. Snaží se zjistit, odkud vychází potřeba využití takového přístupu a na čem je postavena. Další myšlenkou, která vyvolala otázku jdoucí po potřebě teorie v komunitní práci, bylo téma profesionalizace¹ a profesionality. Garantuje znalost teorie komunitní práce a její aplikace profesionalitu²? Co je komunitní práce jako profese?

Teprve až po krátké praxi v organizaci, která na komunitním přístupu (v oblasti podpory obyvatel v regionu Sudet) založila před 12 lety svoji činnost, jsem si nepřímou začala klást otázku: „Potřebuje práce komunitní práce teorii?“ Tento přístup, pro mě (doposud jen teoretický termín) začal postupně s praxí dostávat reálnou podobu. Prostřednictvím reflexe práce a postupně se rozšiřujícího pohledu na to, co vše mohu pod tento pojem zahrnout, se mi jeho porozumění začalo proměňovat.

¹ Podle velkého sociologického slovníku jde o „proces, během něhož určité zaměstnání nebo pracovní role, které až dosud neplatily za profesi, získávají tento atribut.“ Pod tímto pojmem můžeme chápat také vzestup celých pracovních odvětví. „Skupiny usilující o profesionalizaci pokládají svoje snahy za úspěšné, jestliže se jim podaří prosadit zákonodárství, které jim vyhradí vykonávat své služby na výlučné, přesně stanovené bázi.“ Žádný ze slovníků (včetně českých významových slovníků) nenabízí výklad pojmu *profesionalita*. Tezaurus jazyka českého u slova *odborník* nabízí příbuzná slova jako je *pracovník*, *specialista*, *učenec*, *uznávaná osoba*, *znalec*, *zkušený odborník* a přídavného jména odborný předkládá slova *odborný*, *profesní*, *rádce*, *učený*, *znalecký*. Podle internetového slovníku cizích slov jde o odbornost.

MAŘÍKOVÁ, *Velký sociologický slovník*, 853

KLÉGR, *Slovník Tezaurus jazyka českého, slovník českých slov a frází současných, blízkých a příbuzných*, 816

Obecně lze říct, že teorie naší práci poskytuje reflexi, udává ji směr, zajišťuje nadhled a v jistém slova smyslu prostor, ve kterém nejsme sami. Až na základě takovéto reflexe jsme schopni hodnotit, oceňovat, kritizovat a klást si další otázky. Z praktického pohledu můžeme říct, že nás vede ke smyslu toho, co a jak děláme. V souvislosti s tímto tématem směřuji k otázce, zda teorii nabýváme pouze studiem nebo ji můžeme chápat také jako výsledek svých zkušeností.

Cílem této práce je zjistit, zda a jak je komunitní přístup u jeho vůdčích osobností založen na teorii.

Teoretická část (kap. 1 - 4) představuje východiska společenství, která vychází z teologie, filozofie, politické filozofie, sociologie a v této práci se okrajově zabývá také pohledem antropologie. V této části práce nejde tak o komplexnost výkladu jako o myšlenkový základ, který je v těchto disciplínách s pojmem společenství nejčastěji spojován.

První kapitola práce se zaměřuje na definice společenství-komunity, jež jsou předkládány v praxi komunitní práce a vedle toho nám jsou zprostředkovány několika dalšími (aplikovanými) disciplínami. Za účelem lepšího porozumění a orientace ve významu definic jsou zde rozděleny do tří oblastí: sounáležitost jako sociologicko-filozofická podstata společenství, společenství-komunita jako udržitelnost pomoci a Osoba Ježíše Krista: filozoficko-teologické zamyšlení nad podstatou společenství.

Na poslední ze tří výše zmíněných bodů navazuje druhá kapitola, jež hledá východisko společenství skrze filozofii a teologii. Prostřednictvím Aristotelovy filozofie a filozoficko-teologického pohledu Tomáše Akvinského zde do popředí vystupuje přátelství, jež je možné nahlížet jako příčinu společenství. Podle těchto myslitelů je přátelství považováno za poslední cíl Božího stvoření.

Bůh, který je chápán jako dobro, se sdílí skrze komunikaci. Křesťané jsou tak vyzýváni žít ve společenství s druhými lidmi a toto dobro komunikovat. Podle Aristotela a Tomáše Akvinského je možné také říct, že přátelství je důsledkem ctností.

Ctnosti a morálka patří k ústředním pojmům politické filozofie, která se v 80. letech minulého století začala formovat v reakci na kritiku liberalismu. Ve třetí kapitole se čtenář seznamuje s komunitaristickými myšlenkami, které zdůrazňují sociální přirozenost člověka, formovanou rolemi, vztahy s druhými, vázanou na komunitu a její tradice. Tento směr je protiváhou převažujícího liberalismu, který v této době staví do popředí politické hodnoty a prosazuje individuální svobody člověka, zdůrazňuje rovné zacházení a přitom se zastává názoru, že artikulace morálních hodnot je individuální věcí občana, nikoliv pak státu.

V praktické části práce seznamujeme čtenáře s pěti osobnostmi, angažujícími se v práci s komunitou. Na základě šetření, jehož výzkumnou metodou bude rozhovor, vybereme myšlenky charakterizující přístupy ke společenství, které si tyto osobnosti pro svoji práci volí. Zajímá nás přitom, co pro ně znamená společenství, jak se dostaly ke komunitní práci a zda ke svoji praxi potřebují teorii. Na základě shrnutí nejdůležitějších myšlenek odpovíme na otázku, zda komunitní práce potřebuje teorii.

1 Společenství – komunita: vymezení

*Komunita? To se přece může říct třeba celý vesnici!*³

Podle latinsko-českého slovníku je slovo *sodalitas* latinským označením pro česká slova: *společenství, přátelství, soudružství, sdružení, družstvo, či bratrstvo*.⁴ V českém jazyce je možné najít ještě jeden překlad *společenství*. Jedná se o slovo *communitas - společenství, společnost*⁵. *Společenství* je podle etymologického slovníku českého jazyka odvozeno od slova *spolek - společný, spolina, spolitý, spolu, dělají-li něco dva, dělají to s polovic, na polovic, je to společné*.⁶

Například psychologie, ve svoji (české) literatuře, o *společenství* hovoří často jako o komunitě - z lat. *cum – spolu, mezi sebou a munere – darovat*.⁷

³ DUNČEKOVÁ, In KOSOVI, et alii, *Mít život ve vlastních rukou, metodika komunitní práce*, [CD-ROM]

⁴ KÁBRT, et alii, *Latinsko-český slovník*, 400

Také v českolatinském slovníku je u pojmu *společenství*, tj. *sodalitas* uvedeno, že jde o *společenství* ve smyslu *přátelství*.

QUITT, KUCHARSKÝ, *Českolatinský slovník*, 632

⁵ KÁBRT, et alii, *Latinsko-český slovník*, 89

⁶ MACHEK, *Etymologický slovník českého jazyka*, 570

Spolkový, spolčiti se, spolkař – iti. Stručný etymologický slovník Holuba a Lyera nabízí výklad: *spolu, spolek pospolitost*. Nikde však není explicitně vyjádřeno slovo *společenství*.

HOLUB, LYER, *Stručný etymologický slovník*, 413

Synonyma ke slovu *společenství*: *domácnost, doprovod, národ, podílnictví, skupina, soudržnost, souručenství, uzavřený útvar, země, (...)*, nabízí Klégr.

KLÉGR, *Slovník Tezaurus jazyka českého, slovník českých slov a frází současných, blízkých a příbuzných*, 1008

⁷ Např. *Psychologický slovník* (Hartl, Hartlová) uvádí u slova *společenství* anglické slovo *community*, kde dále uvádí: *sousedství, komunita*. V tomto slovníku lze však najít také samotné slovo *komunita*, které je vyloženo jako (...) „v širším smyslu přirozené *společenství* v určité lokalitě, nebo skupina lidí sdílejících společné zájmy, termín pro lidské *společenství*, např. *sousedství, zaměstnanci určité organizace*.“

HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, 556, 267

Oproti tomu, *Psychologický slovník* Bohumila Geista, nabízí pouze výklad *komunity*. Říká, že *komunita* vychází, kromě anglického jazyka, také z německého překladu (...) *jde o obec v nejširším slova smyslu*. Tento termín lze chápat z dvojího aspektu. Jako formu sociálního útvaru a jako jednotku.

Vedle toho teologie mluví o společenství nejčastěji v souvislosti s církví, společenstvím křesťanů. Filozofie se společenství věnuje buď velmi specificky⁸, nebo se ve svých úvahách zaměřuje spíše na společnost jako základní pojem sociálních věd. V Matouškově Slovníku sociální práce je tomuto termínu přiřazeno synonymum společnost.⁹ Pokud tedy zmiňujeme sociální práci, nelze opomenout sociologický pohled, kterému se budeme v této práci zvlášť věnovat. Pro účely této práce budeme využívat střídavě jak slovo společenství, tak komunita.

Na začátku této práce jsme si položili otázku: *Co je to společenství - komunita, a proč jej člověk vytváří?*

V následující kapitole předložíme spektrum definic, které hned v úvodu roztřídíme. Naším cílem je lepší porozumění a orientace ve významu definic. Na základě tohoto cíle vytvoříme myšlenkovou strukturu trojúhelníku, reflektující tři oblasti, úhly pohledu, ze kterých definice vychází. Níže uvedená struktura bude platná pouze pro účely této práce.

Sounáležitost (solidarita, vzájemnost) tj. bod A, je vnímána jako podstata společenství, hned v několika (aplikovaných) vědních disciplínách. V tomto případě hovoříme zejména o filozofii a pozdější sociologii. Bod B jsme nazvali udržitelnost zásahů pomoci a podpory. V některých aplikovaných disciplínách, jako je humanitární pomoc a rozvojová spolupráce (v této práci sem zahrnujeme také zdravotnické pojetí společenství) je komunita (a její jednotliví členové) považována za cíl intervence. Takovýto druh pomoci či podpory

GEIST, *Psychologický slovník*, 126

⁸ Filozofický slovník uvádí tzv. *společenství otázky* (J. Derrida, E. Lévinas, C. E. Evink, J. Patočka, Heidegger) či *společenství otřesených* (J. Patočka, M. Scheler).
OLŠOVSKÝ, *Slovník filozofických pojmů současnosti*, 233-234

⁹ MATOUŠEK, *Slovník sociální práce*, 223

můžeme charakterizovat jako participativně udržitelný.¹⁰ Završením trojúhelníku je křesťanský rozměr výkladu společenství. Rozumíme jím Osobu Ježíše Krista, který je podle křesťanů „jednou z podob společenství“. Filozoficko-teologickým východiskem společenství, které vychází z podstaty Krista a jeho učení, přitom uvažujeme přátelství. To bude rozpracováno v kapitole nazvané Přátelství jako filozoficko-teologické východisko společenství.

Následující kapitola bude rozdělena podle výše uvedené struktury, jednotlivým pojetím společenství budou věnovány další kapitoly.

A. Sounáležitost, solidarita jako filozoficko-sociologická podstata společenství

Nabízí se začít klasicky, to je výkladem filozofie. Člověk je tvor společenský – *zoón politikon*. Filozofie tedy říká, že člověk ze své podstaty tíhne ke společenství. Toto Aristotelovo pojetí člověka jako člověka pro společenství a tíhnoucímu ke společenství, platné až do 17. století, vycházelo z orientace na *polis* (obec, město).¹¹

Na pojetí člověka jako bytosti politické – společenské navazuje sociologie. Vědní disciplína, zabývající se studiem společnosti, sociálního systému, života

¹⁰ Udržitelnou participací myslíme pomoc, která je založena na zapojení členů komunity do průběhu intervence. Základním předpokladem je efektivnější pomoc, jejíž výsledky by měly být udržitelné.

¹¹ Pojem společnost začal nabývat na významu v 19. století, kdy do pozadí ustupuje pojem civilizace.

BLECHA, et alii, *Filozofický slovník*, 379

Olšovský ve svém slovníku odkazuje společnost na socialitu, kterou se ve filozofii myslí uznání sociální povahy lidství, které se konstituuje spolu s druhými v určitém komunikativním společenství (společnosti), pole sociálních vztahů subjektivity jako předpoklad růstu individuality.

OLŠOVSKÝ, *Slovník filozofických pojmů současnosti*, 230

jedince ve skupině aj., přichází v 19. století. Sociologie, z latinských slov *socius* – společník, *societas* – společnost a z řeckého slova *logos* – slovo, nabízí hned několik pohledů na společenství - komunitu.

Například Jandourek ve svém sociologickém slovníku o společenství píše jako o nejobecnějším systému lidského soužití, o jejichž známkách se v dějinách sociálních věd vede stále spor.¹² Alice Gojová ve své práci *Teorie a modely komunitní práce*, předkládá kapitolu, ve které se zabývá definicemi komunity. Na základě analýzy termínu potvrzuje, že jde o nejednoznačný pojem.¹³ Například Hillary v šedesátých letech nashromáždil 94 definic komunity.¹⁴ Bell a Newby, jak uvádí ve svoji práci Gojová, našli zase 98 různých definic.¹⁵

Základní buňkou společenství, kam se člověk rodí a kde se učí prožívat společenství je rodina.¹⁶ Český sociolog Jan Keller vymezuje tento pojem jako „ (...) sociální útvar charakterizovaný jednak zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř, mezi členy, jednak specifickým postavením navenek, v rámci širšího sociálního prostředí“.¹⁷ Společenství jako místo vřelosti, intimity a bezpečného prostředí je považováno za tzv. tradiční komunitu. Tato představa o komunitě byla podpořena sociologem Tönniesem, který rozlišuje dva typy sociálních vztahů. Jedná se přitom o společenství (z něm., *Gemeinschaft*) a společnost (z něm., *Gesellschaft*).¹⁸ Této teorii bude věnována kapitola 4.

¹² JANDOUREK, *Sociologický slovník*, 235

¹³ GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 7

¹⁴ DURANCE, FISHER, UNRUH, *Information Communities: Characteristics Gleaned from Studies of Three Online Networks*, [online], 1

¹⁵ GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 7

¹⁶ Poprvé byla rodina prohlášena za základ společnosti v římském zákoníku, tzv. Dvanácti deskách, v roce 450 př. Kr. „Domov ve smyslu rodiny zakládá člověku možnost domovštění, a to nejen ve svém rodném místě, ale i ve společenství světa vůbec.“

STEJSKAL, et alii, *Rodina ve výchově a společenských vědách*, úvod

¹⁷ KELLER, In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 7

¹⁸ TÖNNIES, In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 8

V návaznosti na Tönniesovu teorii, kterou Gojová uvozuje podkapitolu Tradiční komunita, říká: „Tradiční komunity byly jasně geograficky ohraničené sociální útvary s jasným systémem pozic a rolí.“¹⁹ Keller o lokálních komunitách říká: „(...) byly (to) sociální útvary relativně nezávislé na širším sociálním prostředí, v jehož rámci může člověk prožít celý svůj život, aniž by strádal při naplňování svých potřeb.“²⁰ Tradiční komunita, podle Warrena, plnila pět sociálních funkcí: produkce (distribuce, spotřeba), socializace, sociální kontrola, sociální participace a vzájemná podpora. Tyto funkce dovolovaly lidem uspokojovat jejich každodenní potřeby. Zda je proces rozpadu tradičních komunit nevratný se podle Kellera nerozhoduje na úrovni lokalit.²¹ V kontextu nově vznikající multidisciplíny, Psychosociální krizové spolupráce (PKSP), její autorka, Bohumila Baštecká, říká, že navzdory potřebnosti společenství v tomto oboru, je jeho význam pro každodenní život nedoceněný.²² Britský profesora sociální práce Keith Poople o tomto pojmu hovoří jako o deskriptivním a hodnotícím významy. Podle Gojové se tedy jedná jak o myšlenkový konstrukt, tak popis lokality.²³

„Komunita je něco, co ještě nemáme tak jako bychom chtěli mít.“²⁴ O komunitě Rouner mluví jako o něčem, co nám stále chybí. Filozofické, ale i sociologické pojetí společnosti nabízejí ve svých esejích například autoři knihy *On Community*. Společenství je zde přítom nahlíženo z perspektivy postmoderního myšlení.²⁵ Vzhledem k tomu, že tato doba chápe komunitu jako

¹⁹ GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 9

²⁰ KELLER, In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 9

²¹ WARREN In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 9

Gojová doplňuje, že právě tento fakt by mohlo být východiskem pro další orientaci komunitní sociální práce.

²² BAŠTECKÁ, *Psychosociální krizová spolupráce*, 274

Autorka v tomto kontextu hovoří o neštěstí, které mají charakter každodennosti.

²³ POPPLE, In GOJOVÁ, *Teorie a metody komunitní práce*, 7

²⁴ ROUNER, et alii, *On Community*, 1

²⁵ Tamtéž, přebal knihy

konstrukt vytvářený v komunikaci, může být komunita vnímána jako výsledek cíleného úsilí, jako něco, co může být mobilizováno. Podle Gojové se tak do popředí dostávají pojmy jako jsou mobilizace, aktivizace a participace. Na základě tohoto pojetí autorka navrhuje tři možnosti pohledu na komunitu v sociální práci: komunita jako kontext, komunita jako mechanismus změny a komunita jako cíl úsilí o změnu.²⁶ V knize *On Community* najdeme esej Komunita jako rituální participace, ve které její autor, Eliot Deutsch, hovoří o rozdílnosti mezi komunitou a kultem. Podle autora kult redukuje osobnost na její individualitu se vztahy k lídrům (a snižuje tak jejich „lidskost“). Komunita je konstituována nezávislými jedinci, kteří jsou „povyšováni“ na základě vlastní participace. Přeměna komunity na kult hrozí v případě, když se silné osobnosti v komunitě stanou rizikem pro rozvoj společenství. Autor hovoří v tomto smyslu o tzv. riziku *komunitární participace*. Otevřenost a citlivost (uvažujeme jako přední charakteristiku) těchto osobností může členy komunity činit zranitelnými.²⁷

„Podstata komunity tkví ve společné identitě“²⁸, ve které jsme schopni si udržet svoji osobní svobodu.²⁹ Rouner v tomto kontextu uvádí, jak se ve snaze nalézt vlastní společenství, mladí lidé v 60. letech 20. století v Kalifornii rozhodli zakládat tzv. *communes* – v českém jazyce také společenství. Dnes na

²⁶ GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 21

²⁷ DEUTSCH, In ROUNER, *On Community*, 26

²⁸ O identitě komunity hovoří například komunitní pracovník Tony Addy. Podle něj, mohou lidé sdílet několik identit. Podle něj je „identita tekutá“, utvářena skrze zkušenost, vztahy, ekonomiku a politiku.

ADDY, *Community development – from science-fiction to reality*, [online], 4

²⁹ Eliot Deutsch hovoří ve svoji eseji Komunita jako rituální participace o tom, že v komunitě je kreativní síla, kterou lze asociovat se svobodou. Tuto sílu autor považuje za zásadní kvalitu komunity.

DEUTSCH, *On community*, 23

Podobně se hovoří v případě tzv. energie komunity. O energii komunity budeme více hovořit v Praktické části práce. Konkrétně v teorii komunitní změny, nazvané Seed Scale.

tomto místě fungují tzv. *support groups*.³⁰ Jedná se o svépomocné skupiny, které se vyznačují konkrétním zájmem či zaměřením na řešení specifického problému. Jejich nejdůležitější funkcí je však nabízet lidem tzv. *smysl komunity*.³¹ Podobně jako v sociologii byl smysl komunity popsán i v psychologii (1986).³² Jeho autoři, Američané McMillan a Chavis přitom u komunity zdůrazňují dimenzi členství, vlivu, integrace, naplňování potřeb a emocionálního vztahu.³³ Podle RUPPA a HEPBURNA funguje každá komunita na bázi sdílených závazků a společných úkolů a přivádí dohromady nezávislé jedince, kteří si vybrali společný soubor hodnot a cílů.³⁴

Pokud řekneme, že „na internetu“ pod pojmem komunita nalezneme nejrůznější uskupení lidí, hovoříme zejména o sociálních sítích jako je Facebook, Twitter aj. Zde se jejich uživatelé či návštěvníci „sdružují“ do komunit napříč společenskými zájmy. Komunitami se dnes označují uskupení lidí, kterými jsou například ekologičtí aktivisté, umělci, skupiny lidí na venkově, jejichž způsob života je často označován jako alternativní, různá duchovní společenství, občanská a politická aktivisté, odborníci na informační technologie aj. Jejich společenství sdílí obvykle jeden hlavní cíl, zájem a aktivní zapojení v dané oblasti.

³⁰ ROUNER, et alii, *On Community*, 1

³¹ Ruppův pohled na budoucnost komunity je zaměřen na (naše ústřední) aktivity, zahrnující zejména naši práci. Podle něj dnes čelíme výzvě rozšíření kontextů, ve kterých by skrze spolupráci, byl přítomný smysl komunity.

RUPP, *On Community*, 11

³² MCMILLAN, CHAVIS, *Theory of Psychological Sense of Community*, [online]

³³ MCMILLAN, CHAVIS, In DURANCE, FISHER, UNRUH, *Information Communities: Characteristics Gleaned from Studies of Three Online Networks*, [online], 1

³⁴ RUPP, *On Community*, 11

HEPBURN, In *On Community*, 4

Britský filozof a teolog David Fergusson toto potvrzuje, když říká, že jde o skupinu lidí, která je sociálně vzájemně spojená. Sdílí zájmy, kterými jsou životy lidí v komunitě utvářeny.

FERGUSSON, *Community, Liberalism and Christian Ethics*, 9

B. Společenství-komunita jako udržitelnost pomoci

*Komunita je obří posílení plánu.*³⁵

Saul Alinský, americký teoretik aktivismu a zakladatel konceptu *community organizing* (komunitní organizování) říká, že k tomu, aby komunita mohla identifikovat svoje cíle a následně je prosazovat, je třeba, aby byla dobře organizovaná. V takovémto případě musí být v komunitě někdo, kdo se zaměřuje na posilování vztahů mezi členy, které jsou nezbytné pro poskytování vzájemné podpory v těžkých obdobích. Alinsky, ve snaze přimět komunitu k podpoře společenské akce, navrhuje tzv. reorganizaci komunity. K tomu, podle autora, napomáhá proces budování mobilizované komunity neboli komunitní organizování (*community organizing*).³⁶ Jde přitom o praxi budování trvalé sítě lidí, kteří se identifikují se společnými ideály a společně je prosazují.³⁷

Na základě nejrůznějších zdrojů (mas média, literatura) sledujeme, že se komunita od poloviny 20. století stala pro odbornou veřejnost nástrojem boje s chudobou, prevence domácího násilí, nežádoucího chování dětí a mládeže, užívání návykových látek či zmírňování následků přírodních katastrof aj. Vliv komunit a jejich schopností se organizovaně využívá také ve zdravotnictví. Děje se tak zvláště na úrovni primární a terciární prevence (předcházení nejrůznějším druhům onemocnění a zranění a zmírňování jejich důsledků), ve

³⁵ WHITEHEAD, *Community Based Interventions, Definitions and Types*, [online]

³⁶ ALINSKY, In STALL, SNOW, *Community Organizing or Organizing Community? Gender and the Crafts of Empowerment. Gender and Society*, [online], 729 – 756

³⁷ SNOW, In STALL, SNOW, *Community Organizing or Organizing Community? Gender and the Crafts of Empowerment. Gender and Society*, [online], 729 – 756

Jde přitom o víc než jen o strategii. Podle Snowa nás komunitní organizování odkazuje na celý proces uspořádání vztahů, identifikaci problémů v komunitě a budování trvalé organizace komunity.

školský (komunitní intervence zaměřené na specifická témata) nebo ve veřejné zprávě, například u policie (asistenti prevence kriminality³⁸).

Když Scott Morgan Peck, americký psychiatr a spisovatel, hovoří o komunitě, udává pět základních charakteristik. Jedná se o prostředí, sounáležitost a identitu, řešení konfliktů, přijímání rozhodnutí a vedení. Peck v souvislosti s vedením mluví o tom, že komunita není vedena jedincem, ale duchem komunity, který je vytvářen společně. Předpokládáme tak, že uvědomování si této vlastnosti může v komunitě zabránit vzniku nezdravé ideologie, popř. nevyžádanou převahu (vládnoucí) autority.³⁹ Ve zdravotní sféře je komunitou obvykle míněna populace, která je definována geograficky a společnými tzv. zdravotními charakteristikami.⁴⁰ Podle Effrata a kol., je komunita výsledkem institucionální struktury rozvíjející nemocnice, církve, rodinu a vládu.⁴¹

Agentura Vysokého komisaře pro uprchlíky (UNHCR) v kontextu komunitně orientovaných přístupů o komunitě hovoří jako o skupině lidí, která sdílí kulturní, náboženské a sociální znaky, podobné zájmy a v neposlední řadě také kolektivní identitu, utvářenou na základě sdílených cílů. To, co je ve skutečnosti, podle poznatků UNHCR, vnímáno jako komunita, je často pouze „entita“ s mnoha podskupinami a komunitami. Entita může být rozdělena na klany, kasty, podle sociálních tříd, jazyka či náboženství. Komunita může mít, podle Agentury OSN, směrem ke svým členům ochranný a začleňující

³⁸ V zahraničí známo pod pojmem *Community Policing*.

³⁹ PECK, *The different Drum – Community making and Peace*, [online]

⁴⁰ JEWKERS, MURKOT, In DURANCE, FISHER, UNRUH, *Information Communities: Characteristics Gleaned from Studies of Three Online Networks*, [online], 1
MacQueen v souvislosti se zdravotnictvím charakterizuje pět základních prvků komunity: smysl komunity, sdílení, připojení se k akci, sociální vazby, rozmanitost.
Tamtéž

⁴¹ EFFRAT, et alii, In DURANCE, FISHER, UNRUH, *Information Communities: Characteristics Gleaned from Studies of Three Online Networks*, [online], 1

charakter a může být vystavena stejnému druhu rizik a zároveň sdílet podobné cíle k jejich snižování.⁴²

Slovo komunita je do českého jazyka přejato z anglického *a community*. Dnes (2014) se můžeme setkat s jeho častým užitím a to v celé společnosti.⁴³ Z pohledu aplikace klade na komunitu důraz rozvojová spolupráce, humanitární pomoc, sociální práce, komunitní sociální práce či mezioborová disciplína, psychosociální krizová spolupráce (PSKS). Například Manuál Charity Česká republika, který se věnuje managementu spolupráce neziskových organizací při katastrofách, způsobených klimatickými změnami, o komunitě hovoří jako o skupině, která může sdílet jednu nebo více charakteristik, jako je život ve stejném prostředí, stejná rizika ohrožující život jejích členů, společné problémy, obavy, atd. Komunitu přitom nepovažuje za homogenní jednotku. Jedná se o dynamický „mix“ skupin, zájmů a pohledů, ve kterém lidé sdílí vlastní způsob živobytí, podobné zdroje a kromě toho dává jejím členům jistý pocit „patření“.⁴⁴

„Za každou úspěšnou společenskou akcí je komunita nebo síť komunit.“⁴⁵ Rakušanka Ingrid Burkett, která se zabývá komunitním rozvojem, chápe komunitu jako subjekt, který je vytvářen komunikací. Tento pojem proto nelze chápat jako prostor, který hledáme, opouštíme, nebo do kterého vstupujeme. Autorka dále říká, že takováto komunita je výzvou pro profesionály v oblasti

⁴² UNHCR, *A Community-based Approache in UNHCR Operations*, [online], 14

⁴³ Můžeme proto považovat za celkem přirozené, pokud si všimáme autorů, kteří na četnost využití slova komunita pohlíží kriticky a vyzývají k jeho jazykové redukci.

⁴⁴ CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA, *Manual on How to Navigate Through a Changing Climate*, 12

⁴⁵ ALINSKI, In STALL, *Community Organizing or Organizing Community? Gender and the Crafts of Empowerment. Gender and Society*, [online], 729 – 756

komunitní práce, kteří kladou důraz na struktury, skrze které podněcují interakce lidí.⁴⁶

Můžeme předpokládat, že rozvoj společenství-komunit, v jisté míře závisí na správném rozvoji jednotlivce, a to ve všech složkách, které s tím souvisí. V jeho přirozenosti i nadpřirozenosti.

C. Osoba Ježíše Krista: Teologicko-filozofické zamyšlení nad podstatou společenství

Člověk není jen tělo (materiální přirozenost). Teologie i filozofie učí, že každý člověk má kromě těla také nesmrtelnou duši. Jedná se o princip života, ukazující na to, že člověk je povolán k duchovním věcem, totiž ke spojení s Bohem. Důkazem toho může být skutečnost, že (z pozemských tvorů) je to pouze člověk, který má rozum, inteligenci.⁴⁷

Podobnou paralelu můžeme sledovat v teologii, která zastává přesvědčení, že nikdo nebyl stvořen Bohem k tomu, aby žil sám. Křesťané tedy věří, že každý je povolán ke společenství s Bohem a s druhými lidmi.⁴⁸ Duchovní rozměr komunity zdůrazňuje Don Samuel, hlavní představený

⁴⁶ BURKETT, In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 15

⁴⁷ Tomáš Akvinský říká, že rozum nemá žádný vlastní tělesný orgán, jako mají smysly. AKVINSKÝ, *Summa contra gent. II*, c. 70

Jakým způsobem dokazuje sv. Tomáš přítomnost nehmotného principu života v člověku? „Samotnému rozumovému principu o sobě, který se nazývá rozum či mysl, náleží činnost, na které se nepodílí tělo. Nic totiž nemůže být samo o sobě činné, co samo o sobě neexistuje, neboť nic není činné, pokud to není v aktu. Proto činnost (akt) každé věci odpovídá jejímu bytí.“ Zbývá tedy, že lidská duše, která se nazývá rozum či mysl, je něco netělesného a samo o sobě existují.“

AKVINSKÝ, *Teologická Suma I*, q. 75, a. 2

⁴⁸ Nejvíce zásadním povoláním člověka je žít navěky ve společenství s Bohem, s anděly a se svatými v nebi. Tomu však předchází prožívání společenství s Bohem a lidmi na zemi. *Kompendium Katechismu katolické církve - Katechismus v otázkách a odpovědích*, 114
V této práci budeme dále používat zkratku KKC nebo katechismus (v případě bibliografické citace pod čarou, pouze KKC).

kontemplativního řádů Trapistů z Nového Dvora, v knize *Celým srdcem*. Říká: „Zdravá komunita není nic jiného než seskupení osob, jež pevně setrvávají ve svém povolání a vedou v mezích možností vyrovnaný vnitřní život.“⁴⁹

Následující část této kapitoly je výsledkem rozpravy s katolickým řeholníkem z řádu Dominikánů, P. Damiánem-Maria Jiřím Škodou.⁵⁰

Křesťané věří, že Kristus se vtělil, aby člověka smířil s Bohem, aby člověk poznal nekonečnou Boží lásku, aby nám dal vzor svatosti a aby skrze Krista mohl mít „účast na božské přirozenosti“ (2 Petr 1,4).⁵¹ Kristus, pravý Bůh se stal pravým člověkem, aby uvedl člověka do společenství s Bohem. Tento Bůh, v kterého křesťané věří, je společenstvím Osob. Je to jeden Bůh ve třech osobách. Člověk je tedy skrze Krista znovu uveden do společenství s Bohem. Tímto společenstvím tedy můžeme označit vzájemné prožívání vztahů mezi Bohem a člověkem. Společenství je tedy synonymem pro prožívání vzájemných vztahů, tedy být (přebývat) a žít ve společenství s Bohem, a to jak již zde na zemi, tak také navěky v nebi.

Teologie, když hledá odpověď na otázku: Kdo je člověk a co znamená pro člověka společenství, je si vědoma, že pouze v Ježíši Kristu může najít pravou odpověď, protože tajemství člověka je opravdově osvětleno pouze v tajemství Kristova vtělení. Ježíš Kristus nám zjevuje Otce a jeho lásku k člověku. Kristus, nový Adam, plně zjevuje člověka člověku a ukazuje mu jaké je jeho nejvznešenější povolání. Společenství, neopomenutelný prvek v životě křesťana je přiblížen například v Kompendiu katolické církve (KKC). Hovoří se o něm hned v několika rovinách: společenství mezi křesťany⁵², církevní

⁴⁹ DVOŘÁKOVÁ, DON SAMUEL, *Celým srdcem*, 57

⁵⁰ [elektronická korespondence a osobní konzultace]

⁵¹ KKC, 40-41

⁵² Základem společenství se všemi křesťany je přítom křest. Tamtéž, 83

společenství⁵³, eucharistické společenství a společenství svatých⁵⁴. Jedna z dalších kapitol KKC čtenáři připomíná důležitost samotné účasti na společenském životě.⁵⁵ Společné dobro se nejlépe uskutečňuje v politických společenstvích, která hájí a rozvíjí dobro občanů a jejich sdružení, aniž by zapomínala na společné dobro celé lidské rodiny.⁵⁶

Pojem komunita určitým způsobem ztrácí, a to také pro jeho četné užívání, na svém významu. Především však ztrácí vlastní pojetí. Co je základem komunity – společenství, odkud má svůj původ, k čemu má sloužit? Pokud se ptáme po teorii komunitní práce, tj. práce ve společenství a se společenstvím, je třeba snažit se pochopit, co to znamená být komunitou. A záměrně říkáme „být komunitou“. Abychom mohli pochopit konání, jednání v určité komunitě, je důležité vědět, jaké je jeho bytí, tedy podstata, z které vychází.

V první kapitole jsme nabídli různé definice a pohledy na společenství. V další části práce se pokusíme tyto pohledy více prozkoumat, porozumět jim a souběžně s tím hledat základ společenství-komunity. V návaznosti na to se zaměříme na komunitní práci, tzv. aplikaci společenství-komunity. Na konci této práce se pak odvážíme, na základě praktického vstupu do tématu, zodpovědět otázku, zda komunitní práce potřebuje teorii.

⁵³ Jde o dvě ze sedmi svátostí, kněžství a manželství, které plní funkci služby společenství. Tamtéž, 81, 93

⁵⁴ Výraz označuje společnou účast všech členů církve na svatých věcech, tj. na víře, svátostech, zvláště eucharistii, charismatech a jiných duchovních darech. Základem společenství je láska, která nemyslí jen na sebe (1.Kor 13,5), ale vybízí věřící, aby „měli všechno společné“ (Sk 4,32) a také z vlastního majetku dávali ve prospěch chudších. Společenství svatých označuje také společenství svatých osob, těch, kteří jsou skrze milosti spojeni s Kristem zemřelým a zmrtvýchvstalým. Tamtéž, 64

⁵⁵ Odpovídá mimo jiné na to, co je základem autority ve společnosti. Jedná se o právoplatnou autoritu, která by zajišťovala pořádek a přispívala k uskutečňování společného dobra (...) „Společným dobrem se rozumí souhrn podmínek společenského života, která je skupinám, tak jednotlivým členům dovolují uskutečňovat vlastní dokonalost.“ Tamtéž, 115

⁵⁶ Tamtéž

2 Přátelství jako filozoficko-teologické východisko společenství

Ptáme-li se po východisku, jinak také po podstatě společenství, literatura nás nejčastěji přivede k soudržnosti, vzájemnosti, jinak také solidaritě.⁵⁷ V této podkapitole chceme však sledovat východisko, které má teologicko-filozofický charakter. Jedná se o přátelství. Toto východisko považujeme za podstatné, zejména pro samotnou otázku příčinnosti.

Z filozofického pohledu můžeme říct, že člověk pozoruje nejdříve účinek (efekt) příčiny. Samotnou příčinu hned nevidí a ani ji často nesleduje. Příkladem může být situace, kdy se ptáme po příčině dobra a zla. *Proč? Kdo nebo co je toho příčinou?* V našem případě tedy vidíme solidaritu lidí, jejich vzájemnost a sdílení, která se může projevit pomocí, darováním, či projevením jisté míry oběti.

V této podkapitole vycházíme z myšlenky, že základem není účinek (důsledek), ale „finální příčina“ (příčina účinku). Ačkoliv si ji tedy člověk není hned vědom, z pohledu filozofie i teologie je vybízen tuto podstatu hledat.

V jedné z kapitol práce *Praktická teologie hledá* Martínek teologické východisko komunitní práce.⁵⁸ Odpovídá na něj hned v úvodu principem soudržnosti. Vedle toho autor toto východisko obhajuje jedním z Ježíšových výroků: „Ve jménu lásky zakládejte obce.“ V tomto Martínkově textu můžeme pozorovat obě výše zmíněná východiska. Pro jasnost jejich jazykového výkladu nejdříve nahlédneme do českých slovníků.

⁵⁷ V této práci budou střídavě užívány pojmy soudržnost, vzájemnost i solidarita.

⁵⁸ MARTÍNEK, et alii, *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, 164-173

Podle českého etymologického slovníku je slovo přátelství odvozeno od slova *přáti* - *přítel*, *přízeň*.⁵⁹ Druhým výchozím pojmem zde bude pojem vzájemnosti⁶⁰ (syn. soudržnost⁶¹, solidarita⁶², reciprocita⁶³)⁶⁴. Ptát se budeme po samotné příčině společenství. Nezabýváme se tedy jen tím, co společenství je, ale také otázkou, proč společenství je. Takto se ptá filozof i teolog.

Mohli bychom se ptát skrze čtyři základní příčiny, skrze které se táže po určité věci klasická filosofie, kterou reprezentuje především Aristoteles. Za prvé se ptáme po materiální příčině: kdo vytváří společenství-komunitu? Po formální příčině se můžeme ptát: jakou formu vytváří toto společenství? Třetí, účinnou příčinu zjišťujeme, když se ptáme: co toto společenství společně vytváří, tedy jaká činnost ho spojuje? Nakonec se ptáme, jaký má cíl, tedy co je

⁵⁹ KLÉGR, *Slovník Tezaurus jazyka českého, slovník českých slov a frází současných, blízkých a příbuzných*, 919

Mezi synonyma slova *přát si* patří: *chtít, mít naději, postrádat, požadovat, prahnout, toužit, žádat*. Tamtéž

Mezi synonyma slova *přátelství* patří: *doprovod, důvěrné přátelství, mírové soužití, soudržnost, společný cíl, spřízněnost*. Tamtéž

Tato slova jsou příbuzná nejen ve všech slovanských, ale i v některých indoevropských jazycích.

MACHEK, *Etymologický slovník*, 490-491

Podle Holuba a Lyera slovní základ *přáti* souvisí s německým slovem *Freund*, vl. *milující*.

HOLUB, LYER, *Stručný etymologický slovník*, 401

Podle česko-latinského slovníku, můžeme přátelství přeložit jako *amicitia*.

QUITT, et alii, *Česko-latinský slovník*, 508

Latinsko-český slovník přidává, kromě slova *přátelství*, také slovo *láska*.

KÁBRT, et alii, *Latinsko-český slovník*, 29

Příklad Aristotelova slova pro přátelství je *filiá*, to je *dcera*.

KÁBRT, et alii, 185

⁶⁰ Tezaurus o vzájemnosti: *sjednocení, soudržnost, souvztah, společný cíl, vzájemný vztah*.

KLÉGR, *Slovník Tezaurus jazyka českého, slovník českých slov a frází současných, blízkých a příbuzných*, 1131

⁶¹ Slovník Tezaurus o soudržnosti: *hustota, doprovod, jednota, pevnost, sjednocení, společnost, spolupráce, stálost, vazba, zadržení*. Tamtéž 1002

⁶² Slovník Tezaurus o solidaritě: *láska k člověku, sjednocení, soucit, soudržnost, společný cíl*. Tamtéž, 1001

⁶³ Slovník Tezaurus o reciprocitě: *kmitání, souvztah, soudržnost, společný cíl*. Tamtéž, 947

⁶⁴ Pro účely této práce, budou tyto pojmy využívány střídavě.

Slovník synonym uvádí u slova vzájemnost: *oboustrannost, reciprocita*.

PALA, VŠIANSKÝ, *Slovník synonym*, 391

finální příčinou tohoto společenství. Proč, za jakým účelem? Když poznáváme nějakou věc, tj. finální příčinu poslední, ve skutečnosti je tou nejdůležitější a v jistém slova smyslu první příčinou.

Podle křesťanů je základem všeho Bůh, Stvořitel. Tento Bůh je Láska. Bůh učinil tedy všechno, co je dobré. Jedinou věcí, kterou není Bůh příčinou, je hřích, morální zlo. Poslední a zároveň jedinou příčinou hříchu je vždy vůle rozumných tvorů, tj. lidí a andělů. Bůh, o kterém křesťané hovoří, je Láska, svrchované Dobro. Tento Bůh, který má mezi sebou vztahy lásky, přátelské vztahy, které se navzájem darují, je Jeden. Tento Bůh je také společenstvím třech osob: Otce, Syna a Ducha Svatého. Základem křesťanství a lidského jednání je potom Kristovo pravidlo: "Milujte se navzájem, jak jsem Já miloval vás" (Jan 15,12) (...) "Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku k sobě navzájem" (Jan 13,35). Známkou prvních křesťanů bylo živé společenství. V tomto společenství se lidé vzájemně poznávali a vnímali se jako učedníci stejného Pána, jako bratři a sestry. Dojem, který měli někteří pohané z křesťanů, kteří opouštěli svá shromáždění, zachytil Tertulián ve slovech: „Jen se podívejte, jak se milují!“ Podstatné bylo vzájemné sdílení, společně se modlili, měli vše společné. "Obec věřících měla jedno srdce a jednu duši. Nikdo neřikal o ničem, co měl, že je to jeho vlastní, nýbrž měli všechno společné" (Sk 4,32). "Setrvali v apoštolském učení, v bratrském společenství, v lámání chleba a v modlitbách" (Sk 2,42).⁶⁵

Přátelství však bylo tématem, kterým se zabývali antičtí filozofové. Z tohoto důvodu nejdříve nahlédneme, jak o přátelství přemýšlel Aristoteles a jak přátelství později rozuměl Tomáš Akvinský.⁶⁶

⁶⁵ ŠKODA, [osobní konzultace]

⁶⁶ Například ve starověku bylo možné pochopit přátelství na základě pouhého rozumového poznání. Tématem přátelství se dotýkal také Platón či předsokratici. Empedoklés z Akragantu položil přátelství jako základ řádu světa.

2.1 Aristotelovo pojetí přátelství

*Smysl je třeba vždy vystavět (...).*⁶⁷

Za jednu z hlavních institucí, která hodnotově i vztahově propojovala v minulosti její obyvatele, je možné považovat židovskou obec. Podle Martínka můžeme za teoretické východisko činnosti práce ve společenství považovat myšlenky sociální soudržnosti a politické odpovědnosti, které je možné najít ve Starém a Novém zákoně. Dle autora je pak v moderní době toto východisko (myšlení) reflektováno principy solidarity a subsidiarity, formulovanými sociální naukou katolické církve.⁶⁸

„Pečovat o členy svého společenství (...)“ je povinnost a zároveň úkol každého věřícího už od starozákonních dějin izraelského národa, přes poselství Ježíše Krista a apoštolů v Novém zákoně, až ke dvoutisícileté historii křesťanské církve. Je součástí židovsko-křesťanské tradice. Starozákonní židovský národ je zde chápán jako Boží lid, o nějž pečuje Bůh a který nese odpovědnost za to, aby pečoval o svoje blaho. Bůh připomíná odpovědnost lidu za komunitu a teritorium, v nichž právě žije, a to například skrze proroka Jeremiáše:

„Stavějte domy a bydlete v nich, vysazujte zahrady a jezte jejich plody. Berte si ženy, plodte syny a dcery. (...) Usilujte o pokoj tohoto města, do něhož jsem vás přestěhoval, modlete se za něj k Hospodinu, neboť v jeho pokoji i vy budete mít svůj pokoj.“ (Jer 29,5-7)⁶⁹

ANDEREGGEN, *Experiencia espiritual (Una introducción a la vida mística), (Přátelství a duchovní život)*, 339-358 [Osobní překlad P. Damián-Maria Jiří Škoda OP, archiv autorky]

⁶⁷ KRANÁT, In BAŠTECKÁ, *Psychosociální krizová spolupráce*, 43-44

⁶⁸ MARTÍNEK, et alii, *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, 165

⁶⁹ Na tomto místě Martínek říká, že nejde o svobodné rozhodování jednotlivců, ale že jde o úkol všech těch, kdo se považují za Boží lid. Tamtéž, 163

Také Ježíš vybízí učedníky, aby vytvářeli obce, v nichž bude základním zákonem přikázání lásky. Vybízí je, aby sloužili lidem a vnášeli do společnosti novou kvalitu života.⁷⁰

S pojmem přátelství se může obecně spojovat jistá míra sentimentu. Aristoteles však přátelství (*filía*) takovouto povahu, prostor nedává. O této ctnosti říká:

„(...) v nouzi, v ostatních neštěstích se přátelé pokládají za jedině útočiště, a mladé lidi chrání přátelství od omylů, starým lidem poskytuje podporu, péči, zastoupení v práci, kterou již nejsou z důvodu svého stáří zvládnout, a muže v plné síle podněcuje ke šlechetným činům.“⁷¹

Řecký filozof hledá obvykle příčinu. Ptáme-li se: „Proč?“, hledáme smysl. „V čem spočívá společenský rozměr člověka?“⁷² Tuto otázku klade věřícímu Kompendium katolické církve. Nabízí následující odpověď: „Člověk má zároveň s osobním povoláním k blaženosti společenský rozměr, který je podstatnou součástí jeho přirozenosti a povolání...“⁷³ Na otázku vztahu mezi osobou a společností Kompendium podává odpověď: „Počátkem, nositelem a cílem všech společenských institucí je a musí být lidská osoba (...)“⁷⁴

⁷⁰ Vyzývá je ke hledání smíru mezi všemi politickými a sociálními skupinami, mezi Židy a Římany (Lk,7-10), mezi čistými a hříšnými (Mt 9, 9-13). Klíčovým prvkem ve vývoji vztahu křesťanů k místní komunitě je zakládání křesťanských obcí na tzv. pohanských územích, což reprezentuje misie svatého Pavla v Malé Asii a Řecku. Základními úkoly církve jsou zvěstování evangelia, slavení eucharistie a bratrská služba (Sk. 2, 42 - 47). Nová skutečnost spásy a obnovení člověka, umožněné Duchem letnic, požadují sociální důsledky, v oblasti, kterou mají věřící v moci – to je, v obci. Ve smyslu přikázání lásky Ježíše, o překonání nouze solidaritou a zajištění nezbytných potřeb pro všechny.

Tamtéž, 164-165

⁷¹ ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*, 189

⁷² KKC, 114

⁷³ Tamtéž

Odpověď pokračuje následovně: „(...) Některá společenství, jako rodina a občanská společnost, jsou pro člověka nutná. Přínosná jsou i další sdružení, jak v rámci místních politických společenství, tak na mezinárodní úrovni, pokud respektují zásadu subsidiarity.“

Tamtéž, 114

Moderní vědy definují člověka často jako vztah. Ve filozofii, konkrétně u Aristotela je u člověka na prvním místě bytí. *Agese sequitur esse* (překl. *konání následuje/ vychází z bytí*). „Bytí“ – být – (člověk ctnostný, člověk dobrý), ze kterého pak vychází „Konání“ - dobré konání. Můžeme přeložit také jako: „Jaká bytnost, taková činnost.“⁷⁵

Můžeme tedy říct, že u člověka jde o to, abychom poznali, jaký je jeho cíl. Proč je člověk člověkem, proč existuje, k jakému cíli směřuje. Protože vše, co ve světě existuje, směřuje k nějakému cíli. Může to být konečný, nebo pouze částečný cíl. V kontextu této kapitoly se pak ptáme: Jaký je cíl společenství? Vrcholem toho, jak člověk může prožívat lidské vztahy, je podle Aristotela, přátelství (uvažujeme přitom člověka ctnostného).

Aristoteles pojednává o přátelství, tj. základní dimenzi morálního života člověka, ve svoji Etice Nikomachově. Jako základ pravdy o přátelství klade skutečnost ctnosti.⁷⁶ Přátelství tedy může být pouze mezi ctnostnými lidmi, tedy tam, kde člověk pěstuje a rozvíjí základní ctnosti. Tyto ctnosti jsou tzv. *habitem*⁷⁷, určitým způsobem plnosti, či dokonalosti, která se neproměňuje,

Podle zásady subsidiarity nadřazená společnost nesmí přebírat úkol, který přísluší společnosti podřízené, nemá zasahovat do jejich pravomocí, ale spíše pomáhat v případě potřeby.

Tamtéž

⁷⁵ U Aristotela lze najít: *Metafyzika*, kniha VII.

U Tomáše Akvinského lze najít: *Komentář k Aristotelově Metafyzice*, Kniha 7, lekce 8, č. 10, *Summa proti pohanům*, 3 kniha, 69 kapitola, č. 20, *Sentence*, III, distinkce 3, q. 2, *articolo 1, corpus, De caelo*, III, 1097 a 29

⁷⁶ ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*, 189

Aristoteles pojednává ve svoji Etice Nikomachově o ctnostech, které může člověk rozvíjet skrze vlastní úsilí. Jedná se o čtyři kardinální ctnosti: spravedlnost, mírnost, statečnost, prozíravost (moudrost). Ctnost je pro Aristotela jakýsi zvyk, který člověk získává častým opakováním. Jde o *habitus*, jistý druh kvality duše, usnadňující konání v určitém směru.

Tamtéž

AKVINSKÝ, *Tomáš Akvinský Otázky o ctnosti III Kardinální ctnosti*, 5

⁷⁷ Aby byl jeho *habitus* zachován, je třeba podporovat spolupráci s milostí. Podle katolické teologie je Milost dar, který musí být uchován. Bůh stvořil člověka v přirozeném životě, při křtu mu dává nadpřirozený život, který je třeba živit milostmi (tj. svátostmi).

jistým druhem ustálenosti.⁷⁸ Ctnost má pak charakter dokonalosti. Aristoteles proto chápe sociální dimenzi lidského života jako dimenzi sociálního života založeného na ctnosti. Zrození přátelství nastává tam, kde se setkají lidé s podobnou dispozicí, ctnostní lidé.⁷⁹ Právě díky ctnosti je umožněno spojování lidí a hledání dobra, tedy „společného dobra“⁸⁰.

Pokud Aristoteles uvažuje přátelství, prá se: *Co je hodno lásky?* Každý člověk miluje to, co se mu dobrem jeví. Hodným lásky je tedy to, co se člověku jeví být hodné lásky. Podle Aristotela je přátelství postaveno na ctnosti lásky, která má řídit všechny lidské vztahy. Ty se musí zakládat na komunikaci⁸¹, tedy na sdílení.

Sdílení musí být vzájemné a vědomé, postavené na hledání dobra toho druhého. Přátelství se proto může uskutečnit pouze mezi lidmi, kteří jsou si tohoto přátelství navzájem vědomi. Jinak by zde byla přítomna pouze láska⁸², nikoliv však přátelství. Přátelství je tedy určitou formou komunikace,

ANDEREGGEN, *Experiencia espiritual (Una introducción a la vida mística), (Přátelství a duchovní život)*, 346

⁷⁸ ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*, 42

Prakticky můžeme říct, že ctnostný člověk nemění svoje jednání s časem a situacemi, obvykle jedná ctnostně.

⁷⁹ Tamtéž, 189 – 214

ANDEREGGEN, *Experiencia espiritual (Una introducción a la vida mística), (Přátelství a duchovní život)*, 347

Tímto se myslí také určitá širší forma přátelství, jako je sociální přátelství, uskutečňující se v různých společenstvích, jako např. v politice, státě atp. Z toho vychází, že žádné společenství nemůže naplnit svoji funkci, poslání, nemůže se dobře rozvíjet, pokud není založeno na ctnosti.

ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*, 2

⁸⁰ Jedná se o společné dobro, které je vnitřní dokonalostí této sociální formy.

ANDEREGGEN, *Experiencia espiritual (Una introducción a la vida mística), (Přátelství a duchovní život)*, 348

⁸¹ Základním nástrojem filozofické praxe je podle filozofa Kranáta rozhovor.

KRANÁT, In BAŠTECKÁ, *Psychosociální krizová spolupráce*, 45

⁸² Láska může existovat, aniž by byla prokázána vzájemnou láskou.

ANDEREGGEN, *Experiencia espiritual (Una introducción a la vida mística), (Přátelství a duchovní život)*, 349

kteřá vyžaduje vzájemnost. V přátelství totiž každý z přátel ví, že je přítelem toho druhého.⁸³

Aristoteles tvrdí, že dobro, které (ctnostní) lidé hledají, má mnoho podob. Proto také říká, že existuje více forem přátelství. V rozdílných sociálních vztazích lze hledat různé formy dobra, v tomto smyslu se rodí celý organismus, který je organizmem sociálním.⁸⁴

Co se týká přátelství ve společnosti, dominikánský mnich P. Damián-Maria Jiří Škoda říká, že lidský život, tedy život v běžné společnosti, není dokonalým životem v klášteře, tedy v dokonalém klášteře, kde se všichni snaží mít k sobě vzájemnou lásku. Škoda říká: „Kdyby tomu tak bylo, tak bychom byli všichni komunisté v tom smyslu, jak o tom hovoří Skutky apoštolů.“ (...) „Všechno měli společné.“ (Sk 4,32). Tento komunismus je možný pouze tehdy, pokud existuje plná nadpřirozená láska, „jelikož všichni jsou svatí“, říká Škoda. Toto není naopak možné v Marxově komunismu, jelikož ten je založený na nenávisti, na třídním boji. V tomto smyslu není možné, aby bylo vzájemné sdílení dobra v Marxově komunismu. A to ani v tom případě, kdyby se to jednalo pouze o materiální dobra. Protože ti, kdo se mezi sebou nenávidí, nejenom že mezi sebou nekomunikují skrze ctnosti, ale ani skrze materiální dobra.⁸⁵

Bylo to právě křesťanství, které obnovilo svědomí lidstva a ustanovilo hlubší pohled na vztahy mezi lidmi a to jak v právu, tak politice. Tyto vztahy jsou založeny na lásce. Bylo to zjevné hlavně tehdy, když existovaly křesťanské státy. Byl to tedy právě křesťanský pohled, pohled lásky, ale také

⁸³ ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*, 191

Podle Aristotela, jednou z hlavních forem přátelství, je přátelství v manželství.

ANDEREGGEN, *Experiencia espiritual (Una introducción a la vida mística)*, (*Přátelství a duchovní život*), 350

⁸⁴ Tamtéž, 351

⁸⁵ Tamtéž, 352

pohled víry, který dal lépe poznat pravou lidskou přirozenost, a proto se mohly ustálit vztahy mezi lidmi i co se týká lidských hodnot. To je také důvod, proč křesťanské společnosti byly historicky více rozvinuté. Pro křesťany je tedy přátelství určitou formou nadpřirozené lásky. To, co o přátelství řekl Aristoteles, tedy to, že se zakládá na ctnosti, lze, podle katolického teologa Ignacia Andereggena, naplnit dokonale v křesťanství. Je to proto, že ctnost, která nejlépe a nejplněji osvětluje co je ctnost, je ctnost lásky.⁸⁶

2.2 Tomáš Akvinský a jeho pojetí přátelství

„Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl věčný život.“ (Jan, 3,16)

„Milujte se navzájem, jak jsem já miloval vás. Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo za své přátele položí svůj život. Vy jste moji přátelé, když děláte, co já vám ukládám.“ (Jan, 15,12-14)

Víra, naděje a láska, tři základní teologální, neboli také vlité ctnosti, se staly základem obnovené teorie přátelství. Teologální ctnosti, protože jsou přímo zaměřeny na Boha. A vlité, protože byly vlitý Duchem svatým při křtu svatém. Byly dány Zjevením Ježíše Krista skrze radostnou zvěst Evangelia a rozvinuty v dalších listech Nového Zákona, především skrze listy Pavla. Přátelství zde bylo pojednáno novým způsobem. Na jednu stranu bylo uchováno to, co patří do přirozeného řádu antické filozofie, na stranu druhou bylo téma pozvednuto skrze Boží zjevení a z teologického pohledu učiněno hlubším. Stalo se tak také později v důsledku Tomášova Pojednání o lásce.⁸⁷

Tomáš Akvinský ve svém myšlení o přátelství čerpá jak z novoplatonské, tak aristotelské filozofické tradice. Kromě toho svůj výklad přátelství opírá

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ Tamtéž, 353

o filozofii Dionisia Areopagity (Diviš z Areopagu). Tento neznámý autor učil, že ten, kdo je neuspořádaný, tedy hříšník, používá často božské věci proti Bohu, neboť všechna dobra, která máme, jsou plodem božího stvoření.⁸⁸ Aristoteles neznal základní skutečnost, která určuje konkrétní existenci života lidí a tím je dědičný hřích. Nicméně, tak jako Platón, matně poznal, že je zde určitá porucha, tedy, že je zde narušen řád lidského chování. Aristoteles měl velmi realistický pohled na spravedlnost a věděl, že je zde neuspořádané chování, ba co víc, v jeho dílech se někdy zdá, jako by říkal, že většina lidí je neuspořádaná, protože hledá pouze nahodilé, tedy ne podstatné dobro. A toto nepodstatné dobro hledají z důvodu jejich neuspořádaných vášní. Nicméně Aristoteles ještě nemohl vědět, že lidská přirozenost je zraněná, protože my toto víme až skrze Boží zjevení, které hovoří o skutečnosti dědičného hříchu. Tomáš Akvinský říká, že lidská přirozenost je ve skutečnosti zničená a zkažená, ale ne úplně. Člověk je schopen konat dobro i po dědičném hříchu. Avšak ne stále, trvale a za všech okolností.

Ježíš Kristus v Janově evangeliu říká, že s námi již nejedná jako se služebníky, ale jako s přáteli (Jan, 15,15). Přátelství je zde něco zcela nového. Z teologického pohledu jde o něco, co znovuzakládá všechny vztahy. Když je tedy někdo pokřtěn, je přičleněn ke Kristu, tvoří se tu znovu to, co zničil dědičný hřích. Vytváří se zde mimořádný vztah přátelství mezi Bohem a člověkem. Bůh Otec nahlíží nově pokřtěného člověka skrze Krista, protože tento nový křesťan je údem jediného těla, to je Církve, kde Kristus Ježíš je hlavou. Podle apoštola Pavla je tento křesťan *novým stvořením* (2Kor, 2.15). Tímto se ztrácí člověk starý a objevuje se „nový člověk“. Jedná se o návrat

⁸⁸ Lze ještě vyjádřit tak, že v řádu lidského života, vše co je dobré (z důvodu toho zkaženého, zničeného stavu, ve kterém se nachází lidská přirozenost), se používá proti těm posledním věcem, proti dobru samotnému.
Tamtéž, 354

k prvotnímu stavu, kdy byl člověk stvořen Boží myšlenkou podle Božího obrazu.

Bůh je společenství vztahů, protože Bůh, v kterého křesťané věří je jeden, ale je to Trojice Osob. Je to Bůh Otec, Syn a Duch svatý, mezi těmito osobami je dokonalý, absolutní a stálý přátelský život. Tyto Boží Osoby mají plnost dobra, tedy plnou Boží přirozenost, která je zcela dokonalá. Všechny tyto tři Božské Osoby mají to samé, plné a nekonečné dobro, které si mezi sebou předávají a komunikují. Otec, když rodí Syna, tak mu předává, celou Boží přirozenost. Otec a Syn, když z nich vychází Duch Svatý, předávají také – komunikují celou jejich Boží přirozenost. Vztah dobroty se projevuje tehdy, když nás Bůh zve do Trojice. Akvinský říká, že právě Křesťanský Bůh zve člověka do svého společenství.

Tomáš Akvinský se kloní k tomu, že přátelství není ctnost sama osobě, ale něco co na ctnost navazuje a nějak s ní tedy souvisí. V díle O lásce, říká: „Ctnostné přátelství je spíše důsledkem ctnosti, než ctností samotnou.“⁸⁹ K základním znakům přátelství řadí tzv. přející lásku, vzájemnost vztahu a společenství.⁹⁰ Zatímco ctnostný čin je podle něj čin jedné osoby, u přátelství je nutná oboustrannost.⁹¹ Jednání je podmíněno svobodným rozhodnutím přítele. Tomáš Akvinský dává důraz na rovnost poměru v citech u asymetrických druhů přátelství. Podle Horákové tato proporcionalita v afektech má být úměrná důstojnosti osob, a tak se ctností spravedlnosti souvisí. „Pokojné soužití, které je však mezi lidmi zachováno tehdy, když se každému dává to, co je jeho, jak je to spravedlivé.“⁹² Právě ctnost spravedlnosti je nutná pro pokojné soužití lidí.

⁸⁹ ŠPRUNK, In HORÁKOVÁ, *Svatý Tomáš Akvinský o přátelství*, 46

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ DOIG, In HORÁKOVÁ, *Svatý Tomáš Akvinský o přátelství*, 71

⁹² AKVINSKÝ, In HORÁKOVÁ, *Svatý Tomáš Akvinský o přátelství*, 73

Podle tohoto středověkého filozofa se přátelství dělí podle různosti cíle a společenství, na kterém je také založeno. Dále pak přátelství dělí podle rovnosti a nerovnosti osob, které společně s dělením přátelství podle různosti společenství (přatelství mezi příbuznými, cestujícími atp.) převzal od Aristotela. Podle různosti cíle rozlišuje přátelství pro užitek, dobro a potěšení. Přatelství mezi nerovnými, jako je např. otec a syn, otrok a pán, muž a žena, je založeno na poměru dober, v čemž spočívá spravedlnost ve vztahu mezi nerovnými.⁹³ Ve vztahu k sobě samému se musí, podle Tomáše Akvinského, jednat o něco více než o přátelství. Člověk totiž tvoří větší jednotu se sebou samým než s kterýmkoliv jiným člověkem.

2.3 Aristoteles a Tomáš Akvinský: přátelství jako základ a inspirační zdroj společenství

Akvinský říká, že stvoření má jako svůj poslední cíl přátelství člověka s Bohem. Bůh je dobro, které se sdílí, které se komunikuje, láska se sdílí skrze stvoření.⁹⁴ Svět je tedy založen na pravém, vědomém a vzájemném přátelství mezi některými osobami s Bohem: tyto osoby jsou andělé a člověk.⁹⁵ Z teologického pohledu jde o síť, nekonečný duchovní organismus založený na přátelství. Je to jeden z posledních smyslů evangelijního zjevení, které se ve středověku nazývalo Novým zákonem.

„Bůh nás vyzývá ke komunitní práci“. Podle dominikánského řeholníka a teologa nás Bůh vyzývá ke komunitní práci, právě když chce, abychom spolupracovali na stvoření. „Kde jsou dva v mém jménu, tam jsem já

⁹³ Podle Akvinského, jsou si muž a žena na základě duše rovni.

VOLEK, *Svatý Tomáš Akvinský o přátelství*, 36

⁹⁴ ANDEREGGEN, *Experiencia espiritual (Una introducción a la vida mística)*, (*Přatelství a duchovní život*), 353

⁹⁵ Tomáš Akvinský připouští možnost přátelství člověka s anděly i mezi anděly navzájem.

VOLEK, *Svatý Tomáš Akvinský o přátelství*, 37

uprostřed nich.“ (Mt 18,20) P. Škoda říká, že se tak stáváme partnery na stvoření. Cílem stvoření je přátelství člověka s Bohem.⁹⁶

Prvním základním začleněním křesťana do společenství, tedy do církve, je pro křesťana křest svatý. Člověk se tak stává *novou ratolestí na vinném kmeni*. Kristus je hlava církve a lidé pak jeho údy⁹⁷ - Kristus a lidé utváří jednotu. Pokud je člověk s Bohem, pak naplňujeme své *missio*, které mu Bůh uložil. "Tak jako Otec poslal mě, tak i já posílám vás, abyste šli a přinášeli užitek a váš užitek, aby byl trvalý," říká Ježíš Kristus svým učedníkům a tedy každému, kdo se ve křtu svatém stal milovaným Božím dítětem.⁹⁸

P. Ignacio Andereggen, autor textu *Přátelství a duchovní život*, píše, že když je někdo zaměřen na svět a ne na Boha, tak ztrácí vědomí tohoto přátelství s Bohem, protože, jak nám říká Kristus: „Nemůžete sloužit Bohu a mamonu, protože jednoho budete milovat druhého nenávidět“. A my, křesťané, přestože jsme v Boží milosti posvěcující, tak často žijeme, fungujeme a jsme zaměřeni na to, na co je zaměřen tento svět, tak jak často tento svět je, tedy svět bez Boha. A když takto žijeme, tak máme umenšené vědomí, to je vnitřní princip, který křesťané musí stále oživovat a nechávat růst, a tímto principem je, že jsme Božími přáteli. Jak také zdůrazňuje Aristoteles i Tomáš Akvinský, *jsme Bohem pozváni k přátelství s ním*. Pokud je tedy někdo zaměřen na svět a ne na Boha, vědomí tohoto přátelství s Bohem ztrácí. Křesťan je vybízen, aby se tomuto světu nepřizpůsoboval a používal jiné prostředky. Hlavním prostředkem je Láska, která je neodlučitelná od víry.⁹⁹ P. Ignacio říká, že bez

⁹⁶ ŠKODA, [osobní konzultace]

⁹⁷ „Vy však jste tělem Kristovým a údy jeho“ (I. Kor. 12, 27)

⁹⁸ Podle autora textu *Přátelství a duchovní život*, byla komunita prvních křesťanů velmi silně jednotná, protože vycházela bezprostředně ze založení Církve, to je ze společenství. Její konání bylo založeno na sdílení lásky. Andereggen v závěru kapitoly křesťanovi zdůrazňuje, že toto Boží přátelství je důležité žít, a tak do něj stále více dorůstat.

ANDEREGGEN, *Experiencia espiritual (Una introducción a la vida mística)*, (*Přátelství a duchovní život*), 355

⁹⁹ Láska Boží, která je vlitá do srdcí skrze Ducha Svatého.

Tamtéž

nadpřirozené lásky, člověk nemůže zrealizovat opravdové přátelství, tj. opravdové lidské vztahy. Láska je neodlučitelná od víry. Protože tam, kde není víra, nemůže být ani pravá láska. A jakou víru máme na mysli? Jedná se o jedinou možnou víru, tedy o teologální víru, tedy o ctnost víry. Tu víru, která má jako předmět Boha, který se zjevuje. Abychom měli víru, musíme věřit v Boží zjevení, které přišlo skrze Ježíše Krista. Protože to, proč Kristus přišel na tuto zem, je, abychom v Něho uvěřili a skrze víru měli pravý Život, tj. život věčný.

Proto je úkolem křesťanů zvěstování Kristova evangelium „celému stvoření“. Pokud tento úkol neplní, svět zůstane takový jaký a křesťané nenaplní to, k čemu jsou Bůhem povolání. Jako křesťané jsou tedy lidé vyzýváni k hlásání Evangelia.

Andereggenuv text, který předkládá filozoficko-teologická pojetí přátelství jak Aristotela, tak i Tomáše Akvinského, vyzývá, aby křesťané žili zakořeněni v Lásce Boží. Tyto lidi nazývá autor *realisty*, kteří předkládají světu pravdu a dobro, jenž je bude činit stále svobodnějšími. „A pokud přijde zlo, pak ho skrze Dobro, Pravdu a Lásku daleko lépe odhalíme.“¹⁰⁰ Tomáš Akvinský v této souvislosti říká, že naše smýšlení a poznání tak bude mít stále více formu, které se říká „*per naturalitas*“ – „*spolu-přirozenost*“. Jde o myšlení, které je založeno na sdílení, tedy na komunikaci: tato forma komunikace náleží přátelství.¹⁰¹

Tento text je uzavírán důležitostí ctnosti odvahy, kterou zdůrazňuje v určité míře Aristoteles a plně se jí pak věnuje také Tomáš Akvinský. Tomáš praví, že vůči ctnostným lidem se objeví mnoho nepřátel, podobně jak to říkal Ježíš v evangeliu: „Budou vás mučit a zabíjet, u všech národů budete pro mé jméno v nenávisti.“(Mt 24,9)

¹⁰⁰ ANDEREGGEN, *Experiencia espiritual (Una introducción a la vida mística)*, (*Přátelství a duchovní život*), 356

¹⁰¹ Tamtéž, 357

Výše předložené východisko se opírá o filozofii a křesťanskou teologii. Na tomto místě je však třeba uvést, že o přátelství se (v souvislosti s naším tématem), žádný z teoretiků, uvedených v této práci, explicitně nezmiňuje. Souvislost s tímto východiskem můžeme pozorovat v některých aplikacích, kde je zdůrazňována hodnota důvěry, jako základ vztahu lidí ve společenství.¹⁰²

2.4 Ctnosti jako základ života ve společenství

Můžeme říct, že z pohledu Aristotela a Tomáše Akvinského je přátelství důsledkem ctností a je proto považováno za základní dimenzi lidského (ctnostného) života. To co spojuje filozoficko-teologický a filozoficko-politický pohled na společenství, je důraz na ctnosti jako morální základ pro život ve společenství. Ctnostmi se zabývá například americký teolog Stenley Hauerwas. Ve svém studiu se zaměřuje na vztah mezi křesťanskou etikou, ekleziologií¹⁰³ a politikou. Hlavním místem rozvoje ctností je podle Hauerwase, jehož práce často přispívá do sociologických, historických nebo také filozoficko-politických debat, lidské společenství (*human communities*). „(...) abychom mohli být pravdiví a pokorní, pak přirozenost ctností předpokládá speciální cestu vztahující se ke druhým“. Autor ve Fergussonově knize *Community, Liberalism and Social Ethics* kritizuje morální úpadek člověka v dnešní liberálně-demokratické společnosti. Zde hovoří o tom, že důležitost rozvoje morálního růstu je odhalována tzv. komunitárními perspektivami, jejichž hlavním nástrojem je vyprávění a předávání historických příkladů, které mají výrazný vliv na utváření našich hodnot. „Memorování dobrých příběhů (...) pomáhá našemu morálnímu růstu.“¹⁰⁴

¹⁰² KOSOVIĆ, *Mít život ve vlastních rukou*, 13

¹⁰³ Ekleziologie, jako součást teologie se zabývá naukou o církvi.

¹⁰⁴ HAUERWAS, In FERGUSON, *Community, Liberalism and Christian Ethics*, 52

Ve světě dnes podle Fukuyami panuje shoda, že liberální demokracie je jediným legitimním, racionálním a životným politickým systémem.¹⁰⁵ Bělohradský o liberalismu říká, že je založen na kritickém pojetí rozumu, tedy přesvědčení, že nic se nedá zdůvodnit, ale vše lze kritizovat. Autor říká, že „(...) triumf liberální demokracie je triumfem rozumu kritického nad rozumem metafyzickým.“¹⁰⁶ V následující kapitole se budeme zabývat politickou filozofií, která zdůrazňuje, že liberalistické hodnoty nemohou být naplněny v případě, že zde nebude kladen důraz na společenství. Podle komunitaristů může být člověk (morálně) naplněn pouze skrze společenství.

¹⁰⁵ FUKUYAMA, In BĚLOHRADSKÝ, *Kapitalismus a občanské ctnosti*, 88

¹⁰⁶ Tamtéž

3 Komunitarismus jako filozoficko-politický rámec společenství

V 80. letech 20. století se v oblasti filozofie a politiky objevily nové otázky, které směřovaly k důležitým problémům současným liberálně demokratických¹⁰⁷ společností. Diskuze, která se rozpoutala mezi zastánci a kritiky liberalismu byla vyvolána dílem Johna Rawlse. Autorova Teorie spravedlnosti, se stala impulzem pro rozvoj současné morální a politické filosofie, ze které vyšel nový myšlenkový směr, komunitarismus. Politicko-filozofická diskuze je proto označována jako spor o liberalismus a komunitarismus.

Ve třetí kapitole se chystáme sledovat formování a potřebu (proměny) společenství z perspektivy politického myšlení konce 20. století. Teologicko-filozofické pojetí společenství se od této perspektivy odlišuje zejména charakterem diskuze, ve které filozoficko-politické myšlení vznikalo a kde zároveň hájilo svoji argumentaci. Velký důraz je zde kladen na obhajobu etických hodnot, boj proti individualismu a vyjasnění hranice mezi svobodou a odpovědností občana, jenž je vnímán jako součást společenství a výsledek společenského dobra.

3.1 Komunitarismus jako reakce na liberalismus

Liberalismus je jeden ze způsobů myšlení o člověku a politice, který se objevuje již v 17. století hned v několika různých formách a na několika

¹⁰⁷ Tento myšlenkový proud staví na ekologickém pojetí rozumu. Je to prostředí, ve kterém se myšlenky snadno rodí a sdělují, ale hůř přežívají.

FUKUYAMA, In BĚLOHRADSKÝ, *Kapitalismus a občanské ctnosti*, 88

různých místech Evropy. Tento směr se vyvíjel zejména v období osvícenství a zdůrazňoval význam osobní svobody (z lat. *libere*, tj. svobodný, volný)¹⁰⁸, (zahrnující ekonomické, náboženské, politické svobody) a lidských práv občana. Za jádro tohoto směru jsou tak považovány politické¹⁰⁹ hodnoty. Výrazné rozdíly lze najít mezi tzv. „klasickým“ liberalismem, který je charakteristický heslem: *Laissez-faire*, někdy také *laissez-passer*, v překladu, (...) *nechte věci vyvíjet se vlastní cestou*, a liberalismem moderním, tj. liberalismus současných západních zemí.¹¹⁰ Původním cílem tohoto směru bylo osvobození společnosti od ideologií a dogmat, která se z jistého pohledu spojovala s církví a náboženským přesvědčením tehdejší společnosti. Obecně můžeme říci, že pozdější liberalismus zdůrazňuje rovnost a blahobyt člověka. Ve své podstatě tak obhajuje individualismus. Proti tomuto tvrzení se částečně ohrazuje rakouský zastávce liberalismu a Ludwig von Mises, když říká, že tento směr měl vždy „na mysli blaho celku“.¹¹¹

Formování komunitaristického uvažování bylo (mimo jiné) spuštěno nesouhlasem s liberalistickým pojetím společenství. Liberalisté totiž přikládají důraz státu, ale opomíjejí přitom jeho dílčí části. Společenství je v jejich pojetí něco, co vzniká dohodou autonomních (svobodných) jednotlivců. Tento politický koncept zastává názor, že společenské dobro má být hájeno jednotlivcem, zodpovědným za své jednání. Artikulace a prosazování

¹⁰⁸ KÁBRT, et alii, *Latinsko-český slovník*, 262

¹⁰⁹ Osobní svoboda, společenský pluralismus, ústavnost.

BARTOŠKOVÁ, *Liberalismus a komunitarismus (srovnání dvou koncepcí současné sociální a politické filozofie)*, úvod

¹¹⁰ MILLER, et alii, *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*, 249-253

¹¹¹ MISES, *Liberalismus*, 17

Je třeba doplnit, že tento rakouský autor je považován také za jednoho z nejvýznamnějších představitelů neoliberalismu. Jde o typ politické ekonomiky, který se prosadil po druhé světové válce v Německu. Odmítá národohospodářské plánování a uznává úlohu státu, která má zajišťovat podmínky tržního mechanismu.

morálních hodnot je přitom podle komunitaristů legitimním úkolem státu.¹¹² Zásadní rozpor můžeme sledovat tam, kde komunitaristé vyzdvihují společenství jako prostor, ve kterém se uskutečňuje lidská podstata.

Zatímco liberalisté prosazují právo každého člověka na volnost (*free*) a rovné zacházení (*equal treatment*), komunitaristé se zaměřují na sociální přirozenost člověka (*essentials social nature of human being*), která je formována rolemi, vztahy s druhými, ovlivněna vázaností na instituce, komunity a jejich tradice. Moderní společnosti by podle jejich zástupců měly prosazovat takové občanské vazby, komunity a instituce, které člověka formují a skrze ně dochází vlastního naplnění.¹¹³

Selhání liberalismu ve světle křesťanské morálky¹¹⁴

„Krise liberalismu tkví v roztříštěnosti západní společnosti a oddělení občanů od morálních tradic, institucí a komunit.“¹¹⁵

Petr Očko, zabývající se otázkou priority hodnot ve sporu o liberalismus a komunitarismus v úvodu svoji práce píše:

„(...) zatímco klasický liberalismus lpí v první řadě především na spjatosti prioritních principů individuální lidské svobody a lidské zodpovědnosti, tak komunitarismus spíše hledá etické zakotvení lidského

¹¹² ETZIONI, *A Communitarian approach: A Viewpoint on the Study of the Legal, Ethical and Policy Considerations Raised by DNA Tests and Databases*, [online]

¹¹³ Tento popis někdy budí dojem, že být komunitaristou je být antiliberalista a být liberalista zapřičiňuje skutečnost, že člověk neumí rozpoznat důležitost společného dobra. Podle Charlese Taylora jsou oba směry stále nerozpracované.

FERGUSON, *Community, liberalism and Christian Ethics*, 139

¹¹⁴ Morálka je část teologie, která studuje jednání člověka pod zorným úhlem křesťanského povolání jako povolání ke svatosti v bliženské lásce. Zabývá se povinnostmi, které z toho plynou. Morálka, podobně jako veškerá teologie nachází svůj pramen ve „zjevení“.

¹¹⁵ HAUERWAS, In FERGUSON, *Community, Liberalism and Christian Ethics*, 48

společenství a principy budování sdíleného chápání společenského "dobra".¹¹⁶

Když se Hauerwas, v kontextu selhání liberalismu, zabývá společností, říká, že je sestavena z mnoha typů individualit, jejichž odlišnosti je možné sledovat ve spektru jejich zájmů, cílů, specifické víře a závazcích, které jsou získávány dědictvím (historické) tradice a společenství-komunit. V kapitole nazvané *Ecclesial ethics* autor říká, že místo toho, aby sekulární státy všeobecně podporovaly morální jednání (ke kterému jsou jeho občané zavázáni), zastávají se (mezi řadou konkurenčních zájmů¹¹⁷) tzv. stanoviska kompromisu. S cílem vytvořit společnou (*corporate*) identitu „liberálního individualismu“ se tak stát neodmyslitelně stává jakýmsi strojem na obhajobu zájmů jednotlivců.¹¹⁸ V knize Davida Fergussona se Hauerwas dále zamýšlí nad přínosem křesťanů pro společnost, která „(...) začíná pochopením, že křesťanovo přesvědčení vytváří odlišnost a předpokládá jedinečnost svoji komunity.“¹¹⁹

Hauerwasova kritika liberalismu, říká, že tento politický směr není schopen poskytnout ucelenou představu společenského dobra a vede k morálnímu rozpadu a vykořeněnosti.¹²⁰ Důraz na komunitu a tradice v církvi je podle autora nezbytný pro tzv. morální trénink křesťanů a křesťanovu identitu. Ačkoliv ctnostný život nevyžaduje filozofickou argumentaci či etickou teorii,

¹¹⁶ OČKO, *Morální zakotvení demokratické společnosti? Otázka priority hodnot ve sporu o liberalismus a komunitarismus*, [online]

¹¹⁷ Zájmy nejsou ani fundamentální ani transparentní pojmy, avšak předpokládají popis lidského charakteru, projektů a komunit.

HAUERWAS, In FERGUSSON, *Community, Liberalism and Christian Ethics*, 49

¹¹⁸ Podle Hauerwase, je tohoto cíle často dosahováno skrze násilí (*violence*). Autoř říká, že sociální soudržnost je typicky získávána skrze tzv. dobrou válku (*good war*).

FERGUSSON, *Community, Liberalism and Christian Ethics*, 48-49

¹¹⁹ Tamtéž, 50

Autor zdůrazňuje, že morální charakter je utvářen rozvojem ctností, čímž se poukazuje na etický význam komunity, ke které (zároveň) každý z nás patří.

Tamtéž, 52

¹²⁰ Tamtéž, 61

je podle Hauerwase třeba, aby tyto přístupy vždy vycházely z dědictví tradic a života v komunitě.¹²¹

Podle Johna Rawlse, amerického autora ovlivněného náboženskou zkušeností, je <ztráta společenství, osobnosti a skutečné Boží podstaty důsledkem naprosté naturalizace kosmu>.¹²² Otázkou víry a vztahem člověk – Bůh, se v knize *Spravedlnost a etika* zabývá Noemi Bravená. Autorka říká, že Rawls nahlížel na Boha jako na toho, < (...) jenž vstupuje do života člověka, otřásá jeho osamělostí, tím ho obnovuje¹²³ (...) a volá zpět do společenství>.¹²⁴ Rawls byl přesvědčen, že na základě víry člověka, je společenství obnovováno a člověk je tak do něj začleněn.

3.2 Komunitarismus: Spravedlnost a solidarita v díle Johna Rawlse

Nejzásadnějším dílem v oblasti křesťanské morálky se po druhé světové válce stává Rawlsova *Teorie spravedlnosti*. Významná práce profesora

¹²¹ FERGUSSON, *Community, Liberalism and Christian Ethics*, 61-62

¹²² RAWLS, In NOVITZKY, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, 136

Jde o hlavní důvod, proč se Rawls ve svém díle vyrovnává „(...) kriticky s rozlehlým kosmem a neanalyzuje hřích a víru v přirozených pojmech, nýbrž ve vztahu k Bohu, personalitě a společenství.“ Ve své filozofii Rawls rozlišuje víru a důvěru. Zajímavé je, že v souvislosti s vírou v Boha říká: <Nemáme víru, že Bůh existuje, ale spíše máme důvěru, že Bůh existuje. Mít víru v Boha znamená mít k němu vztah skrze víru a to je víc, než důvěra v to, že Bůh existuje.> Podle Rawlse, takto definovaná víra, buduje komunitu a vytváří opozitum k hříchu, kterým se člověk od Boha vzdaluje. Způsobuje <odloučenost, uzavřenost, osamělost>, zatímco víra je podle Rawlse <otevřenost, obnovení a soudržnost>. Tamtéž, 139-140

¹²³ Tímto obnovením myslí Rawls konverzi, která se děje v člověku. Tamtéž, 140

¹²⁴ Konverzi brání 5 překážek. První je vnitřní stav napětí, který pramení z poznání porušení zákona, druhou je lidská nevědomost, třetí nesprávné pochopení Boha, čtvrtou je překážka, vycházející z nedůvěry, nedostatku víry a poslední je hřích člověka. Tamtéž, 141-142

Harvardovy univerzity, Johna Rawlse, se zaměřuje na otázku definice univerzálních principů spravedlnosti, zajištění spravedlnosti a její distribuce.

Prostřednictvím teorie společenské smlouvy Rawls usiluje o konstrukci spravedlivé společnosti,¹²⁵ čehož může být podle tohoto politického filozofa dosaženo pouze v přirozeném, jinak také v původním stavu (*the original position*).¹²⁶ Podle autora si tento stav nesmíme představovat jako nějaký skutečný historický fakt, „(...) odpovídá původnímu stavu rovnosti, stavu přírody v tradiční teorii společenské smlouvy.“ Rawls tento stav přirovnává k *situaci*, o které dále říká:

„K podstatným vlastnostem této situace (původního stavu rovnosti) patří, že nikdo nezná své místo ve společnosti, své třídní postavení nebo sociální status, nikdo ani nezná své šance při rozdělování přírodních vloh a schopností, ani svou inteligenci, sílu apod. Budu dokonce předpokládat, že smluvní strany neznají ani své koncepte dobra ani své speciální psychologické sklony. Principy jsou zvoleny za závojem nevědomosti. Toto zaručuje, že nikdo není znevýhodněn nebo zvýhodněn při výběru principů v důsledku přírodních náhod nebo nahodilostí společenských okolností. Protože všichni jsou obdobně situováni a nikdo není s to si vymyslet principy, které by upřednostnily jeho specifickou situaci, jsou principy spravedlnosti výsledkem slušné dohody nebo jednání.“¹²⁷

Podle Petra Štici tento autor konstruuje původní stav, ve kterém by lidé mohli vstoupit do vzájemné spolupráce a dohodnout se na principech základní spravedlivé struktury společnosti, v nichž chtějí žít.¹²⁸ Hovoříme přitom o svobodných a navzájem si rovných osobách, které usilují o rozdělení

¹²⁵ ŠTICA, In NOVITZKY, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, 107

Dílo myšlenkově navazuje na Hobbese, Locka, Rousseaua, Kanta, novověkou argumentaci teoretiků smlouvy.

¹²⁶ Tamtéž, 108

¹²⁷ RAWLS, *Teorie spravedlnosti*, 21-22

¹²⁸ ŠTICA, In NOVITZKY, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, 108

základních společenských statků mezi sebou, „(...) motivování ekonomicko-egoisticky“.¹²⁹

Východiskem teorie spravedlnosti je chápání spravedlnosti jako slušnosti (*Justice as Fairness*). Rawls, odvozuje dva principy spravedlnosti. V prvním principu má „(...) každá osoba právo na nejširší, úplný systém stejných základních svobod, který je kompatibilní s obdobnými systémy svobod pro všechny“.¹³⁰ Druhý princip zdůrazňuje, že „(...) sociální a ekonomické nerovnosti mají být uspořádány tak, aby byly (za prvé) k největšímu prospěchu nejméně znevýhodněných jedinců (...), (a za druhé), (aby byly) spjaty s úřady a pozicemi, které jsou přístupné všem za podmínek slušné rovnosti příležitostí pro všechny.“¹³¹

Soudobá politická filozofie se dělí na několik proudů. Dva z nich jsou podle Štica odvozeny z kritických reakcí na Rawlsovu Teorii spravedlnosti. Jedním z nich je libertarianismus¹³² a druhým komunitarismus, tj. směr, který je považován za nejsystematičtější kritiku liberalismu.¹³³

Rawls označuje samolibost, neboli sebelásku Ducha (*egotism*) za jeden ze dvou destrukčních prvků společnosti. Říká, že „egotista“ je pro společnost hrozbou, na základě toho, že odmítá s kýmkoli sdílet a touží si zajistit všechno pro sebe. Takovýto člověk obvykle vyhledává uzavřené skupiny, nepřijímá vlastní vinu, avšak vždy obviňuje ostatní. Z tohoto důvodu pak narušuje společnost. Uzavřené skupiny (jako například: církevní, kulturní, ekonomické i biologické) jsou podle Rawlse typické pro západní civilizaci. Druhým destrukčním prvkem společnosti je sobectví (*egoism*). Egoista obvykle využívá druhé k vlastním zájmům a prospěchu. Tímto je společnost, v Rawlsově pojetí, znemožněno.

NOVITZKY, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, 138-139

¹³⁰ RAWLS, *Teorie spravedlnosti*, 182

¹³¹ Tamtéž, 182

¹³² Jde o radikální verzi liberalismu.

ŠTICA, In NOVITZKY, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, 105

¹³³ Tamtéž, 105

Pojem komunitarismus (*z angl. communitarism*), vychází z latinského slova *communitas*.¹³⁴ V centru lidského hodnotového systému je podle komunitaristů společenství¹³⁵. Životy lidí by měly přitom tvořit a provázet tzv. komunitaristické, veřejné a kolektivní hodnoty.¹³⁶

Rawlsův komunitarismus vychází z myšlenky tzv. kooperujícího společenství. Jejím základním předpokladem je spolupráce, bez které by nikdo nemohl vést uspokojivý život.¹³⁷ Aljandro říká, že Rawls navrhuje *organický celek*, v němž jsou všechna individua plně kooperativními členy.¹³⁸ V pozadí Rawlsova komunitarismu, jak se Robert Aljandro domnívá, stojí personální teologie a křesťanský pojem *communio*. Pojem společenství Rawls vnímal jako nejzásadnější kategorii teologie. Ve společenství, které nahlížel jako *Tělo Kristovo*, není ani privilegovaných ani znevýhodněných, neboť před Bohem mají všichni stejná práva a jsou si rovni.¹³⁹

¹³⁴ BRAVENÁ, In NOVITZKY, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, 152

¹³⁵ Komunita musí být chápána v širokém i úzkém smyslu. Má být vnímána vůči všem svým členům, stejně tak jako vůči velké skupině.

FERGUSSON, *Community, liberalism and Christian Ethic*, 138-173

¹³⁶ ŠTICA, In NOVITZKY, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, 105

¹³⁷ Tamtéž, 153

¹³⁸ Toto Rawlsovo pojetí nepočítá s tzv. disidenty či devianty, kteří by tomuto vnímání společnosti odporovali.

Tamtéž, 153

¹³⁹ ALJANDRO, In NOVITZKY, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, Tamtéž, 131-158

Noemi Bravená ve svoji eseji nazvané *Křesťanská náboženská zkušenost Johna Rawlse a její vliv na formování díla a teorie společenství* upozorňuje, že i zde se můžeme všimnout Rawlsových aspektů spravedlnosti (o kterých píše v Teorii Spravedlnosti). Autorka například říká, že princip rozdílnosti je výrazem recipacity a závisí na vzájemném pospěchu a na způsobu společenské kooperace, která musí být podle Rawlse rozumná. Tento smysl je autorkou dán do paralely s tělem Krista, které si podobně jako spolupráce předpokládá určitou harmonii. Podíl na něm přitom mají pouze ti, kteří se pro něj svobodně rozhodnou. Takovéto společenství si předpokládá názorovou shodu. Bravená si dále všimá, že Rawls ve své práci často volí nepolitický pojem bratrství (hojně využíván v teologii). Tímto chce vystihnout „princip rozdílnosti“ tj., myšlenky, že bychom nechtěli mít větší

Komunitaristé zkoumají sdílené pojetí utvářeného, přenášeného a prosazovaného dobra. Z tohoto důvodu se zajímají o komunity (a morální dialog v rámci nich), historicky přenášené hodnoty, zvyky, a různé společenské jednotky či skupiny, jako jsou rodiny, školy, církve, dobrovolnické skupiny či instituce, které prosazují skupinové hodnoty a jenž jsou považovány za součást specifických komunit.¹⁴⁰

Podle Etzioniho má dobrá komunitární společnost dva klíčové elementy. Za prvé se jedná o rovnováhu mezi svobodou a společným dobrem, stejně tak jako o rovnováhu mezi individuálními právy, sociální odpovědností a sociálním upořádáním, stojícím na morálním přesvědčení. Za druhé jde o vytváření politiky a etického přístupu, která je výsledkem záměrného střetu dvou odlišně orientovaných politických zástupců.¹⁴¹ Z takovéto často extrémní debaty podle Etzioniho vystupuje hodnota spravedlnosti a slušnosti, základní kameny komunitární společnosti.¹⁴²

Takto shrnuje podstatu sporu liberalismu a komunitarismu Pavel Barša: „Má mít přednost jednotlivec či kolektiv, svobodná volba, nebo závazek vůči druhým? Je důležitější smlouva, nebo její sociální podmínky, individuální

výhody, pokud by to nebylo k prospěchu jiných, méně dobře situovaných lidí. Bravená říká, že jde v podstatě o princip druhé části přikázání lásky (Mt 22,37, Lk 10,27). BRAVENÁ, In NOVITZKY, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, 154

¹⁴⁰ Ačkoliv je důležitost sociální sféry a komunity u komunitaristů zřejmá, jeho zástupci se liší v míře, kterou přikládají pojetí svobody a individuálních práv člověka
ETZIONI, *A Communitarian Approach: A Viewpoint on the Study of the Legal, Ethical and Policy Considerations Raised by DNA Tests and Databases*, [online]
Např. Asijsí komunitaristé se výhradně zaměřují na hodnoty sociálního uspořádání (*order*). K udržení sociálního souladu je třeba, aby individuální práva a politické svobody byly omezovány. Někteří se spoléhají na stát, který má podle nich udržovat sociální pořádek (jako např. lídři režimů v Singapuru, Malajsii) a někteří na sociální vazby a morální kulturu (jako se děje v Japonsku).

¹⁴¹ Na tomto principu funguje např. americká televizní show CNN, Firecross. Tamtéž

¹⁴² Tamtéž

práva, nebo společné dobro? Je cílovou hodnotou suverenita jáství, nebo hodnota celku (...)?¹⁴³

3.3 Sporu o liberalismus a komunitarismus¹⁴⁴

Jednotliví zástupci a odpůrci sporu o komunitarismu a liberalismus se zabývali řešením otázky, zda jsou pro fungování demokratické společnosti prioritní právně zaručené individuální svobody nebo kulturně tradované představy o společném dobru. Zatímco nejvyšší hodnotou pro liberalisty je spravedlnost, zahrnující rovná práva a svobody pro všechny občany, komunitaristé vyzdvihují požadavek dobra, kulturně podložené a společně sdílené představy o tom, co je pro život člověka dobré.¹⁴⁵ Kritici liberalismu tvrdí, že ospravedlnitelnost pro takovýto morální základ je bez nějakých vyšších principů dobra nejenže nepochopitelný, ale také že tento základ je příliš křehký na to, aby udržel řád v pluralitní společnosti.¹⁴⁶

Jedním z dalších cílů sporu bylo posouzení individualizačních tendencí ve společnosti. Politické a společenské pozadí diskuze bylo utvářeno západní demokratickou společností, která byla (je) stále méně schopna dostát svým slibům svobody a rovnosti pro všechny občany. Komunitaristé zde upozornili, že mezi občany liberálních společností, kteří jsou „vychovávání“

¹⁴³ BARŠA, *Liberalismus, komunitarismus a politika derridovské výstřednosti*, [online]

¹⁴⁴ V pojetí obce liberálové kombinují ideu vzájemných výhod s ideou respektu k rovným právům každé rozumné osoby. Komunitaristé naproti tomu vycházejí z kolektivně sdílené stejnosti, z níž se následně vydělují individuální identity, práva a zájmy. Corett nazývá „liberální obec“ jako *remunity*, (z angl. *remune*, *ration*, tj. odměna), *unity* (jednota), přičemž dobrovolné sjednocení jednotlivců se v ní opírá o očekávání odměny. Komunitaristickým typem obce považuje *communion*. Říká, že takováto obec není důsledkem výhodnostního kalkulu, avšak má pro člověka smysl sama o sobě. Uprostřed *communion* se totiž sdílejí vlastní společné rysy – tzv. *commonalities*.

Tamtéž

¹⁴⁵ BRINK, In VELEK, *Spor o liberalismus a komunitarismus*, 85

¹⁴⁶ FERGUSSON, *Community, Liberalism and Christian Ethics*, 139

individualismem, se do jisté míry ztrácí solidarita, která je z jejich pohledu potřebná pro fungování svobodné demokratické společnosti. Proti liberálnímu individualismu tak staví koncepci pospolitosti (*community*), jež je integrovaná společnými představami o etickém dobru. Tyto představy mohou podle Rinka tvořit protějšek k institucionálně (abstraktním) zakotveným principům spravedlnosti a k procedurám politického utváření mínění a vůle.¹⁴⁷

Podle Bera van den Rinka je striktní kladení pojmu spravedlnosti proti pojmu dobra neudržitelné. Liberálům zde dává za pravdu, že integrita občana jako nositelka práv má velkou politickou hodnotu. Na straně druhé autor říká, že prostřednictvím komunitaristických argumentů o sobě, o podmínkách svobody v komplexních a roztržštěných společnostech a argumentech o nutnosti narativní reprodukce, můžeme nahlédnout, jak jsou podmínky společenské svobody náročné.¹⁴⁸

Východiskem komunitaristických teorií je idea participace na společné kultuře. Důležitost této ideje pro koncepci demokratických společností je nahlížena proto, že totiž určuje místo, kde se principy solidarity a spravedlnosti mohou setkat. Bodem setkání se přitom nemyslí abstraktní myšlenkové experimenty, ale společenské jednání občanů.

Komunitaristická kritika liberálních teorií je podle Honnetha oprávněná pouze z části. Člověk je totiž s to svobodně utvářet svoji identitu pouze ve společnosti, „(...) která je sjednocena společně sdíleným dobrem vzájemného právního uznání a respektem vůči individuální autonomii každého jednotlivce.“¹⁴⁹ Tato kritika se podle autora stává oprávněnou pouze tehdy, když se komunitaristé ptají na sociální předpoklady zachování právně

¹⁴⁷ BRINK, In VELEK, *Spor o liberalismus a komunitarismus*, 85

¹⁴⁸ Tamtéž, 85-86

¹⁴⁹ VELEK, *Spor o liberalismus a komunitarismus*, 8

garantovaných svobod a uskutečnění individuální samostatnosti a když zdůrazňují motiv pozitivní svobody, individuálního sebeuskutečnění proti liberální představě negativní svobody a individuální autonomie.¹⁵⁰ Podle tohoto autora výzva komunitarismu spočívá ve třech otázkách. První z nich je: „Jaké morální motivy a vazby jsou nezbytným předpokladem zachování svobodných institucí současných demokracií?“ Druhá: „V jaké míře jsou individua při vytváření své vlastní identity odkázána na pospolitě hodnotové vazby?“ Poslední:

„Jakou podobu má mít společenská hodnotová integrace, která by novými formami společenské solidarity působila proti destruktivním tendencím pokračující individualizace bez narušení radikálního hodnotového pluralismu liberálně demokratických společností?“¹⁵¹

3.4 Člověk a společenství v praxi komunitarismu

Zástupci komunitarismu tvrdí, že bez dobra není společenský řád udržitelný. Tento směr usiluje o rozvoj lidského společenství skrze podporu takových druhů institucí a organizací, bez kterých by nebylo možné dosáhnout sociálního blahobytu (*wellbeing*). Klade důraz na morální růst v rámci společenství jako je rodina, škola atp. Ačkoliv jsou komunitaristé zastánci společenského dobra, je třeba poznamenat, že v moderní pluralistické společnosti, která hájí rozmanitost, je často jejich pozice nejistá.

Zajímavé je, jak autoři tohoto myšlenkové hnutí obhajují svoje přesvědčení v praxi. Kanadský sociolog a politický filozof Charles Taylor například o rozhovoru se sousedem, jehož hlavním tématem je počasí, říká. „(...) Jde

¹⁵⁰ Tamtéž

¹⁵¹ Tamtéž, 9

Pokud je společným cílem obou stran modernizace západních demokracií, pak autor tuto debatu hodnotí jako nanejvýš přínosnou z ohledu budoucnosti „naší politické obce a rozvinutí vědomí povinnosti k politické formě demokracie“.

ENDREß, In VELEK, *Spor o liberalismus a komunitarismus*, 129

o společnou akci, která se děje na základě faktického projevu s cílem informovat se. Jde o prostředek utvrzení, prohlášení, že je zde několik věcí, které jsou spíše než samostatně, hodnoceny raději společně (...).¹⁵²

Z prostředí amerického sportu uvádí příklad americký politolog Robert Putnam, že když se v Americe rozmohla individuální hra bowlingu (až o 10%), ligová hra klesla o 40%. „Bolestný“ pohled na hráče bowlingu je v jeho práci interpretován jako signalizace úpadku sociálního kapitálu, který autor dává do paralely s rysy sociálního života. Hovoří přitom o normách, důvěře a síťování, které lidem umožňují společně tvořit a efektivněji usilovat o sdílené cíle. Nejvíce signifikantním jevem, kdy autor pozoruje pokles občanské aktivity ve společnosti, je sledování televize tzv. mimo domov (na veřejných prostranstvích). Zkráceně říká, že setkat se se zapnutou televizí je možné při jakékoli společenské akci.¹⁵³

Jonathan Sacks¹⁵⁴ poukazuje na úpadek sociálního kapitálu v rámci rodinného života ve Velké Británii. Za základní společenství považuje rodinu, která má být institucí pro morální formování jedince. Podle autora jde o nejlepší prostředek, který byl pro péči „po sobě jdoucí generace“ objeven. Na rozdíl od škol, institucí, církví, politiků, učitelů či médií je její vliv hlubší a trvalejší. Rodina, nepostradatelný prvek pro vývoj morálky, má tři funkce. Jedná se o blahobyť (skrže péči o lidi závislé na pomoci druhých), vzdělávání (skrže moudrost sdílenou staršími generacemi) a ekologii (budoucnost, kterou utváříme naším životním stylem).¹⁵⁵

¹⁵² Tamtéž, 141

¹⁵³ FERGUSSON, *Community, liberalism and Christian Ethic*, 142

¹⁵⁴ Hlavní rabín Spojené hebrejské kongregace Commonwealthu v letech 1991-2013.

¹⁵⁵ FERGUSSON, *Community, liberalism and Christian Ethic*, 142-143

Znaky tradiční komunity, jak již o nich byla řeč v úvodu kapitoly 1, se s nástupem moderní doby problematizují.¹⁵⁶ Komunity podle tohoto autora ztrácejí svoji mocenskou autonomii, sociální univerzálnost a v některých případech také svůj lokální základ.¹⁵⁷

¹⁵⁶ V tomto kontextu Keller hovoří o reziduálních formách komunity v různém stadiu rozpadu a pokouší se o popis jejich vývoje. Definuje mocensky autonomní a všestranně soběstačný typ komunity. Tyto komunity jsou typické pro izolované pospolitosti přírodních národů. Dále to je takový typ komunity, který je sociálně a hospodářsky soběstačný a mocensky závislý. Tento typ se objevuje před urbanizací, ale až po vzniku moderní státní moci. Dalším typem je komunita, která není soběstačná v žádném ohledu, ale lze v ní uspokojovat všechny potřeby. Hovoří přitom o městských a předměstských lokalitách. Za poslední typ ve vývoji komunit Keller označuje komunitu podobně smýšlejících osob, v nichž není podmínkou lokální blízkost členů. Sem sociolog zahrnuje komunity: náboženské, vědecké, umělecké atp. Uvažuje, ve které ze čtyř vývojových fází, lze ještě daný sociální útvar považovat za komunitu.

KELLER, In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 9

¹⁵⁷ Tamtéž

4 Sociologické a antropologické pojetí společenství

*Obligatio in solidum.*¹⁵⁸

Někteří teoretici tvrdí, že pojem komunita a jeho význam se ze sociologie ztrácí. Na vině je podle nich jeho nejednotné používání.¹⁵⁹ Sociologie vymezuje komunitu jako jednotku se sociální strukturou, která má vlastní tradice (často hodnoceny jako způsob života) a je funkčně integrovaná do širší společnosti.¹⁶⁰ Pocit sounáležitosti a solidarity mezi lidmi v komunitě je zde označován jako *smysl pro komunitu*.

Hovoříme-li o sociologickém pojetí společenství, zdroje nás nejčastěji odkážou na pojem solidarita (z latinského slova *solidus*, *pevný*, *celistvý*, *stálý*, *tuhy*, *tvrdý*).¹⁶¹ Jak již bylo řečeno v úvodu druhé kapitoly, právě tento pojem je

¹⁵⁸ Latinská fráze, kterou lze přeložit jako „vzájemné ručení za dluhy, ručení komunity za jednotlivce a jednotlivce za komunitu.“

KRASNODEBSKI, *Solidarita, jedno z nejpoleštějších slov*, [online]

Velký sociologický slovník nás přivádí k tzv. solidaritě privilegovaných. Takový druh solidarity byl přítomen např. u starogermánských svobodných bojovníků. Solidarita se projevovala v instituci kupeckých gild (středověká obchodní sdružení). Později u příslušníků městských cechů a také v podobě stavovských institucí. Středověká města, na druhé straně, vznikala jako projev solidarity diskriminovaných vrstev, spojených s odporem vůči feudální zvůli.

MAŘÍKOVÁ, et alii, *Velký sociologický slovník*, 1185

Tzv. solidarismus je reformistická doktrína, která se stala oficiální ideologií francouzské třetí republiky před první světovou válkou. Solidarismus byl v opozici liberalismu, marxistickému kolektivismu aj. Obhajoval aktivní účast státu, dobrovolná sdružení a sociální zákony. Jeho příznivci byli nakloněni socialismu, který se snažili v praxi neutralizovat.

MILLER, et alii, *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*, 476

¹⁵⁹ GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 7

¹⁶⁰ CALHOUN, et alii, In GOJOVÁ, *Teorie a metody komunitní práce*, 7

¹⁶¹ KÁBRT, et alii, *Latinsko-český slovník*, 401

Podle psychologického slovníku je solidarita soudržnost, pospolitost, skupinová podpora morální, materiální, vyjádřena úzkou spoluprací. Ve slovníku sociální práce jde o charakteristiku různých skupin a pospolitostí. Pojítka mezi lidmi mají aspekty racionální, tj. společné zájmy, aspekty emocionální, tj. soucit. Podle antropologa Mause je solidarita

všeobecně považován za jedno z hlavních východisek společnosti. V následující kapitole se proto chceme věnovat solidaritě v jejím původním významu a tím se také zorientovat v jejím vývoji. Vedle toho zde budeme pozorovat, jak koncept solidarity pronikl do sociologie a jak se o něm hovoří v jiných (aplikovaných) vědních disciplínách. V závěru kapitoly si položíme otázku, zda je v kontextu této práce možné považovat soudržnost za druhé východisko společnosti.

V první podkapitole se zároveň okrajově zaměříme na hledání solidarity v původních společnostech. Navzdory tomu, že se antropologickému pohledu tato práce hlouběji nevěnuje, chceme zde ukázat, že sociologický pohled se v souvislosti s tímto tématem odkazuje na pojetí člověka a jeho vazby na společnost. Můžeme tak říct, že na společnost je třeba nahlížet také z antropologické perspektivy.

4.1 Vývoj solidarity (soudržnosti, vzájemnosti)

Pokud se chystáme v této podkapitole hledat kořen solidarity v původních společnostech, její vývoj ve starověkých společnostech, nelze opomenout samotné projevy solidarity v náboženství. Ve druhé kapitole bylo uvedeno, že z filozoficko-teologického hlediska nahlížíme solidaritu, sounáležitost či vzájemnost jako jakýsi důsledek společnosti. Vycházeli jsme přitom z křesťanské tradice. V této podkapitole chceme zjistit, jak je či byla solidarita

v přecivilizovaných společnostech dar. Společenskou solidaritu udržuje sdílené náboženství, minulost, rituály a zvyklosti, jazyk i komunikace v něm.

HARTL, HARTLOVÁ, *Psychologický slovník*, 550

Politologický slovník hovoří o solidaritě jako o soudržnosti, podpoře jedněch vůči druhým a to v oblasti ideové, materiální aj. Solidarita, jako princip fungování politického systému se objevuje u teoretiků, kteří rozvíjejí učení o sociálním státu, či o sociálně tržním hospodářství.

ADAMOVIČ, et alii, *Politologický slovník*, 234

pojímána v judaismu, v náboženství, ze kterého křesťanství vychází a na které navázal i monoteistický islám.

Původní společnosti a starověk

Začneme-li hledat solidaritu v původních společnostech, pak si můžeme všimnout, že oblast světského a náboženského života se zde téměř zcela překrývají. Náboženské chování se tak v této době promítalo do všech lidských činností. Takto založená společenství byla podle Matouška určujícím prvkem solidarity. Naopak dnes pozorujeme tzv. profesionalizující se solidaritu, méně závislou na náboženských představách a charitativních organizacích.

Solidarita byla v předcivilizovaných společnostech poskytována v rámci rodiny a rodových společenstvích (kmenech). Matouškem je srovnávána např. se solidaritou u savců.¹⁶² Lidé se v té době snažili dokonale splynout s rolí, kterou jim přidělila společnost a příroda. Solidarita tedy „(...) nepramenila z individuálního soucitu jednoho člověka k druhému, ale z příkazu posvátné ústně udržované tradice, která představovala závazný kánon.“¹⁶³ Právě zde je možné podle autora pozorovat solidaritu se starými lidmi, úctu ke stáří.¹⁶⁴ Potřebná pomoc byla poskytována bezprostředně a neformálně, na základě blízkých osobních vztahů.¹⁶⁵ Oldřich Matoušek, ve své knize *Základy sociální práce* poznamenává, že v době neolitické revoluce, kdy se společnost zaměřuje na budování městských států, velkých odosobněných komunit, a kdy se lidé nejsou schopni uživit, žijí v nouzi, se poprvé role solidarity ujímá stát.

¹⁶² Pokud například malému šimpanzovi zemře matka, mládě je okamžitě adoptováno jinou samicí.

MATOUŠEK, et alii, *Základy sociální práce*, 83

¹⁶³ Tamtéž, 15

¹⁶⁴ Tamtéž, 15-16

¹⁶⁵ Tamtéž, 84

System sociálního zaopatřování lze vysledovat také v dávném starověku. Týkal se především penze vysloužilým vojákům v Babylonu, penze sirotkům po vojácích či finančních dávek určených na jídlo lidí žijících pod úrovní životního minima. Za velmi solidární je podle Matouška označována řecká společnost. Zároveň je zajímavé, že stát si chudoby jako takové příliš nevšimal. Garantoval zejména penze sirotkům a vdovám po padlých vojácích, avšak velkou odpovědnost přikládal rodinám¹⁶⁶, které byly povinny se o členy své rodiny v případě nouze postarat. Lidé, kteří byli nemajetní nebo nebyli schopni pracovat, museli nárok na důchod obhájit před porotou.¹⁶⁷ Politikou se zde mohli zabývat pouze lidé z podstaty rovní a svobodní. Šlo o lidi spojené tzv. občanským přátelstvím, pocitem solidarity. Její podmínkou bylo vědomí sounáležitosti mezi těmi, kteří na sobě závisí a mohou svých cílů dosahovat pouze společným jednáním.¹⁶⁸

Solidarita s chudými a potřebnými je charakteristická také pro starověký Egypt. Svědčí o tom například předepsaný náboženský kánon „sedmi skutků milosrdenství“, který zahrnoval: „napájet žíznivé, sytit hladové, oblékat nahé, ubytovat cizince, ošetřovat nemocné, osvobodovat vězně a pohřbívat mrtvé.“¹⁶⁹

Projevy solidarity pak můžeme pozorovat také v době starověkého Říma. *Klientem* byl nazýván člověk závislý na statkáři, či na jakémkoli jiném majetném občanovi, označovaném také jako *patron*. Klienti byli patrony podporováni zejména materiálně. Vedle klientského systému se společenská solidarita realizovala také státními institucemi, jejichž nejznámější formou jsou

¹⁶⁶ Rody (genos) měly původně společný majetek, společné bohoslužby i pohřebiště. Povolání se dědilo v rámci rodu.

MATOUŠEK, et alii, *Základy sociální práce*, 26

¹⁶⁷ Tamtéž, 84-85

¹⁶⁸ KRASNODĚBSKI, *Solidarita, jedno z nejpůlštějších slov*, [online]

¹⁶⁹ MATOUŠEK, et alii, *Základy sociální práce*, 14-15

Stejný výčet skutků milosrdenství lze najít v KKC. Křesťané je však označují Sedmi skutky tělesného milosrdenství.

KKC, 182

např. „chléb a hry“. V této době vznikl také tzv. alimentální fond poskytující půjčky, které byly směřovány zejména drobným rolníkům, přičemž úroky z nich sloužily k výživě nezaopatřených dětí. Pomoc a podpora válečným invalidům, vdovám a sirotkům byla v této době zajišťována nejrůznějšími spolky.¹⁷⁰

Solidarita v judaismu

Z pohledu různých náboženských představ je důraz na Boží lásku v judaismu historickou „novinkou“. Mojžíš říká: „Miluj bližního svého jako sebe samého.“ (Pátá kniha Mojžíšova 6.4-5) Podle Starého zákona, který vznikl zhruba od 9. do 2. století př. Kr., bylo jedním z cílů tohoto náboženství snižovat chudobu. Matoušek říká, „(...) že židovský étos sociální podpory je spjat s představou Boha jako toho, kdo se na jedné straně ujímá slabých a ztroušených a je jejich ochráncem a na straně druhé vyzývá věřící k činné sociální aktivitě a k pomoci lidem v nouzi.“¹⁷¹ Víra v Boha se na základě příkázání Desatera má projevovat ve vztahu k sociálně slabším skupinám skrze konkrétní činy. Hovoříme o tom, že chudý člověk v izraelské společnosti měl na takovouto pomoc právní nárok.

Solidarita s chudými se u židů projevuje promíjením dluhů, obdarováním (při slavení různých svátků) či sbírkami peněz při bohoslužbách. Matoušek píše o tom, že již od 2. st. po Kristu byly v každé židovské komunitě dvě chudinské pokladny, z nichž jedna byla určena na finanční a druhá na materiální (potravinové) dary. Ve středověku se pak židovské obce staraly o živobytí chudých studentů, přebíraly péči o chudé, nemocné, osamocené,

¹⁷⁰ MATOUŠEK, et alii, *Základy sociální práce*, 86-87

¹⁷¹ Tamtéž, 31

podporovaly chudé nevěsty, sirotky, vdovy, ženy v šestinedělí, nebo se staraly o vykupování židů ze zajetí. Od novověku židé zakládají tzv. pohřební bratrstva, která pečovala o umírající, zemřelé, pozůstalé aj.¹⁷²

Na judaismus navazuje křesťanství, protože křesťanství vyhází ze židovství. Křesťané přijímají Desatero Božích přikázání a spolu s ním také významnost solidarity v životě každého křesťana. Solidaritu s bližními pak křesťanství rozvíjí především skrze učení Ježíše Krista. Zdroje ukazují, že křesťané byli k solidaritě s druhými vybízeni velmi podobně, jako tomu bylo u židů. Charitativní organizace, špitály (mnohdy zakládány mnišskými řády), chudobince byly charakteristickým rysem křesťanské solidarity středověkého období. Ačkoliv se pojetí solidarity v křesťanství podrobně věnovat nebudeme, čtenáři níže nabídneme, jak na solidaritu nahlíží současné učení katolické církve.

V následujících odstavcích ukážeme, jak se ze solidarity, jako náboženské přirozenosti člověka, postupně stává koncept, jehož význam je určován dobou, ve které tzv. nově vzniká.

Solidarita: mezi morálkou a rozumem

Podle textu, který předkládá Oldřich Matoušek v knize *Základy sociální práce*, můžeme solidaritu v jistém smyslu zařadit do oblasti morálky. Matoušek říká, že „(...) do doby průmyslové revoluce spojovala západní civilizace, stejně jako civilizace jiné, (právě) morálka, založená v tradici náboženství.“ Podporu potřebným poskytovala především rodina, popř. církev. Podle autora se však již od starověku objevovaly „(...) pokusy založit filozofickou etiku na půdě rozvažujícího rozumu a propojit ji s morálkou (...)“.

¹⁷² MATOUŠEK, et alii, *Základy sociální práce*, 31-33

Vztah mezi morálkou a rozumem začal být problematický zejména v moderní a postmoderní době. Zatímco v moderně, tj. osvícenství jde dopředu racionalita, rozvoj techniky, odstup od náboženství a církevních dogmat, pro postmodernu je zásadní pluralita názorů, spravedlnost, inovace a její prioritou se stávají informační sítě.¹⁷³ Pojem solidarita dává Krasnoděbsky, sociolog polského původu, do souvislosti s heslem bratrství, které vychází z doby francouzské revoluce.¹⁷⁴ Solidarita začala v této době pronikat do nově vznikající vědní disciplíny sociologie. Zde plní roli termínu, který označoval „pojivo“ ve společnosti.

Sociolog Émile Durkheim¹⁷⁵ vysvětloval vývoj lidské společnosti na základě solidarity organické (pro moderní společnost) a mechanické (charakteristické pro tradiční společnosti).¹⁷⁶ Soudržnost Durkheim nahlíží jako řízenou spolupráci mezi jednotlivci.¹⁷⁷ Autoři jako Max Scheler a Henri Bergson tento pojem převzali z jazyka politiky a sociologie do filozofie

¹⁷³ Tamtéž, 14-15

¹⁷⁴ KRASNODĚBSKI, *Solidarita, jedno z nejpoleštějších slov*, [online]

¹⁷⁵ Durkheim hovořil o tom, že nelze oddělit solidaritu a morálku. „Morálka je to všechno, co je zdrojem solidarity, všechno, co člověka nutí počítat s ostatními a řídit se ve svém jednání jinými pohyby než egoismem. Morálka je tím stálější, čím více těchto vazeb je a čím jsou silnější.“

DURHAIM, In KRASNODĚBSKI, *Solidarita, jedno z nejpoleštějších slov*, [online]

¹⁷⁶ Podle Durkheima solidarita úzce souvisí s pojmem dělba práce. Říká, že tam, kde je dělba práce (ve svých počátcích nerozvinutá), tam existuje solidarita. Uvažují se zde přitom lidé, kteří se od sebe příliš neodlišují a prožívají tytéž city, souhlasí se stejnými hodnotami a řídí se stejnými vzory. Jedinci jsou však zneužitelní jako složky mechanické soustavy, tehdy hovoříme o solidaritě mechanické. Mechanická solidarita, podle Durkheima, převládala v tzv. původních archaických společnostech. Tam, kde je naopak dělba práce rozvinutá, soudržnost společenství je výsledkem diferenciací individuí, vytváří se solidarita organická. Ve společnosti organické solidarity má každý člověk svoji funkci a sféru vlastních činností.

MAŘÍKOVÁ, et alii, *Velký sociologický slovník*, 1186-1187

¹⁷⁷ JANDOUREK, *Sociologický slovník*, 193

KRASNODĚBSKI, *Solidarita, jedno z nejpoleštějších slov*, [online]

morálky. Solidarita se tak později dostala do souvislosti s dalšími pojmy, jako sympatie, filantropie, přejícnost, smysl pro komunitu či loajalita.¹⁷⁸

V evropském prostředí druhé poloviny 20. století se téma solidarity zdůrazňuje zejména v kontextu katolické církve, která se ve svém Sociálním učení Církve snaží kriticky nahlížet na totalitní myšlenky vládnoucího komunismu. Plně uvědomovaným zdrojem solidarity se v té době, zejména v Polsku, stává křesťanství. Impulzem k této změně se zde podle sociologa Krasnodebskeho stala první pout' Jana Pavla II., kdy při bohoslužbě pro pracující v Gdańsku 12. června 1987 říká:

„Berte na sebe břemena jedni druhých. Tato stručná věta apoštolova je inspirací pro solidaritu mezi lidmi a ve společnosti. Solidarita znamená jeden i druhý, a pokud břemeno, pak břemeno nesené společně, ve společenství. Takže nikdy jeden proti druhému, jedni proti druhým. A nikdy člověk osamocený se svým břemenem. Bez pomoci ostatních. Boj nemůže být silnější než solidarita. Program boje nemůže stát nad programem solidarity. Jinak rostou břemena příliš tíživá. A jejich tíha se rozkládá nerovnoměrně.“

Jan Pavel II., ve své encyklice *Sollicitudo rei socialis*, z roku 1987, připomíná, že „(...) solidarita je nepochybně ctnost křesťanská". Tentýž papež hovořil dále o tom, že křesťanská solidarita překračuje praktikování lidské solidarity:

„Ve světle víry tíhne solidarita k tomu, aby překročila sebe samu a získala specificky křesťanské rysy plného obdarování, odpuštění a smíření. Potom už bližní není jen lidská bytost se svými právy a se svou základní rovností vůči všem, ale stává se živým obrazem Boha Otce.“¹⁷⁹

V katechismu, v kapitole Sociální spravedlnost, můžeme najít otázku: „Jak hodnotit rozdíly mezi lidmi?“ Odpověď je formulována tak, že Bůh chce, aby každý dostával od druhých to, co potřebuje, aby i ti, kteří mají zvláštní „hřivny“, je sdíleli s druhými. Podle KKC takové rozdíly povzbuzují a často zavazují osoby k velkodušnosti, laskavosti a sdílení dober a vybízejí kultury

¹⁷⁸ KRASNODEBSKI, *Solidarita, jedno z nejpoleštějších slov*, [online]

¹⁷⁹ JAN PAVEL II., In KRASNODEBSKI, *Solidarita, jedno z nejpoleštějších slov*, [online]

k vzájemnému obohacování.¹⁸⁰ Solidarita¹⁸¹, podle učení katolické církve, pramení z lidského a křesťanského bratrství a projevuje se především spravedlivým rozdělováním dobra, spravedlivou odměnou za práci a úsilím o spravedlivější společný řád.¹⁸²

„Jaké je uspořádání stvořených věcí? Z Boží vůle existuje mezi tvory vzájemná závislost a hierarchie. Zároveň je mezi nimi jednota a solidarita, protože všichni mají téhož Stvořitele, jsou jím milováni a jsou zaměřeni k jeho slávě. Respektovat zákony vepsané do stvoření a vztahy vyplývající z přirozenosti věcí je zásadou moudrosti a základem morálky.“¹⁸³

Nedostatek solidarity v současném evropském kontextu můžeme chápat určitě jako součást krize hodnot, ale především jako ztrátu vztahu ke svým kořenům, z kterých Evropa vychází, to je z křesťanských kořenů. Je ztrátou vztahu člověka s Bohem a tím i ztrátou kým člověk je.

Podle Baumana žijeme v „tekuté modernitě“, kdy ve vyspělých společnostech přibývá mladých lidí závislých na svých rodičích a stoupá počet starších lidí, kteří jsou odkázáni na pomoc jiných. Krasnodębski říká, že v globálním měřítku se solidarita projevuje „ad hoc humanitárními akcemi“, avšak jen zřídka vede k jednání, které by odstraňovalo příčiny negativních

¹⁸⁰ KKC, 116

¹⁸¹ V kapitole, která se zaměřuje na sedmé přikázání desatera, Nezapomínej, je psáno, že toto přikázání vyhláší: „ (...) že právě zde nachází církev základy svého sociálního učení, to je správné jednání v ekonomické činnosti, ve společenském a politickém životě, právo i povinnost pracovat, spravedlnost a solidaritu mezi národy a lásku k chudým.“ Sedmé přikázání nařizuje respektovat majetek druhých uplatňováním spravedlnosti a lásky, mírnosti a solidarity. Římskokatoličtí věřící jsou vyzýváni, aby uplatňovali solidaritu a subsidiaritu také na mezinárodní úrovni s cílem odstranit nebo zmenšit bídu, nerovnost zdrojů a hospodářských prostředků, prohlubování zadlužených zemí a zvrácené mechanismy bránící v rozvoji méně pokročilým zemím.

KKC, 137, 113, 139

Za „narušitele“ solidarity je přitom považován hřích.

KKC, 137

¹⁸² Tamtéž, 116

¹⁸³ Tamtéž, 36

jevů. Ačkoliv se v procesu rozvoje občanské společnosti objevily nové organizace a iniciativy, podle autora nejsou schopny sociální funkci státu a rodiny nahradit.

V následující podkapitole se vrátíme k ryze sociologickému myšlení. Hodláme zde představit především jednu ze sociologických teorií Ferdinanda Tönniese, který hovoří o pojetí společnosti a společenství.

4.2 Společnost a společenství

Jak už bylo uvedeno v první kapitole, ze sociologického pohledu je nám nabídnuta dichotomie sociálních vztahů Ferdinanda Tönniese, která byla poprvé představena v závěru 19. století.¹⁸⁴

Sociolog Tönnies rozděluje sociální vztahy podle *Gemeinschaft*, z německého překladu pospolitost, obec, která je založena na spřízněnosti, členství či náklonnosti v komunitě a *Gesellschaft*, do českého jazyka, *společnost* či *obchodní společnost*. O tomto rozdělení lze také říci, že jde o (sebe)chápání územních společenství obyvatel, především na úrovni místní a částečně také na státní, neboli národní.¹⁸⁵

Gesellschaft je nahlížen jako individualistický koncept. Jde o typ sociálních vztahů založených na dělbě práce a smluvních vztazích mezi individui, která prosazují svoje vlastní zájmy.¹⁸⁶ Podle Burrowa jsou s pojmem obchodní společnosti spojeny pojmy typu: utilitarismus,¹⁸⁷ důraz na efektivitu, výkonnost

¹⁸⁴ BALÍK, *Komunální politika, obce, aktéři a cíle místní politiky*, 27-28

¹⁸⁵ Tamtéž, 27

¹⁸⁶ TÖNNIES In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 8

BALÍK, *Komunální politika, obce, aktéři a cíle místní politiky*, 27-28

¹⁸⁷ Utilitarismus: Největší štěstí největšího počtu je měřítkem správnosti
HABIBI, In PRINCOVÁ, *Pomoc lidem vzdáleným*, 76

a vypočítavost. Společnost se vyznačuje egoismem, ziskem, soutěží a instrumentální racionalitou.¹⁸⁸

Gemeinschaft chápe autor jako obec. Jde o společenství formované rolnickými a měšťanskými postoji. Stanislav Balík, autor knihy *Komunální politika, obce, aktéři a cíle místní politiky* říká, že tato koncepce je spíše kolektivistická. Vychází z altruismu a sousedské pospolitosti.¹⁸⁹ Společenství je podle Tönniese chápáno jako soubor složitých sociálních vztahů, jejichž povaha je zkoumána v náboženském, ekonomickém a vědeckém rámci. V sociologickém slovníku je uvedeno, že ani rodinné společenství či vesnické společenství nenabízí uspokojivý model, jak se vypořádat se všemi procesy participace, institucionalizace a organizace.¹⁹⁰

Zatímco společenství-komunita, je utvářena na základě dobrovolnosti lidí z různých společenství, společnost je místo, do kterého se každý z nás narodí a je dána vzděláním a kulturou dané společnosti. Komunita je podle Tönniese charakteristická především prací autonomních jednotlivců vycházející z dobrovolnosti.¹⁹¹ Loajálnost komunity vychází ze společného závazku tzv. ritualizovaných aktivit, ve kterých je aktivita každého člověka naplněna. Hepburn v tomto kontextu vyzdvihuje následující hodnoty: uvědomování si svobody, nezávislosti, hloubavé postavení pozornosti oproti nelaskavému přístupu, aj.¹⁹² Podle Eliota Deutsche je společnost daná a komunita je tzv. dosažená.¹⁹³ Komunita implikuje více, než jen přechodná setkání lidí¹⁹⁴,

¹⁸⁸ BORROW In BALÍK, *Komunální politika, obce, aktéři a cíle místní politiky*, 28

¹⁸⁹ BALÍK, *Komunální politika, obce, aktéři a cíle místní politiky*, 28

¹⁹⁰ JANDOUREK, *Sociologický slovník*, 197

¹⁹¹ Základním prvkem pro vstup do komunity je podle německého filozofa Ferdinanda Tönniese, svoboda. Opravdová svoboda vede k jednotlivci, který je důvěřivý a plně vnímavý k druhým.

¹⁹² HEPBURN, In ROUNER, et alii, *On Community*, 3

¹⁹³ DEUTSH, In ROUNER, et alii, *On Community*, 22

¹⁹⁴ Nezáleží přitom na intenzitě jejich vztahů.
ROUNER, et alii, *On Community*, 3

navrhuje tradici, tedy něco, co je trvalé pro značné časové údobí. Komunity se přitom nepotřebují rozšiřovat, být tu po mnoho generací. Autor říká, že při každé události je přítomna jistá dimenze tradic komunity, která dává to, co je samotný život.¹⁹⁵

Bhattacharyya říká, že klasické sociologické definice komunity¹⁹⁶ nelze považovat za univerzální. Podle autora se totiž vztahují pouze na sociální uspořádání pre-industriálního období.¹⁹⁷ Navzdory tomu teoretický koncept Tönniese se odráží v řadě běžných debat. Stanislav Balík uvádí příklad, který vychází z prostředí českého školství, konkrétně provozu základní školy. Otázkou je, zda by měla obec školu udržovat i za cenu vysokých finančních prostředků. Buď se rozhodne udržet školu jako centrum kulturního života a v mladé generaci bude posilovat povědomí sounáležitosti, nebo, za mnohem nižší náklady, bude dotovat autobus odvázející děti do vedlejší obce, čímž přispěje obci na provoz školy. Autor přidává podobný příklad přesahu této teorie do života obce z debaty o provozu domova pro důchodce. Zatímco zastánci *Gemeinschaft* se zřejmě přikloní k (emocionálním) argumentům, tedy prosazování podpory starých občanů, kteří chtějí dožít svůj život v obci, tj. v prostředí, které důvěrně znají, zastánci *Gesellschaft* budou argumentovat vysokými náklady, které obec může investovat do jiné oblasti rozvoje místa, ve kterém žijí.

Chápání rozdílností těchto dvou pojmů může pomoci jejich aplikace na úroveň celostátní, kdy se odlišuje národ a stát¹⁹⁸, resp. příslušník národa

¹⁹⁵ DEUTSH, In ROUNER, *On Community*, 22

¹⁹⁶ Za autory klasických definic považuje Bhattacharyya zejména Durheima a Tönniese. BHATTACHARYYA, *Solidarity and Agency: Rethinking Community Development*, [online]

¹⁹⁷ Tamtéž

¹⁹⁸ Uvažujeme přitom kontinentální Evropu.

BALÍK, *Komunální politika, obce, aktéři a cíle místní politiky*, 28

a občan státu. Koncepce národa přitom vychází z koncepce *Gemeinschaft* a koncepce státu, to je občanství z *Gesellschaft*.¹⁹⁹

V moderní době byla komunita nahlížena jako něco objektivního a trvalého. Podle Gojové můžeme říct, že byla vnímána jako podstatné jméno. Tento termín byl spojován s určitým místem, strukturou a myšlenkami jako jsou vzájemnost a blízkost.²⁰⁰ V postmoderním myšlení se komunita stává slovesem. Je totiž vnímána jako akt vytváření významu.²⁰¹

4.3 Společenství - komunita v postmoderní době

Z filozofického hlediska je komunita klíčovým pojmem pro postmoderní myšlení. Rouner říká, že se komunita postmoderní kultury oddálila od místa, kterým byla v minulosti často určována.²⁰² Zatímco tedy v minulosti byla, podle amerického sociologa Bellaha, společenství utvářena na bázi solidarity a vzájemné potřeby lidí, v moderní společnosti sledujeme v tomto ohledu vyšší důraz na individualismus, společné zájmy a styl. Právě Bellah a jeho

¹⁹⁹ Obě pozice lze podle Balíka charakterizovat jako emocionalita a racionalita.

BALÍK, *Komunální politika, obce, aktéři a cíle místní politiky*, 28

Pokud chceme totéž odlišit na úrovni obecní, tento rozdíl asi nejnvýstižněji vyjádří pojmy obecní starousedlíci (pocit spřízněnosti, blízkosti) vs. občané obce (nerozlišované).

Tamtéž

Autor, v tomto kontextu hovoří o tom, že obě koncepce jsou ve vymezení pojmu obec přítomny již z definice. Obec je nejčastěji chápána jako nejnižší organizační územní jednotka, jejíž základ je jak územní, tak personální. Doplnuje, že v české komunální sféře panuje rozpor o míře důležitosti mezi těmito dvěma úrovněmi. Rozpor je evidentní jak ve volebních kampaních, tak při jednání zastupitelstev či obecních debatách nad politickou participací. Vedle toho rezonuje při sestavování všeobecných či širokých koalic. Proti sobě jsou stavěny termíny jako efektivita místní samosprávy a jejích rozhodovacích procesů, racionalita a výhodnost vs. vzájemná pomoc, povinnost a odpovědnost vůči obci.

Tamtéž, 28-29

²⁰⁰ YOUNG, In BURKET, In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 14

²⁰¹ HUBÍK, In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 14

²⁰² ROUNER, et alii, *On community*, 1

kolegové nazývají postmoderní komunity jako *enklávy životního stylu* či *komunity zájmu*.²⁰³

Podle Bendera je komunita této doby definována spíše jako komunita zážitku, nežli jako komunita místa.²⁰⁴ Zahrnuje spíše emocionální, nežli instrumentální vztahy. Navzdory tomu, že Buaman či Giddens tvrdí, že postmoderní charakter společnosti nedovoluje mluvit o existenci komunit, sociolog Gans hovoří o přetrvání komunit v tzv. městských sousedstvích. Podle Buriánka jsou tato místní společenství charakteristická vztahy vzájemné pomoci, zejména zaměřena na předávání informací a zajišťování služeb. Z jeho výzkumu vyplývá, že k tzv. pocitu komunity přispívají společné zážitky a úsilí, které se projevuje při tvorbě daného prostředí či místa. V sociologii se objevuje také skupina teoretiků, která hovoří o tzv. transformaci komunity. Podle nich obyvatelé měst vytváří tzv. sociální sítě, které přesahují jak sousedské hranice, tak i hranice města. Z toho pak plyne, že koncept komunit by mohl být nahrazen konceptem sociálních sítí²⁰⁵, o kterých se hovoří jako o možnosti nového typu lidského společenství.²⁰⁶

Jedinec do komunity vstupuje na základě individuální volby, nikoliv však z povinnosti, kterou mu společenství ukládá. V jistém ohledu však tato komunita připomíná tradiční formy společenství, jelikož je zde kladen větší důraz na volný čas (v rámci jejího budování). Sharp tvrdí, že úspěch

²⁰³ BELLAH, et alii, In SHARPE, *Community in postmodern culture: the place of lemure*, [online]

²⁰⁴ BENDER, In SHARPE, *Community in postmodern culture: the place of lemure*, [online]

²⁰⁵ Sociální sítě jsou založeny na společných zájmech, aktivitách, zaměstnávání jejich členů. Suša je charakterizoval jako pružné a proměnlivé. Lidé zde mají rovné pozice, mohou lépe spolupracovat, poznávat a učit se novému.

SUŠA, In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 11

²⁰⁶ Gojová říká, že snaha o obnovu místních komunit je součástí koncepce ekologického hnutí a požadavkem zástupců decentralizace

GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 11

postmoderní komunity vychází z uznání potřeby volného času mezi jejími členy. Volný čas proto považuje za jednu z vlastností postmoderní kultury.²⁰⁷

Jistou formu individualismu v dnešní formě komunity pozorují autoři knihy *On Community*, kteří tento prvek vnímají jako nezbytný pro *efektivní komunitu*.²⁰⁸ Pro naplnění osobnosti je podle Rounera nezbytná tzv. pravdivá komunita (*True Community*). Naplnění se podle autora děje skrze „rituální a ceremoniální akty spolupráce“ v životě komunity.²⁰⁹ Podle Catherine Keller je komunita ochraňující a zvolený prostor vzájemných vztahů, ve kterých je samotný vztah „zkoušen, maximalizován, napínán a opečováván“. Autorka tvrdí, že komunita je místem, kde je sledována loajalita ke společnému dobru a kde se vzájemné vztahy stávají *praxis* (z lat. *činnost*).²¹⁰ Ačkoliv považuje zánik tohoto druhu komunity za hrozbu, říká, že je možné tomuto jevu předejít.

„V tomto smyslu autorka u společenství naléhá na trpělivost, nikoliv na mohutnost, pozornost či péči, nikoliv na dualismus, uzemnění (*earth*), nikoliv únik (*escape*).“²¹¹

Postupujícím fenoménem komunit postmoderní doby, kterou Ingrid Burkett chápe jako neustále se měnící proces, se stávají aktivity, které mají podnítit interakce lidí. Děje se tak například v oblasti tzv. plánování prostoru, který má přispívat k rozvoji dobrých vztahů v komunitě a zároveň podněcovat další rozvoj místa (z pohledu urbanismu). V kontextu komunit postmoderní přístup zdůrazňuje místní znalost, čímž však zpochybňuje ukotvení odbornosti

²⁰⁷ SHARPE, *Community in postmodern culture: the place of lemure*, [online]

²⁰⁸ ROUNER, et alii, *On Community*, 6

²⁰⁹ Novou dimenzi komunity představuje Katherina Platt. Uznává dobrovolnost jako zásadu pro účast v komunitě, ale nejvíce se zajímá o geografický kontext komunity. Platt analyzovala návratové rituály a funkci místa na jeho obyvatele. Tvrdí, že návratový rituál má ekonomickou a terapeutickou hodnotu.

PLATT, In ROUNER, et alii, *On Community*, 105-116

²¹⁰ PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK, *Latinsko-český slovník*, 1048

²¹¹ KELLER, In ROUNER, et alii, *On Community*, 10

v profesních strukturách. Na stranu druhou, vedena mottem: „Mysli globálně, jednej lokálně“, ji umisťuje do globálního rámce.²¹²

Miroslav Kerouš z Alternativy Zdola²¹³ upozorňuje, že s rozšířením internetu klasická definice komunity přestává platit. (Nejen) V českém prostředí se používá tento pojem následovně: „Komunity na diskusních fórech, linuxová komunita či narůstající komunita kolem otevřené encyklopedie Wikipedie.“ Zdůrazňuje, že komunita založená pouze na internetové či jiné elektronické komunikaci může být ze sociologického hlediska značně problematická.²¹⁴

„Pomáhat zasaženým v situaci neštěstí představuje běžnou a pravděpodobně nejčastější lidskou reakci v takovýchto chvílích (solidarita, prosociální chování, altruismus), účinný způsob osobního i společenského zvládnutí neštěstí a také jednu z psychických obran.“²¹⁵

Zástupci Psychosociální krizové spolupráce v kontextu neštěstí nahlíží na člověka jako na bytost, která je závislá na druhých. Utrpení učí člověka, že je ohraničenou a závislou bytostí. Jako bytosti jsme tedy odkázáni na vzájemnou pomoc mezi sebou.²¹⁶ Navzdory tomu, že člověk je v postmoderní společnosti pojímán jako individualita s vlastní autonomií, jeho přirozenou potřebou je vztahovat se, člověk je bytost vztahující se k sobě a druhým. V kontextu neštěstí proto zástupci PSKP zdůrazňují, že jednotkou přežití není člověk, ale

²¹² LANE, In GOJOVÁ, *Teorie a modely komunitní práce*, 15

²¹³ Jedná se o občanskou iniciativu „zodpovědnou za budoucnost“. Jde o organizaci nového typu, která přenáší systémové alternativy z celého světa do českých poměrů. Tyto alternativy si slibují rozkvet lokálních ekonomik, nulovou nezaměstnanost, skutečnou účast občanů na rozhodování, ekologickou udržitelnost, zavádění moderních ekonomik aj. ALTERNATIVA ZDOLA, *O nás*, [online]

²¹⁴ KEROUŠ, et alii, *Systémové alternativy kapitalismu*, 20

²¹⁵ BAŠTECKÁ, et alii, *Psychosociální krizová spolupráce*, 166

²¹⁶ Heidegger říká, že základním bytím pobytu je starost, péče. Platon se odkazuje na teorii sociální výměny a připomíná, že k udržení pocitu nezávislosti a mezilidské pohody, je třeba, aby dávání a brání bylo reciproční a to i v profesionálních vztazích. BAŠTECKÁ, et alii, *Psychosociální krizová spolupráce*, 168

společenství-komunita.²¹⁷ Soudržnost komunity může být podle Bishopa podnícena neštěstím. Děje se tak pouze tehdy, zůstane-li komunitní členství neporušeno. Podle Baštecké je společenství, nebo také „týmovost“, východiskem pomoci: <společně to zvládneme>.²¹⁸

Ačkoliv je solidarita (sounáležitost, vzájemnost) považována, například z pohledu evolučních věd za základní východisko pro společenství-komunitu, v naší práci se spíše přikláníme k filozoficko-teologickému východisku, které bylo představeno ve 2. kapitole, tj. přátelství. Jedním z argumentů je již dříve zmíněná otázka příčinnosti společenství, druhým je pak druh zdrojů, který byl pro studium těchto dvou pojmů (přátelství a solidarita) využit. Troufáme si říct, že z historického a teoretického pohledu na přátelství se termínu společenství dostává reflexe, která vychází z původní podstaty společenství - tradiční komunity.

Závěrem by možná ještě stálo za zmínku to, o čem hovoří Aristoteles v *Etice Nikomachově*. Řecký filozof zde kromě jiného mluví o svornosti jako synonymu přátelství.²¹⁹ I když jsme se Aristotelovým pojetím svornosti v této práci nezabývali, můžeme se na základě toho domnívat, že z významového hlediska je soudržnost a přátelství postavena na stejnou úroveň.

²¹⁷ Tamtéž, 64, 166

Neštěstí a jejich dopady se tedy nemají individualizovat, jde totiž o dopad společenský, na společenství. Tamtéž, 74

²¹⁸ BISHOP, In BAŠTECKÁ, *Psychosociální krizová spolupráce*, 169

Na podporu sounáležitosti po katastrofě se mohou zaměřit tzv. komunitní intervence. Nejčastěji jde o čas, kdy přichází období deziluze (po období solidarity „líbánek“, to je asi od 14dní po neštěstí do 3 měsíců až roku).

Tamtéž, 105

²¹⁹ ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*, 190

5 Praktická část

Pátou kapitolou přikládáme tématu diplomové práce praktický rozměr. Následující podkapitoly představí cíl, metodu, analýzu, interpretaci a výsledky výzkumného šetření.²²⁰

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumné části práce je zjistit, zda a jak je komunitní přístup u jeho vůdčích osobností založen na teorii. Na základě dosažení cíle pak v závěru práce navrhnu odpověď na otázku, která je zároveň tématem diplomové práce: Potřebuje komunitní práce teorii?

5.2 Představení vzorku a souvislostí rozhovorů

Výběr výzkumného vzorku, tj. účastníků šetření²²¹ proběhl a) na základě osobní zkušenosti s jejich formou práce (přístupem) s komunitou a v komunitě; b) na základě referencí, které jsem o těchto osobnostech získala v průběhu studia na ETF UK a při studiu na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého (CMTF UPOL). Z důvodu zachování anonymity účastníků výzkumu je budu v celé této části označovat jako Osobnost 1-5, se zkratkou O1-O5.

Osobnost 1 (O1): Kontakt na komunitního pracovníka a pedagoga jsem dostala od svoji vyučující PhDr. Bohumily Baštecké, Ph.D. v době studia na

²²⁰ Praktická část práce bude psána v Ich formě.

²²¹ Pro zkrácení budu v této části práce používat také jen „účastník“ (a to i v případě žen), nebo označení „osobnost“.

ETF UK. Moje první setkání s O1 proběhlo na jaře 2012 v Helsinkách při semináři organizovaném Diak, Univerzitou aplikovaných věd ve Finsku. S O1 jsem se setkala pouze několikrát, vždy s cílem konzultace diplomové práce.

Osobnost 2 (O2): O2 jsem poznala před dvěma lety (2012) v Dobré Vodě na Toužimsku, kde jsem ve stejné době začala pracovat v organizaci Český západ, o.p.s. O2 je můj soused a kamarád.

Osobnost 3 (O3): O3 jsem poprvé potkala při studiu na ETF UK, kde přednášela o praxi komunitní práce. Příležitost, jak tuto osobnost poznat pracovní i osobně blíže jsem dostala v průběhu měsíční praxe v Českém západě, o.p.s.²²², kterou jsem se rozhodla absolvovat při svém studiu. S O3 jsem se poznala více v době, kdy mi byla nabídnuta možnost v organizaci pracovat. O3 je dnes moje sousedka. Obě bydlíme v místě, kde O3 dříve pracovala.

Osobnost 4 (O4): S O4 jsem se poprvé setkala v roce 2011 v Dobré Vodě na Toužimsku při svoji praxi v Českém západě, o.p.s. O rok později jsem se stala její kolegyní. Náš pracovní vztah přerostl v přátelství. O4 je dnes moje sousedka. Obě bydlíme v místě, kde pracujeme.

Osobnost 5 (O5): O odbornosti O5v oblasti komunitní práce jsem se dozvěděla od svoji vyučující Mgr. Ing. Květoslavy Princové, Ph.D. (CMTF UPOL) v době, kdy jsem se začala zajímat o osobnosti působící v české praxi komunitní práce. Tři roky nato jsem měla možnost absolvovat jednosemestrový kurz Community Change and Participation, který O5 na této fakultě od roku 2011 vede.

²²² V celé práci bude uváděna aktuální právní forma této organizace, tj o.p.s. (obecně prospěšná společnost).

V následující tabulce uvádím označení osobností, věku, pohlaví a délku zkušeností v oblasti komunitní práce.

Označení	Pohlaví	Věk	Délka zkušeností s komunitní prací (v letech)
O1	muž	68	43
O2	muž	49	25
O3	žena	43	20
O4	žena	35	10
O5	žena	34	8

Vybrané osobnosti jsem s návrhem účasti na výzkumu oslovila v průběhu ledna-března 2014. Informace o cíli výzkumu, uchování, zpracování a zveřejnění získaných dat byly účastníkům poskytnuty nejprve jen ústně. Po přepsání jednotlivých rozhovorů jsem s účastníky a dvěma dalšími „nepřímými“ účastníky výzkumu vypracovala písemnou formu informovaných souhlasů. (viz Přílohy)

5.3 Výzkumný postup

Výzkumné šetření, do kterého bylo zapojeno celkem pět osob, probíhalo od dubna do června 2014. Jednalo se o osobnosti, které se v minulosti komunitní prací (KP) zabývaly nebo se jí aktuálně věnují. Na výzkumnou část práce mi nezbývalo dost času, a získaná data jsou bohatá. Využívám je proto

jen zčásti jako ilustrace myšlenek, které charakterizují přístupy vůdčích osobností komunitní práce u nás.

5.3.1 Metoda sběru dat: rozhovor

Rozhovory se všemi účastníky výzkumu jsem po jejich svolení nahrávala na přehrávač MP3. Vzhledem k tomu, že jeden z účastníků výzkumu je britské národnosti (žije zejména v Rakousku), nebylo ho možné v České republice v daný čas zastihnout. Rozhovor se tak uskutečnil prostřednictvím Skypu v anglickém jazyce. Pro potřeby přesnější interpretace dat jsem zvolila osobní setkání, které proběhlo v Praze (červen 2014). Ostatní rozhovory probíhaly v domácím prostředí účastníků a trvaly od 40 do 110 minut.

V následující tabulce u každé z osobností uvádím datum a délku nahrávaného rozhovoru.

Označení	Datum rozhovoru	Délka rozhovoru v minutách
O1	9. 5. 2014	65
O2	13. 5. 2014	55
O3	14. 5. 2014	110
O4	16. 5. 2014	67
O5	21. 5. 2014	40

Délka rozhovorů byla do značné míry ovlivněna mírou osobního vztahu mezi účastníkem výzkumu a výzkumníkem. Základem rozhovoru byly tři předem stanové otázky, které vznikly v průběhu zpracování teoretické části diplomové práce. Při studiu literatury jsem začala rozlišovat mezi teorií a její (případnou) aplikací. Bylo třeba nejprve zjistit, jak osobnost nahlíží na společnost jako takovou (jeho východiska), až poté nahlédnout, jak se ke

komunitní práci dostává, (tj. přes porozumění čeho, poznáním koho aj.) a konečně, co k tomu využívá.

Otázky byly formulovány následovně:

1. Co je pro Vás společenství?
2. Jaká byla Vaše cesta ke komunitní práci?
3. Potřebuje komunitní práce teorii?
 - a) Pokud zní odpověď "ano": Vzpomenete si na nějaké konkrétní situace, kdy jste si uvědomil/a, že Vám teorie pomohla? A jaká to byla teorie?
 - b) Pokud odpověď zní "ne": Jste osobností v oblasti komunitní práce a přednášíte. V čem spočívá to, co chcete druhým předat?

V případě, že jsem neporozuměla odpovědi či myšlenkám účastníka, položila jsem v průběhu rozhovoru doplňující otázky, případně jiný komentář.

5.3.2 Metoda zpracování dat:

Nahrávané rozhovory jsem nejprve přepsala a poprvé přečetla. Přepisy rozhovorů jsem analyzovala odděleně. Při druhém čtení prepisů jsem si dělala na okraj stránek poznámky, které jsem při následujícím čtení zakreslovala do (ručně vytvořené) myšlenkové mapy. Postupovala jsem přitom podle pořadí výzkumných otázek, ve kterých jsem se účastníků ptala na společenství - komunitu, cestu ke komunitní práci a teorii v komunitní práci. Do mapy jsem postupně zapisovala všechny pojmy, které jsem vyhodnotila jako zásadní pro dokumentaci přístupů. Pojmy umístěné do bublin jsem spojovala s dalšími informací, které jsem na základě přepsaného rozhovoru získala. Vznikla tak „mapa“, skrze kterou jsem se snažila hledat kořen přístupu osobností a porozumět charakteru jejich myšlenek, které na něj navazují. Myšlenková

mapa mi měla sloužit kromě toho také k tomu, abych předešla zobecnění získaných informací, které hrozilo mojí předešlou zkušeností s praxí osobností.

V následující fázi analýzy jsem hledala myšlenkové spojitosti (v širším smyslu) v odpovědích účastníků šetření. Bylo zřejmé, že každý z účastníků zastává ve své profesi specifický přístup. Na základě této reflexe jsem se rozhodla zdokumentovat myšlenky charakterizující přístup, který osobnosti volí pro svoji profesi - komunitní práce.

Na základě zjištěných informací jsem zpracovala podkapitulu Výsledky, ve které reflektuji cestu osobností k profesi komunitní práce. Dokumentuji zde myšlenky, které jsou charakteristické pro přístup v komunitní práci každé osobnosti. Podkapitola Výsledky je rozdělena do pěti částí, vždy označených podle čísla osobnosti (Osobnost 1 - Osobnost 5). Každé z těchto částí bude předcházet krátké představení zaměřené na dosavadní zkušenosti v profesi komunitní práce a vzdělání osobnosti. Myšlenky, které charakterizují přístup pracovníka, budou vyznačeny tučným písmem. Citace osobností budou vkládány do textu a označeny uvozovkami.²²³ Každé z nich bude přiřazeno číslo řádku z přepisu rozhovoru, který je uveden v příloze. Na některých místech v textu budou uvedena pouze čísla citací, odkazující čtenáře na bližší informace k tématu tamtéž.

Na pozadí výsledků výzkumného šetření budu sledovat původ získané odbornosti pro praxi komunitní práce. Tento výstup pak zaznamenám v závěru kapitoly Výsledky.

²²³ Zde je čtenáře třeba upozornit, že shodnost citace uvedené ve Výsledcích a v Přílohách čtenář pozná podle hlavního nadpisu v Přílohách. Příklad: Přepis rozhovoru O1. Označení osobností v přepisech je dále označeno iniciálami jeho skutečného jména.

5.4 Výsledky

Výsledky, které jsou v této podkapitole čtenáři nabídnuty, vychází z rozhovorů s pěti vůdčími osobnostmi komunitní práce a jsou proto v textu postaveny na jejich citacích. Řazení osobností v této podkapitole je zvoleno podle chronologie nahrávaných rozhovorů.

5.4.1 Osobnost 1

Po dokončení gymnázia vystudoval teologii, společenské vědy a sociální práci. Na místní i celostátní úrovni pracoval pro British Council of Churches Division of Community Affairs, kde založil Community Work Resource Unit. Deset let byl ředitelem The William Temple Foundation Manchester, nadace, která se zabývala otázkami trhu, komunitním rozvojem a jež podporovala diskuzi na toto téma napříč společnostmi. Později pracoval jako tajemník Evropské kontaktní skupiny, programu pro rozvoj ekumenické sítě ekonomických a sociálních činností se sídlem v Praze. Přednášel na teologické fakultě University of Manchester a na teologickém institutu v Tallinu. V roce 2005 začal působit na Univerzitě aplikovaných věd Diak v Helsinkách, kde rozvinul mezinárodní studijní program v oblasti Diakonie. V současnosti působí jako Head of Education v Mezinárodní akademii pro Diakonii a sociální činnost, Střední a Východní Evropa, o.p.s (Interdiac) a věnuje se publikační činnosti.

1. **K definici KOMUNITY O1 přistupuje tzv. deskriptivně.** „Pokud hovořím o komunitě, využívám deskriptivní přístup, který je založený na vztazích mezi lidmi.“ (O1 7-8) „Vztahy v komunitě následují čtyři dimenze. **Významnost, solidarita, služba a moc.**“ “ (O1 104-106) „(...) jsou to právě vztahy, které dodávají lidem v komunitě pocit „významnosti“ (*significance*)²²⁴.“ (O1 38-39) „A pokud lidé toto nepoznají, necítí se být „hodnotnými“, pak je zde velmi těžké (...) vytvářet pocit komunity.“ (O1 42-43) „Významnost je velmi důležitá, (...), o tom by jsi měla vždy přemýšlet,

²²⁴ Pro tento pojem O1 nejdříve nemohl najít v anglickém jazyce ekvivalent. Později přistupuje na synonymum anglického slova *value*, tj. *hodnota*. V textu bude užíván střídavě pojem významnost, hodnota.

(...) jak si lidé váží sami sebe, co to pro ně znamená.“ (O1 45-46) „Druhým ze znaků komunity je solidarita. Lidé uvnitř komunity nacházejí smysl ve vzájemnosti. Takže bych řekl, že významnost je spíše individuální věcí. Cítím se být přijatý a touto skupinou oceněný. Lidé si mě zde váží. Tato skupina je významnou skupinou, jejímž členem jsem. Utvářím také její obraz v médiích, dotýká se mě to. Mohu projevit nějaký druh solidarity se skupinou v politickém smyslu nebo to může být vzájemná solidarita uvnitř skupiny. A dále, rozhodně je tam prvek služby, velmi hluboko uvnitř komunity. Lidé se o sebe vzájemně starají. Chci tím říct, že jsou zvyklí používat pojem „péče/ pečovat“ jeden o druhého. Čtvrtou dimenzí je moc.“ (O1 48-56). Poslední charakteristikou komunity je moc. „Co se moci uvnitř komunity týče, je třeba být velmi opatrný. Pokud někdo využívá moc tak, že tím ostatním zabraňuje v tom, aby se mohli zapojit, pak se komunita může rozpadnout.“ (O1 57-59) **„Takovýto druh definice komunity může sloužit jako základní porozumění komunitního rozvoje. Pokud jsi komunitní pracovník, tyto čtyři dimenze je třeba rozvíjet.“** (O1 120-131) „Myslím tím jak směrem dovnitř skupiny, tak ven.“ (O1 120-122) „Pokud máš představu komunity jako staré romantické vesnice, pak si nejspíš vytvoříš podobnou představu (která není příliš užitečná) i o způsobu komunitní práce (...). **Proto je třeba porozumět komunitě tak, aby pracovník mohl dojít k porozumění toho, na čem chce pracovat.**“ (O1 136-138)

Společenství O1 vyjadřuje větou, „Jsme na stejné lodi“. (O1 99) **„Komunita je síť osobních vztahů, skupin, propojení, tradic a vzorců chování mezi těmi, kteří sdílí: sousedství (fyzicky), socioekonomické podmínky, společné porozumění zájmy.“** (O1 88-91) **„(...) Porozumět komunitě jsem se snažil tzv. induktivním způsobem, povídáním si s lidmi o tom, co oni chápou pod pojmem komunita.“** (O1 92-93)

2. Cesta, která vedla O1 ke **KOMUNITNÍMU ROZVOJI** začala téměř hned po dokončení gymnázia. O1 si všímal (...) „obrovských rozdílů v možnostech, které lidi z mé komunity měli“. (O1 165-166) „Po gymnáziu všichni pokračovali ve studiu. (...) A já jsem hodně rychle poznal, jak asi dopadnou druzí a jak skončím já. A (...) začal jsem se základním, jak to říct, pocitem (...). Dnes bych řekl *spravedlnost*.“ (...) Je to nespravedlivé, pokud jedna skupina lidí bojuje o přežití a druhá má mnohem víc, než potřebuje. To bylo asi ten základ (...).“ (O1 167-172) „A tak jsem se pokoušel najít vhodné cesty pomoci.“ (O1 144)

Jedním z hlavních důvodů, proč se přiklání ke komunitnímu přístupu jsou limity praxe sociální práce. „Nejdříve jsem si pomyslel, sociální práce. A pak jsem si říkal, ne, (...), sociální pracovník je jakoby spíše „instrumentální“, řešící vždy jen okraj problémů. Ale s tím je možné dělat víc, a tak jsem rozhodl pro teologii a duchovní službu. Takže církev, což bylo nelegální (...), dobrovolník. **A pak jsem se pokoušel kombinovat teologii s nějakým druhem sociální praxe.** A přemýšlel jsem, jaký druh praxe půjde s teologií dohromady. A tak jsem došel ke komunitnímu rozvoji (*community development work*), protože je to nepaternalistická forma praxe. Zjistil jsem totiž, že sociální práce byla skutečně paternalistická.“ (O1 175-182) „Sociální práce 'viděla a znala', co lidi potřebují, bez toho aniž by se jich zeptala. Nemám zapotřebí o nikom mluvit špatně, ale tento přístup byl něco jako: „(...) jsme profesionálové, kteří vědí, co je pro Vás dobré. Měli byste proto udělat to, co říkáme.“ (O1 183-186) **„Takže jsme začali s otázkami, nikoliv s odpověďmi.“** (O1 190-191)

Komunitní pracovník vysvětluje svoji „hraniční pozici“ v procesu komunitní rozvoje. „Našel jsem pozici, ve které se mi líbilo pracovat. 'In between' (*osoba na pomezí*, volný překlad aut.).“ (O1 192) **„Nejsem**

obyvatel dané oblasti, nejsem plně v systému. Ale jsem na pomezí. A proto se snažím porozumět oběma stranám. Mým primárním cílem je však **práce s lidmi, kteří se ocitli na okraji společnosti.** Pokud však lidem nenasloucháme, více jim můžeme uškodit.“ (O1 191- 196)

„Zatímco spolužáci z fakulty organizovali pro děti ze sociálně vyloučených lokalit v období letních prázdnin tábory, začal jsem v tomto čase uvažovat o tom, že mládež a děti je třeba nejprve poznat a porozumět situaci, ve které se nachází. A to tím, že zde strávím nějaký čas.“ (O1 202) „Oblast Manchesteru, ve které tyto děti vyrůstaly, byla typická velkým počtem sociálních problémů. (...) A studenti vždy uvažovali nad tím, že je třeba vzít děti za město. To je sice velmi dobrá úvaha, ale já jsem si říkal, **Proč se nesnažíme porozumět tomu, co se děje přímo tady, v jejich životě?**“ (O1 204-207) „Musíš rozumět okolnostem a situaci, která s lidmi těsně souvisí.“ (O1 213) „A pakliže **je komunita o vztazích,** (...) to není špatně (...).“ (O1 215) „Ve zkratce řečeno, byl to způsob efektivní práce pro církev. (...) A to jak směrem k moji biografii, tak k teologickému porozumění člověka, (...) lidské důstojnosti, významu komunity, který je možné najít v teologii. (...) V křesťanském teologickém pojetí je komunita velmi důležitá.“ (O1 219-221)

Východisko, kterým by charakterizoval svoji službu v církvi v minulosti, označil „péčí a zlobou“. (O1 249-251, volný překlad aut.) O1 o tom hovoří v souvislosti se sociálně znevýhodněným prostředím, ve kterém se pohyboval. „(...) nic to neurčuje, ale nějakým způsobem tě to formuje, je to vždy v pozadí tvého myšlení, součást tvého 'habitu'.“ (O1 244-247) „Byl jsem uvnitř naštvaný, že se s lidmi takto jedná. (...) A přemýšlel jsem nad tím, že by se to mělo nějak změnit. To přece není dobré, to není důstojnost. To nevychází z důstojnosti!“ (O1 252-253) „Moje služba v církvi by měla být založena

na východisku péče a lásky, a ve skutečnosti přitom byla založena na zlobě a péči.“(O1 249-251)

Jedno z východisek komunitního rozvoje je tedy pro O1 křesťanství. „Je zde pojetí komunity, které vychází z tradice *koinonia* (společenství), na které můžeš stavět.“ (O1 259-260) „Mnoho z toho je v Prorocích, ve Starém Zákoně, takže si myslím, že na tom můžeme stavět, docela dobrým způsobem, normativním způsobem z této strany (...).“ (O1 267-268) „Je to zvlášť, ale já jsem začal (...). Pokud čteš o diakonii, lidé obvykle říkají: <Zavolal si mě Bůh.> Tvým posláním pak je sloužit všem lidem. V mém životě to však bylo obráceně. Myslím, že jsem se setkal nejdříve s lidmi a pak až jsem se to musel snažit pochopit, (...) to 'volání', pokud chceš, (...) přišlo od lidí a až pak jsem 'vstoupil' do křesťanské tradice. Takže to bylo spuštěno z venku, v podstatě. (...) To není podstatné, ale je to součást moji životní zkušenosti. **Nezačal jsem s církví nebo u Boha. Nějak jsem začal s lidmi**, je to těžké popsat.“ (O5 269-278) „Když jsem četl knihu o Diakonii, vždycky jsem si myslel (...) ano, to je ten způsob, jak se na to dívat. Mohlo by to být ale jinak. Jsem k tomu vyzývání lidmi, lidmi jiného etnika.“ (O1 279-282)

3. KOMUNITNÍ PŘÍSTUP je podle O1 postaven na mnoha různých TEORIÍCH. „(...) myslím si, že je to dáno tím, že je tu hodně modelů či forem komunitní rozvojové práce, (...) teorie, které lidé popisují, jsou pak celkem odlišné.“ (...) „**nejprve je třeba definovat, jak rozumíš komunitní práci a poté hledat jaká teorie se za ní skrývá.**“ (O1 285-287). „Ale já přemýšlím nad tím, (...) řekněme, nad porozuměním jak rozumím, poznávám lidi, (...) **hledám tím porozumění vztahu.** Nejde však o porozumění psychologické či psychosociální. Toto je jedna strana teorií.“ (O1 289-292) Druhou věcí je 'činnost, jednání'. **Jaké je tvoje porozumění lidí jakožto**

aktérů? Mohou (tito aktéři) skutečně něco dělat (pro změnu)? Takže, kdo je ten člověk, co je akce.“ (O1 289-296)

„A pak jsou tu (spíše) **teorie skupiny**, jak fungují skupiny, jak se lidé učí, (...), sociální teorie, ekonomická teorie - jak společnost jedná a jaká je role ekonomiky v ní. A pak také politika. **Myslím si, že je to velmi multidisciplinární záležitost.** (...“ (O1 296-300)

„Jádrem teorie komunitního přístupu je **praktická teorie práce s lidmi a skupinami, práce s lidmi a skupinami na okraji společnosti.** Moje teorie proto je kritická pedagogika (pedagogika utlačovaných), takže Paulo Freire, takový druh přístupu.“ (O1 .“ (O1 300-303) „**Svoji rozsáhlou otázku (o teorii komunitní práce) můžeš položit na nižší úroveň a přemýšlet o ní z pohledu potřeb komunity** (komunitního rozvoje), to je druh teorie jak bychom měli postupovat, jak by měl tento proces fungovat, avšak s vědomím teorií, které jsem zmínil (...), tak to je sociální práce, Diakonika. Můžeš porozumět praxi, ale za ní je velké množství odlišné teorie a činností (aktivit či praxe), která má multistidisciplinární charakter.“ (O1 304-312)

5.4.2 Osobnost 2

Na jedné konferenci O2 řekl, že sociální práce se v budoucnu dostane do situace, kdy „bude muset najít nové formy práce“. Zdůraznil zde také dvě zásadní věci pro budoucnost sociální práce: otázku podpory tzv. „nerodin“ a rizika udržitelnosti sociálních firem. Ekolog a absolvent Jihočeské teologické fakulty se nejdříve krátce věnoval podnikání. 20 let se pohyboval v oblasti sociální práce zejména s rizikovou mládeží, s lidmi s mentálním postižením, lidmi bez domova či s vězni (z toho 10 let jako zaměstnanec církve). Stál u zrodu mnohých center, sdružení a programů v Karlovarském kraji (jako je chráněné bydlení, nízkoprahová zařízení, street work, domy na půl cesty aj.). Otec pěti dětí se v současnosti živí prací v lese a učí se kamnářem.

1. Odpovědí na otázku „**SPOLEČENSTVÍ**“ se O2 odkazuje na Matoušovo evangelium. „**Kde se dva nebo tři sejdou (...)**“ (O2 2) Jako základní společenství rozumí rodinu. „Prostě, tys vyrostla v nějaké rodině, já jsem vyrost v nějaké rodině, Jana vyrostla v nějaké rodině. (...) Potom jsme z těch rodin vypadli, a neudělali jsme žádný rozhodnutí, že vstoupíme prostě do nějakýho oficiálního společenství jo. A byli jsme studenti, já jsem byl na vojně. A ta naše zkušenost společenství se nějak zase posunula.“ (O2 77-83)

2. Mnohé další zkušenosti se **SPOLEČENSTVÍM** má hned v dospívání. „No, když pominu nějaký pubertácký začátky, kde jsem se k tomu nachomejt, tak jak se pubertáci k různěm věcem nachomejtaj, tak v podstatě, kam jsem přišel, tam se kolem mě začalo vytvářet nějaký společenství. (...)“ (O2 6-8) „(...) protože asi lidi zajímalo můj způsob pohledu na svět nebo moje, můj způsob myšlení.“ (O2 10-11) „**Ty lidi prostě bavilo, co dělám, chtěli na tom nějak participovat**, bez ohledu na to, jestli to byla participace jako finanční, nadšenecká nebo dobrovolnická, jak by se dneska řeklo, že jo, nebo nějaká jiná.“ (O2 18-21) „No a v podstatě, všechny ty společenství potom jako šly do háje, ve chvíli, kdy jsem buď já šel do háje, to byl jeden důvod, anebo ve chvíli, kdy moje (...), kdy intenzita našeho společného prožívání byla tak vysoká nebo tak silná, že to ty lidi neunesli.“ (O2 11-14) (...) „No a myslím si, že to co je, když se vrátíme k takovému tomu společenství, né pracovnímu, ale třeba v nějakým spirituálním kontextu, tak zase prostě, intenzita toho, třeba intenzita otevřenosti, v tom duchovním životě, nebo intenzita blízkosti, prostě lidi odrazuje.“ (O2 24-27)

3. Odpovědí, kterou podává na otázku směřovanou k **TEORII KOMUNITNÍ PRÁCE** se O2 vrací k **charakteru základního společenství člověka**. „A prostě teorie komunitní práce, když ji napíše člověk, kterej je z rozbité rodiny, jedináček, dvakrát rozvedenej, nechodil do skauta, ale

do pionýra, (...) tak bude ta teorie chytrá a moudrá, protože to bude dobře vypadat, ale bude jiná, než když ji napíše Anička Juráčková, která je ze čtyř dětí, chodila do skauta a do jinýho spolča, a je církevník, a tak dále a tak dále. A obě ty teorie budou košér. A budou v podstatě pravdivý.“ (O2 172-179) „No a pak jde o to, **dostat se na úroveň tej komunity, toho společenství, na tu opravdovou**, jo. Ale jak se to děje? Děje se to tak, že se Anička nastěhuje do paneláku a je součástí komunity.“ (O2 179-181)

Dosažení opravdové komunity O2 ilustruje na příkladu, kdy se člověk do komunity nastěhuje. „Teprve pak je to přirozený.“ (O2 185). „Stal jsem se pro Židy Židem a pro Řeky Řekem, (...) pro Cigány Cigánem. **Stal jsem se součástí toho společenství, součástí tej komunity.**“ (O2 194-197) V tomto kontextu předkládá hypotézu, ve které se nastěhuje do „paneláku“ (panelový dům, ve kterém žije 80členná romská komunita, sousedící s domem O2 a jeho rodiny). „No, je to bláznovství. No, a když to vezmu s Pavlem, tak to je bláznovství pro Krista. Kdo tohle dá?“ (O2 199-200) „**Tady mě to přijde jako autentičtější a pravdivější.** Když se někdo s někým porve, když se někdo s někým vyspí, když je někdo někomu nevěrnej, když někdo někomu něco ukradne, tak to všichni vědí. Všichni to prožívaj, všichni to sdílej, všichni to žijou a nikdo nezdrhne nebo občas někdo. Výjimka, když někdo zdrhne. A prostě za tejdén zase všichni se všema mluvěj. Prostě ví se, že Hana zanáší, ale všichni se s ní furt bavěj, i když na ni řvou, i když se pohádaj, i když si třeba vyškrábou oči. Druhej den je zase všechno v cajku. **Já bych si dovolil to nazvat odpuštěním, přijetím, jo. Neodsuzováním.** Že se pomlouvají, že jsou na sebe sprostý, že seš kurva. Všechno se řekne nahlas. Že bych skoro řek, že to je život v pravdě.“ (O2 274-283)

O2 v rozhovoru čerpá ze zkušenosti života s komunitou lidí bez domova. Za účelem jejich podpory O2 založil stavební firmu, kde muže zaměstnal

a později zřídil azylový dům. (...) „No tak komunitní práce, prostě končí tam, kde končí zodpovědnost těch svobodných lidí, kde začíná moje zodpovědnost za rodinu, kde začíná moje zodpovědnost za prachy.“ (...) „No, a abych byl férovej, tak to musej vědět i ty ostatní, že to držím já. A i když nezneužiju své ekonomické síly, když to tak řeknu, tak lidi normálně myslí a slušně vychovaní, už jenom na základě tady tej skutečnosti, v některých momentech, zavřou hubu a nebudou posilovat nějakej komunitní zájem. Protože komunitní zájem je přežít a teďka tomu velí Jaromír.“ (O2 52-56)

„(...) Rovnost neexistuje. Prostě byli chlapi, který dostali v pátek dvojnásobnou výplatu, než jiný. Ale všichni věděli proč. Prostě se sedlo a řeklo se: <Tys makal celej tejden, dělals dobrou práci, za ten půlrok co seš tady jsi se leccos naučil. Tak tady máš prostě dva tisíce za tejden.> A když druhej dostal tisícovku, a řeklo se mu: <Ty máš obě ruce levý, ty ses snažil, ale ještě tě čeká hromadu práce, a taky jsi při tej své levosti rozbil kus náradí, nebo něco. Tady máš tisícovku. > (O2 324-336) Ačkoliv říká, že ve společenství, kde působil, rovnost neexistovala v konceptu komunitní práce považuje rovnost za prioritní. „Ve chvíli, kdy prostě v komunitě není rovnost, tak to není komunitní práce. Nebo tak ty hranice komunitní práce končej prostě na hranicích rovnoprávnosti.“ (O2 40-42) (...) „Jestliže se chlapi na rozhodování nepodílej, a je jich polovina, tej faktickej, ne tej papírovej, nebo, v tej diskuzní komunitě, no tak to není komunita, že!“ (O2 66-68)

Ze života ve společenství potřebuje člověk také „profitovat.“ „Z toho vztahu potřebuji mít i ty hmotný požitky, a když mám všechny ty hmotný požitky, a nemá to tu špičku tej pyramidy, nemá to třeba nějakou transcendenci. Když se o tom budeš bavit z tohoto hlediska spirituálního, tak můžu mít těhle hmotných požitků kolik chci a stejně to jde do hajzlu. A zase obráceně. Já myslím, že tam musí bejt všechny tyhle kritéria.“ (O2 240-

244) „Pán Ježíš, kdyby s těma apoštolama chodil po poušti tak, jako tam byl sám, kdyby se mu těch čtyřicet dní natáhlo na tři roky na poušti, kdyby z nich chtěl mít gurmánskou sektu, bandu trapistů, tak mu zdrhnou všichni. Prostě polovina s ním chodila proto, že každé tejdě byli někde na hostině u nějaké vdovy. Prostě vedli dobrý život. (...)“ (O2 245-249)

5.4.3 Osobnost 3

Krátce po dokončení textilní školy se O3 rozhodla pro praxi v oboru sociální práce. Nejdříve pracovala v Ústavu sociální péče, vyzkoušela si také práci pečovatelky a posléze odešla se společenstvím několika lidí do severočeské obce Jiřetín pod Jedlovou, kde se stala vedoucí domova pro ženy s dětmi v tíživé životní situaci. Při studiu Sociální práce na Fakultě humanitních studií UK (FHS UK) se O3 setkala s Doc. PhDr. Zuzanou Havrdovou, CSc. od níž se poprvé dozvídá o komunitním přístupu. V roce 2002 přišla O3 do obce Dobrá Voda na Karlovarsku, aby se připojila k činnosti občanského sdružení Český západ. Začala spolupracovat s přirozenými autoritami místní komunity, se kterými podporuje zájmy lidí uvnitř i mimo toto společenství. V letech 2004-2010 pracuje v Českém západě jako ředitelka. Supervizorka a psychoterapeutka je aktuálně na mateřské dovolené a se svým manželem žije v Dobré Vodě.

1. **SPOLEČENSTVÍ** pro O3 představuje „blízkost lidí, nebo i sousedství“ (...) „Spole-člověčenství, **spolu člověčenství. Nějaký lidi dohromady, který něco spojuje.** (...) teď to může být mnoho věcí, který mě buď spojujou, anebo ne. Může to bejt, že jsme sousedi. Já si to trochu představuju, že tady v Dobré Vodě zažívám společenství s lidma jako sousedka. (...) máme některý věci společný a vlastně tady je to tak, že si to společenství úplně nevybírám. Tady se nastěhuju, a mám to společenství takový jaký tady je a teď záleží, jestli z toho uděláme něco dobrýho nebo jestli to bude hrozný.“ (O3 2-9) Společenství vnímá jako volbu. „Třeba já, když se řekne společenství, tak to vnímám hodně jako tak, že tohle si vybírám pro svůj život. **Jakože nějaký společenství velmi osobních vztahů, který prostě fakt jsou pro**

mě ti nejbližší lidi.“ (O3 28-30) Pojmem společenství navazuje na komunitní práci. „Kdežto když začnu mluvit o **komunitní práci, tak to je pro mě fakt jakoby nějaký způsob práce**, kterej víš, že je to trošku něco jinýho. (O3 30-32) Tento termín vnímá jako „profesní“. (O3 34) Z tohoto důvodu také říká, že její aktuální status sousedky už ji nedovoluje hovořit o komunitní práci. „(...) žiju teď jako sousedka, tak už nemluví o tom, že bych dělala komunitní práci.“ (O3 36-38) U takového druhu vztahu zdůrazňuje: „Ani si tam nepouštím žádnou teorii, (...).“ (O3 39) **Pojem komunita spojuje s „oblastí svojí práce“ a vedle toho jí tento pojem asociuje „duchovní komunitu“.** „(...) Vnímám slovo komunita jako buď to, co je v oblasti mé práce, anebo je to nějaká duchovní komunita.“ (O3 57-58)

Ke komunitní práci se O3 dostala ve vesnici Dobrá Voda, kam byla přizvána řádem bratří Trapistů²²⁵, aby se připojila k práci místní organizace Český západ, o.p.s. „No a přišla jsem sem do Dobré Vody a **začala jsem jako okukovat**, s tím, že jsem byla pozvaná pracovat s ženama. Tak jsem si říkala: <To znám, to budeme snadný. To si **budeme povídat, dělat nějaký ty tvořivé věci**, a takový, **co tak ze mě a z nich výjde.**>(O3 93-96)

2. O KOMUNITNÍM PŘÍSTUPU se O3 poprvé dozvěděla **při studiu na FHS UK.** „Pro mě to bylo opravdu to, že v tý škole jsme měli ten semestr, ve kterým jsem si říkala: <Hm, to je jako zajímavý!> Přišli nám tam představit taky Cheiron z Tábora²²⁶. Už jako komunitní projekt.“ (O3 71-74) „(...) Možná

²²⁵ Cisterciácký řád přísné observance vznikl v 17.stol. ve Francii. Do České republiky přišli trapisté, mniši z francouzského opatství Sept-Fons v roce 2001 poté, co se zde rozhodli založit klášter. Řád bratří, který žije podle řehole sv. Benedikta a jeho výroku „ora et labora“(modli se a pracuj) se usadil v Novém Dvoře nedaleko Toužimi (2km od vesnice Dobrá Voda). Při stavbě kláštera si bratři všimli složité životní situace romské komunity v Dobré Vodě a několika místním mužům nabídli práci. Z jejich iniciativy později vzniklo občanské sdružení Český západ (2001).

OPATSTVÍ NOVÝ DVŮR, *Opatství*, [online]

²²⁶ Nezisková organizace Cheiron T se sídlem v Táboře staví svoji činnost na principech komunitní práce. Aktuálně se věnuje práci s předškolními dětmi ze sociálně

i ta Zuzana Havrdová. Protože ona nás učila v jiných předmětech, a pro mě tehdy byla jako dost významná osobnost, od který jsem se chtěla něco naučit (...).“ (O3 76-78)

Cílem jejího příchodu do Dobré Vody byla práce s ženami. „(...) jenže, oni začaly chodit s těma dětma. A tehdy mi docvaklo, že ony měly ty muže doma, na který si nějak stěžovaly, že to byl nějaký jinej způsob. A tehdy jsem si říkala, tak to **musím asi jako brát celou tu jejich realitu životní, to společenství.**“ (O3 96-99) „Já se musím dívat i na ty chlapy, který sedě doma. I na ty děti ve škarpe, který si hrajou někde v tom blátě.(...) Takže, když mi tohle došlo, tak jsem se **začala ptát na to, jak se jim tu žije, co by chtěli jinak**“ (O3 102-105) „(...) odnesla jsem si (ze školy) ty tři papíry, na kterých byly ty základní otázky, který ti pomůžou, podívat se třeba na nějakou situaci s celou komunitou, na nějaký nápad nebo tak.“ (O3 88-90) „**Ale když jsem se začala ptát, co potřebují, tak oni začali přinášet ty nápady a tím se začal vytvářet ten vztah.** Protože tu konečně byl **někdo, kdo je poslouchá.**“ (O3 111-113)

3. **TEORIE** se pro práci v Dobré Vodě ukázala být velmi důležitá. „**Začala jsem šmejdít po těch nejznámějších lidech tady a nějak se s nimi systematictěji bavit.**“ (O3 118-119) Hledání přirozených autorit v procesu komunitní práce bylo inspirováno teorií, nebylo pro O3 automatické. „Myslím si, že ne teda. Že bych se tak asi bavila se všema, který přijdou a moc bych asi nehledala.“ (O3 181-182) „Jo, a to už bylo o teorii. O tom, že já jsem nějaký ten základ měla a šla jsem už jako po tom, co jsem věděla, kudy bych asi měla jít. I když jsem nic moc jinýho neměla. Jakože třeba načtený nějaký knížky

znevýhodněného prostředí, rodinám, mládeži či dospělým, kteří se ocitli v tíživé životní situaci. Vytváří prostor pro debatu mládeže či odborné i laické veřejnosti prostřednictvím kulturně vzdělávacích festivalů, přednášek, výstav a koncertů.
CHEIRON T, *Co děláme?* [online]

o komunitní práci? To tehdy prostě nebylo. Třeba ta knížka od Leidy Schuringy.²²⁷ (O3 118-123) „(...) a pak mi ta teorie pomohla v tom, že se musím více **dívat na ty lidi, který nikdo nezastupuje**. Třeba vědět, že když mám v domovním výboru někoho, kdo tam zastupuje nějaký trs lidí, který by třeba jinak neměl hlas.“ (O3 188-190)

I když se pracovník drží specifické metody komunitního přístupu, práce nesmí zapomenout na potřeby komunity. „**Akorát že člověk se musí někdy vrátit na začátek**.“ (O3 216) „(...) ten komunitní pracovník musí být nějak zajímavěj. Jo, něčím zajímavěj. I když může být v pozadí. Zajímavej třeba tím, že se fakt ptá, a zajímá ho to, co ty lidi říkaj. A pak tomu nějak pomůže, aby se to mohlo stát, že jo. A když mě to nezajímá, jen tam ty lidi potřebuji dostat.“ (O3 238-242) O3 se tím dostává ke kritice výkonu dnešní sociální práce, přesněji, výkonu sociálních služeb. V souvislosti s tím říká, (...) „**Ono to souvisí (...). Ono to není jen o komunitní práci, ale i o sociální práci**. Akorát že my, když teď mluvíme o sociální práci, tak mluvíme o sociálních službách. (O3 247-249) Když se dnes sociální pracovník ptá na potřeby svého klienta, (...) „musí se vejít do rámečku té sociální služby.“ (...) „A když se to tam nevejde, tak to tam musíme nějak nakroutit. A to už ten člověk asi jako nepozná, že je to jeho.“ (O3 253-255)

Komunitní práce by podle O3 měla být více než do instituce směřována k lidem. „**Já bych prostě přestala věřit, že je dobrý kolem toho, myslím tím komunitní práce, komunitního projektu či akce, dělat velkou organizaci**.“ (O3 263-264)

„Osobní vybavenost“ pracovníka a schopnost jej využít v praxi s komunitou O3 považuje za velmi důležité „(...) když ty lidi mají třeba nějakou sociální

²²⁷ Nizozemská komunitní pracovnice a autorka knihy *Komunitní práce a inkluze Romů*, Ostrava: Radovan Goj, 2007

práci, tak vůbec neznamená, že umí používat hodně nástrojů, který třeba můžou použít.“ (O3 151-152) „To že jsem studovala sociální práci, že jsem dělala psychoterapeutické výcvik aj. Všechny tyhle věci se mi skládají a využiju je. Protože pak, když za tebou někdo přijde a má trápení, ty seš na to nevybavená.“ (O3 161-163) „ (...) že všechno tohle, když člověk umí, tak o to víc je splavný.“ (O3 171-172) Specifika „přístupu“ O3 je možné hledat tam, kde hovoří o osobnosti a nárocích na komunitního pracovníka. **„Komunitní pracovník má být „připraven v mnoha oblastech, protože potřeby, které se objevují v komunitě, jsou opravdu z mnoha oblastí.“** (...) „Jde mu to od ruky a lidi zažívají porozumění, kompetenci, kterou si ale vůbec neuvědomují.“²²⁸ **„Na druhou stranu je to někdy těžký pro specialistu, připravenýho speciálně v jedné oblasti. Lidé se na něj obrací v mnoha jiných věcech, kde on neumí zareagovat adekvátně.“**

Jedním z cílů komunitní práce, který by se dal zároveň označit jako myšlenka charakterizující přístup O3 je **„probouzení vztahů ve společenství“** (...) „A vlastně ta komunitní práce pracuje na tom, aby to, co dá lidem takhle místně dohromady, třeba na základě problému, (...), aby se vlastně v té komunitě, jak ji známe z toho intenzivního společenství, tak aby se tam (vztahy) začly nějak probouzet. (O3 340-345) „Ta komunita, jako společenství, to který tě prostě nese, za něčím jdete, fungují tam nějaký vztahy, intenzivní. Tak je to živý a životodárný, kdežto třeba komunita, která vznikne takto, jako v Dobré Vodě, tak ta je spíš jako (...). Jakože neprodí ze začátku nijaký jako (...), protože tam jako nějaký organizování vůbec nefunguje. Jakože lidi neumí, nemají nástroj na to, aby něčeho dosahovali.“ (O3 353-358) Smysl komunitní práce je podle O3 v tom, (...), **„aby ty lidi**

²²⁸ O3 tak hovoří o tzv. splavnosti pracovníka. K rozhovoru to doplňuje e-mailem, [archiv autorky]

ze sebe vydolovali všechno, co uměj a mohlo to tam začít fungovat tak, jak v tom společenství.“ (O3 358-360) „A tohle jim musí říct někdo z venku. Jako u malýho dítěte.“ (O3 374-375) „Jakože jsem si říkala, že ty lidi v sobě mají daleko víc zdrojů, než to, co využívaj. Takže je to jako z mé strany, prostě nějaký takový jako pošťuchování. **Ale nějaký profesní pošťuchování. Je to nějakej způsob práce, sociální.** Lepší než, podle mě, nějaký terapeutický rozhovory, v takovéhle situaci.“ (O3 443-447)

Komunitní pracovník by měl mít podle O3 „**pozitivní koukání**“ (...) “Ten komunitní pracovník vnímá na začátku nějakou odpovědnost. Tam je to o tom, že na začátku jí přebírá víc a potom se snaží to předávat. Aby to nebylo na mě, to by nebylo dobře. Ale když tam nebude na začátku ten pohled, jako u beznadějných lidí, že nějaká naděje je, jako zvenku, jako na dítě (O3 426) Základní myšlenku komunitní práce O3 formulovala slovy, (...) „**Mojí prvotní myšlenkou je růst. Že, aby člověk byl, co nejplněji může bejt.**“ (O3 440 441)

5.4.4 Osobnost 4

O4 dokončila učení v oboru Obchodní provoz se zaměřením na přípravu jídel, pracovala nejprve v pohostinství a později jako výpomoc na římskokatolické faře. V Dobré Vodě u Toužimi se v roce 2002 setkala s O3, sociální a komunitní pracovnící, od které později dostala nabídku práce v místním sdružení Český západ. V organizaci začala pracovat nejdříve jako komunitní pracovnice, později jako terénní sociální pracovnice. V roce 2006 získala kvalifikaci pro výkon terénní sociální práce a po boku O3 se v této oblasti intenzivně vzdělávala. Pod hlavičkou Českého západu rozšiřuje služby Terénních programů v lokalitách Toužimska a Tepelska již od roku 2007. Kromě terénní a komunitní práce koordinuje aktivity projektu zaměřeného na podporu aktivního rodičovství, které ve dvou lokalitách těchto regionů realizuje Nová škola, o.p.s.

1. **SPOLEČENSTVÍ** je pro O4 „(...) takový sblížení. Hodně blízký lidi, který můžou být jako jedna velká rodina, tak jak to tady máme my (v Dobré Vodě, poz.aut.), nebo to můžou být úplně cizí lidi, který právě spojuje nějaká idea nebo nějaká myšlenka.“ (O4 12-14) Společenství je pro ni místem, „kde se cítím vnitřně klidná, vyrovnaná, spokojená“. (O4 22-23) **„Společenství rovná se komunita, rovná se rodina, rovná se přátelství, rovná se děti, partner, kamarádi, přátelé taková úzcí i taková okrajová. To je od toho širokého, kde je hodně lidí, až po toho, potom, po toho nejbližšího člověka.“** (O4 50 53) Hovoří-li o společenství, říká také. **„Že lidi mě berou a že tam mám svoje místo, svoji pozici, nemusím se o ni obávat a nemusím někomu něco dokazovat.“** (O4 35-37) Společenství spojuje s „autoritami“, ke kterým členové (široké) rodiny obvykle zhlíží. „Pro mě to byl strejda Josef, teta Erika. Jakože vždycky všichni jsme viděli, jako chodili za nima, nebo radili se. Nebo babičky názor jako lidi zajímal.“ (O4 133-135),, (...) **přirozený autority, co to všechno asi nějak drží.** (...) A drží to ta stejnost ta podobnost (...).“ (O4 143-144) „A ještě když mě křtili a viděla jsem, jakou mají váhu slova v té rodině a říkali: <A my jsme tě křtili>. Tak jsem si toho strašně cenila a vážila a byla jsem hrozně ráda, že zrovna tyhle ty autority, prostě se mě tahle odrazily v tom životě.“ (O4 151-156)

2. **O CESTĚ KE KOMUNITNÍ PRÁCI:** „**Já jsem nikam nemusela chodit, ona přišla za mnou.**“ (O4 174-175) Profesní směřování O4 ovlivnilo setkání s O3, jejíž přístup byl „upřímný, otevřený, přirozený“, (...) „**Jana to uměla dělat tou nenásilnou formou.**“ (O4 179-180) „**Sociální nebo komunitní pracovníci mě vlastně vychovávala už moje rodina.**“ (O4 190 191) „S tím, že maminka měla čtyři partnery, s každým jiný dítě. Mě vychovávala jako nejstarší, i když jsem nejstarší nebyla. To jsem zjistila právě až v té pubertě, v těch třinácti, nebo kolika letech.“ (O4 191-193) A naučila se starat o mnohé záležitosti členů rodiny. „A potom už to bylo jako

normální, že když pak jsme psaly, třeba o alimony na Kláru nebo i a mě jo (...). (O4 256-257) Počátek cesty ke komunitní práci shrnuje, „tak to chci jenom říct vlastně, že přes tu rodinu, která mě k tomu nevědomky vedla, abych vnímala a cítila tyhle věci, který v rodině nefungují. Nebo jak jsou špatně a jak se mají dělat.“ (O4 319-321) Jedna ze zkušeností, skrze kterou se dostala k sociální komunitní práci, byla výpomoc a pozdější zaměstnání na římskokatolické fari. „(...) a přes to, že ten kněz mě vlastně stáhnul do toho sociologického průzkumu, kde jsem vlastně **mluvila s Romama. A byla v jejich rodinách a tam třeba, (...) dvě tři stránky, formou nějakého dotazníku, vyplňovala.** (O4 318-323)

Na poloviční úvazek začala O4 pracovat na Českém západě, o.p.s., kam ji přizvala sociální a komunitní pracovnice O3. (...) „**Ale to nemusíš dělat ve svém volném čase. To je normálně vem sem, a udělejte si to tady v klidu. A tak lidi začali chodit. No a vlastně jsem to už dělala. Tak jako úplně strašně přirozeně.**“ (O4 405-408) O3 poskytovala O4 metodické vedení. „A Jana mi vlastně, jak se říká u Montessori,²²⁹ že ta technika je o tom, že ten pedagog tomu dítěti, (...) ukáže ty prvky, že jsou někde. Ono jde, vezme si to a už to zná. Jen mu vlastně, když si hraje s vodou nebo s ohněm, nebo já nevím s čím, tak mu udělá jen ochranný prostor. A mně přišlo, že Jana mně nabídla ty věci, který já jsem k tomu potřebovala. Klidnej prostor. Třeba kancelář, tužku a papír, ale třeba i tiskárnu, počítač.“. (O4 408-413,418)

3. TERORETICKÝ ZÁKLAD pro výkon svojí praxe nabyla **desetiměsíčním kurzem pracovníka v sociálních službách.**

²²⁹ Metoda Montessori byla vyvinuta Marii Montessori na základě vědeckého pozorování dětí a hlubokého porozumění přirozenému dětskému vývoji. Montessori výchovný proces je složený ze třech primárních elementů: příprava a role dospělého, připraveného prostředí a respekt vůči osobnosti dítěte.

MONTESSORI INSTITUTE PRAGUE, *Montessori pedagogika*, [online]

„No, já si myslím, že je to takový poznávání sama sebe. A ten Kopřiva (...)“²³⁰ (O4 425-426) Svoji teorii pro výkon práce označuje četbu několika knih, se kterými ji seznámila O3. „A, já jsem měla pocit, že jako některý ty situace se mi normálně staly. Že je někdo uchoopil, napsal, a že to bylo dobrý. A my jsme o tom s Janou přemýšlely (...)“ (O4 433-435) Kromě Kopřivovy práce O4 zmiňuje **četbu publikace Překročit zdi: Lidé ze Stolpinova si berou na starost svou komunitu**, která jí přiblížila život romské komunity v jižní části Bulharska.²³¹ „**A mně přijde i že v té komunitní práci člověk musí umět rozpoznávat.** Když máme to vyhodnocování (společné akce s lidmi v sociálně vyloučené lokalitě, pozn. aut.) a říkám si, **tak teď umím tohle a chtěla bych se naučit něco jinýho.** Tak jako je třeba i v té komunitní práci nějak jako podobně přemýšlet.“ (O4 464-467) „**Já si myslím, že jsem dostala takovou od Janči nalejvárnu.** Toho vlastně, co ona se naučila v té Praze, na té vysoké škole, o té komunitní práci. My jsme to tak jako měli za chodu. Za tu celou dobu.“ (O4 470-472) „Takže, ono je dobrý, něco jako znát nebo umět. (...) Ke všemu vždycky potřebuješ i praxi i teorii.“ (O4 475 476) „**A když je pak člověk takhle celej. Jakože postiženej i praxí i teorií, tak pak o tom může celkově přemýšlet.** To, co mu nalejvali, jestli se to dá někde uplatnit nebo nedá.“ (O4 478-480) „Já třeba hodně čerpám z toho, jak jsme začínaly. Jako se snažím vzpomenout si, jak to bylo při těch prvních krůčcích, při těch začátcích (...)“ (O4 497-498)

²³⁰ KOPŘIVA, Karel, *Lidský vztah jako součást profese*, Praha: portál, 2013

Psychoterapeut Karel Kopřiva zde radí, jak lépe rozvíjet vztah ke klientům, jak se vyhnout hrozícím nebezpečím a kde nacházet psychickou energii pro službu druhým.

²³¹ ŠTAJFOVÁ, Magdaléna, *Překročit zdi: lidé ze Stolpinova si berou na starost svou komunitu: změna díky participaci*, Praha: Osmium, 1998

Publikace přibližuje život romské minority a zároveň průběh komunitního projektu, v jehož důsledku, a na základě zapojení místních lidí se podařilo zvýšit jejich životní úroveň, ale i posílit vzájemné vztahy.

5.4.5 Osobnost 5

Vysokoškolská pedagožka, vyučující externě kurz Komunitní rozvoj a participace na Přírodovědecké fakultě a Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, lektorka environmentální výchovy. V minulosti se věnovala vzdělávání dětí, mládeži a prostřednictvím přednášek o rozvojových zemích také dospělým (dodnes). Její zájem o ochranu životního prostředí ji přivedl ke studiu ekologie v americké Atlantě. Zájem o zahraniční pomoc a život ve Spojených Státech ji později inspiroval ke studiu komunitní a sociální práce zastřešenému institucí Future Generation. Svoje zkušenosti O5 v minulosti uplatnila na poli komunitní práce v několika českých neziskových organizacích. Zkoumání komunit se věnuje i mimo svoji práci.

1. **SPOLEČENSTVÍ** je pro O5 skupina lidí, která má „společný zájem, něco co je spojuje dohromady, a pak do toho každý vkládá něco svého, a to potom, to společenství posouvá dál.“ (O5 2-4) Vedle toho komunita je „vázaná na místo, ale toto se společenstvím úplně nepropojuju.“ (O5 9 10)

2. **CESTU KE KOMUNITNÍ PRÁCI** pro O5 otevřelo hlavně studium v zahraničí. „Asi to nejvíc začalo tím, že jsem šla studovat obor Komunitní změna, Community Change, přes jednu americkou organizaci Future Generation. Ten obor byl vlastně zaměřený na to, jak si místní lidi můžou pomoci sami z vlastních zdrojů a byl to právě vázaný na fungování, jako komunity.“ (O5 12-16) Prostřednictvím studia měla možnost nahlédnout do komunit v několika rozvinutých i rozvojových zemích světa²³² a pozorovat zde, jak odlišně mohou komunity fungovat. „A od těch jsme se učili, jakým způsobem oni mění svůj život, jako, k tomu lepšímu, jak si to oni představují. Takže to byla moje první setkání.“ (O5 25-27) Po této, pro ni zásadní, zkušenosti s komunitní prací v zahraničí, se začala této profesi

²³² Studium zahrnovalo několik praktických výjezdů do zahraničí: Indie, USA, Peru, Nepal, Bhutan. [z neformálního rozhovoru s O5]

věnovat v tuzemsku. „Pracovala jsem pak jako s komunitou lidí s mentálním postižením, měla jsem pak možnost žít čtyři měsíce v komunitě lidí s psychickými poruchami. Měla jsem možnost pracovat v komunitě, kterou bych nenazývala jako romskou komunitou, ale v komunitě, kde právě žili lidi ze sociálně vyloučených rodin, a zase je spojovalo něco, společného.“ (O5 28 33)

3. **(TEORETICKÝ) PŘÍSTUP O5** v komunitní práci lze charakterizovat jako zájem o „jiný způsob pomoci, kteréj je více udržitelněj. A více vychází z toho, co ty lidi chtějí. Než že by to vycházelo jako jen od toho jako experta.“ (O5 43-44) Pracuje-li s komunitou, je vnímavá vůči její „energii“. „A to jak jako ta energie, v tom společenství jako, tam může přispět k té změně pozitivní.“ (O5 36-37) **Pozitivní přístup a „princip stavět na úspěchu“** považuje za stěžejní součást komunitního přístupu, jak je charakteristický právě pro americkou společnost. Svým založením byla O5 vždy spíše pozitivní, úspěch v komunitě (jako něco, na čem má stavět) začíná reflektovat až na „základě toho, že jsem rok studovala v Americe a získala jsem úplně jinej pohled a přístup. A pak taky že jo, jsem začala studovat ten Future Generation, a setkala jsem se s různýma lidma, který jakoby, prostě, svoje úspěchy viděli, no. Takhle jsem vychovávaná nebyla. Takže jako, kdybych se nedostala do zahraničí, tak asi nevím, jak by se můj pohled, (...) ale tohle mě hodně ovlivnilo, právě to zahraničí.“ (O5 156-163)

Úspěch definuje O5 jako jeden z principů teorie **Seed Scale**²³³. „(...) komunitní práce, se kterou já jsem se setkala, byla založená

²³³ Seed Scale je teorie změny (někdy označována jako teorie sociálního rozvoje), která začala vznikat v roce 1992, v průběhu realizace jednoho z projektů Dětského fondu organizace spojených národů (UNICEF). Jejím hlavním protagonistou je Daniel C. Taylor, americký pedagog a odborník na komunitní rozvoj. V přístupu je zdůrazňována zejména energie (*human energy*), která je přítomná v každém společenství. Teorii postavil na čtyřech

na teorii, taky filozofii. Seed Scale (...). Ta teorie zaměřena na to, jakým způsobem může fungovat energie v komunitě. A jak to může přispět potom k nějaké změně, kterou ty lidi chtějí. K tomu pomohlo to, nebo pomáhá tomu, té komunitě a lidem, na něčem stavět, něčeho jako se držet. **Takže ta teorie je založená na čtyřech principech.** Ten první, teda ten nejdůležitější je, že se staví na úspěších už v té komunitě. (...) Já myslím že, **kdyby jako vůbec nebylo čeho se držet, jo, od čeho se odpíchnout, od nějaké filozofie, teorie, nebo nějaké myšlenky, tak si to nedovedu moc představit.**“ (O5 52-62)

Pochybnosti o potřebnosti teorie v komunitní práci jsou důležité pro reflexi práce v komunitě. Otázku po teorii si položila nejen při studiu, ale i jako lektorka komunitního rozvoje na Univerzitě Palackého. „Jo a taky při té výuce. Jestli je to jako vůbec smysluplný, ale (...). To podle mě k tomu patří, že o tom **člověk takto musí kriticky přemýšlet, (...) jestli to má smysl.** A to, podle mě, jako díky tomu, **nutí člověka se nedržet slepě té teorie, ale právě to jako neustále přizpůsobovat a měnit, jo, tu teorii. Přizpůsobovat to tomu místu, zkušenostem, pohled se mění.**“ (O5 174-178)

„Mně hodně pomohlo, stavět na tom úspěchu, a to jsem použila v Ester²³⁴.“ (O5 131-132) Přidává pak pozitivní zkušenost české studentky, která využila teorii SeedScale při své praxi v zahraničí. „**Takže se učit, neustále se učit.** Tím, že to člověk využívá v praxi. Já jsem měla pochybnosti o tom, zda má tento předmět vůbec smysl učit. A pak mně vždycky studenti dali zpětnou vazbu, protože to vyzkoušeli, třeba jedna studentka na Filipínách. Vždycky to opravdu k něčemu bylo.“ (O5 181-184)

principech: stavět na úspěchu komunity (1), trojstranná spolupráce (2), rozhodování založeno na důkazech (3), změny v jednání komunity (4).

FUTURE GENERATION, *Going to Scale*, [online]

²³⁴ Ester, o.s. nezisková organizace poskytuje sociální služby v oblasti terapie a rehabilitace psychických onemocnění na Javornicku. Vedle toho podporuje vzdělávací a ekologické aktivity s mládeží a dětmi. A věnuje se podpoře rodin a jednotlivců v sociálně vyloučených lokalitách této oblasti. Ve svojí činnosti preferuje komunitní formu sociální práce.

ESTER, *O nás*, [online]

„Učení“ jako způsob, kterým lze předejít ustrnutí v „dogma“. Teorie komunitní práce má být flexibilní a pracovník s tím musí počítat. „Nemít strach, že nějaká teorie bude jako nás držet na místě, nebo nás bude strkat někam, jako kam nechceme.“ (O5 87-88) „A taky se to mění ta teorie, není to žádný dogma. Samozřejmě pak jsou různé teorie, který mají jasné kroky, určité kroky, který člověk musí následovat, ale **stejnak je to vždycky na těch lidech, co si z toho vyberou**. Já jsem nikdy ve své praxi nezažila dogmatický následování nějaké teorie. V rámci sociální komunitní práce, no. Protože to je tak pružný, tak jako živý téma, že (...).“ (O5 90-95) „**Ale u té komunitní práce si to nedovedu představit, že by se někdo držel nějaké metody a techniky a neviděl „napravo, nalevo“.**“ (O5 103-104) Dodala, že se s tímto přístupem setkala pouze v případových studiích. „Jako ze strany těch expertů z rozvojové pomoci. Tak tam jo. Tak tam se drželi třeba té teorie, nebo toho projektu.“ (O5 109-110) „Jenomže to pak jako není o komunitní práci, no.“ (O5 112) Když si má O5 zvolit, zda se v prostředí komunity považuje spíše za experta nebo člověka zvenčí (jak sama pracovníky v zahraniční pomoci označuje) říká, „(...) já jsem člověk zvenčí, kterýho zajímá právě komunitní práce, ale (...) tak, že člověk musí opravdu **naslouchat lidem, který v tom místě žijí nebo, který jsou proto místo ti experti**. Takže jsem si zažila to opravdu, **že je to o tom pozorovat, naslouchat, být tam s těma lidma a pomoc jim pojmenovat si a začít poznávat si co chtějí, a začít si to měnit, jo.**“ (O5 123-128)

5.5 Shrnutí výsledků

Předchozí kapitola nabídla výsledky rozhovorů, ve kterých se čtenář mohl seznámit se základními myšlenkami, charakterizujícími různé přístupy ke společenství-komunitě, jinak také přístupy v praxi komunitní práci.

Jak již bylo zmíněno výše, v této podkapitole se chystám vybrat ty myšlenky osobností, které zdůrazňují původ získané odbornosti v oblasti komunitní práce a její charakter. Na tomto základě se zde pokusím nabídnout odpověď na otázku, která vychází z cíle této práce (Jak a zda je komunitní přístup založen u jejich vůdčích osobností na teorii).

V následujících dvou částech této podkapitoly se budu věnovat nejdříve Shrnutí 1, ve kterém zaznamenám svůj vlastní pohled na potřebnost teorie vůdčích osobností a to na základě pohledu, který mají na teorii sami osobnosti. Vedle toho se pokusím zachytit charakter a užití této teorie. Ve Shrnutí 2 se zaměřím na pojetí společenství všech pěti osobností, které jde v mnoha případech napříč jejich přístupem. Pokusím se zde zachytit podobnosti, popř. odlišnosti v jejich chápání a užití teorie.

5.5.1 Shrnutí 1: teorie v praxi vůdčích osobností

Hovoří-li **osobnost 1** o teorii komunitní práce, pak zdůrazňuje několik oblastí, ke kterým se v praxi neustále vrací. Charakteristika jeho teorie nepřímo odkazuje na základní myšlenky, které utvářejí jeho přístup.

Z mého pohledu lze říct, že teorie komunitního rozvoje O1 vychází ze tří úrovní nahlížení na podstatu člověka a jeho společenství. Úroveň 1) osobní (potřeba utváření vztahů), 2) společenská (potřeba spravedlnosti) a 3) křesťanská (Diakonika, služba jako duchovní povolání). Že jde o „teorii“,

kteřá je O1 aplikována vědomě, dokazuje jeho koncept *Conviviality*, komunitní přístup, který rozvíjí v oblasti Diakonie.²³⁵

V souvislosti s teorií O1 tvrdí, že komunitní pracovník má nejdříve pojem komunitní práce definovat a až poté hledat teorii, která za jeho porozuměním komunity stojí. Teorii považuje za součást svojí praxe, tj. pole aplikovaných vědních disciplín, popř. jejich teorie (např. teorie skupin, diakonika, sociální práce), ale i samotných vědních disciplín (politika, ekonomie, pedagogika). Ačkoliv říká, že za praxí (osobním přístupem) komunitního rozvoje je třeba hledat teorii, zdá se, že on sám ji využívá pouze jako druh obhajoby její multidisciplinární povahy.

Oproti tomu **osobnost 2** se teorií svojí práce nezabývá, troufám si tvrdit, že ho teorie nezajímá. V souvislosti s tímto tématem je však možné říct, že na základě jeho přístupu ke společnosti, které odkazuje na praktické hledání opravdovosti („dostat se na úroveň tej komunity, toho společnosti, na tu opravdovou.“ O2 179-180) je mu inspiračním zdrojem a z jistého pohledu i vzorem opravdového přístupu k životu a společnosti Osoba Ježíše Krista. Podle jeho slov hlavní myšlenky jakékoli teorie komunitní práce, na kterých je postavena, do jisté míry reflektují charakter (původního) společnosti (nejčastěji rodiny), ze kterého člověk (její autor) vychází.

Pro **osobnost 3** je teorie pro praxi komunitní práce zásadní. Teorie jí umožnila vidět „zákonitosti rozvoje komunity (mezníky, důležité momenty) a nepropást je, ba pást po nich“.²³⁶ Využití seznamu otázek ze studií je pak možné označit spíše jako metodickou podporu, nikoliv však jako teorii. Slovy

²³⁵ Komunita, pojem, který považuje za problematický, nahrazuje pojmem *Conviviality* (spolužití). Vyhází přitom z křesťanské perspektivy Diakoniky, tj. přístup života v komunitě. Koncept Spolužití, který stojí na důstojnosti, povolání a spravedlnosti lépe vystihuje „uměním a praxí společného života lidí“.

THE LUTHERAN WORLD FEDERATION, *Seeking Conviviality*, [online], 3, 17

²³⁶ Doplnění rozhovoru skrze e-mailovou korespondenci, [archiv autorky]

doc. Z. Havrdové komunitnímu pracovníkovi doporučuje, aby si nejdříve vytvořil pojmový základ slov komunita, skupina, společenství a poté vystavěl odpověď na to, co je komunitní práce.

I když **osobnost 4**, která je komunitní a sociální pracovnící, obhajuje názor, že „teorie bez praxe a naopak není možná“, na pozadí jejího porozumění společenství-komunitě, které více než profesně rozumí „rodinně“ se ukazuje, že teorii pro praxi komunitní práce nepotřebuje. Nabytou „teorii“ O4 lze označit spíše jako metodický postup, který si na svoji cestě k profesi zvolila a to i díky intenzivnímu vedení osobnosti O3.

Osobnost 5 považuje teorii za nezbytnou součást profese komunitní práce už jen z toho důvodu, že pracovníka vyzývá ke kritickému pohledu na smysl a kvalitu práce v komunitě. Takovýmto pohledem je pro ni učení – intenzivní aplikace „teorie“ v praxi. Ke svojí praxi O5 vyžaduje „filozofii“, „myšlenku“, „teorii“, „aspoň něco malinkatýho“. Na základě toho je možné říct, že více než o potřebu teorie jde o metodickou oporu - myšlenkový směr, který poukáže na síly a zdroje, jež je možné uchopit jako nástroj sociální změny v komunitě.

5.5.2 Shrnutí 2: společenství v praxi vůdčích osobností

DEFINICE SPOLEČENSTVÍ, ze kterých pak (ne)přímo vychází přístup i teorie komunitní práce vůdčích osobností, je vícezdrojová. U O1 je to například celek, ve kterém zdůrazňuje osobní vztahy lidí, podobnost zájmů, vzorce chování, tradice, sdílené sousedství (fyzicky). Vedle komunity místa a komunity zájmu vnímá důležitost socioekonomických podmínek, které do značné míry ovlivňují možnosti člověka ve společnosti. Společenství, které má charakter sousedství – komunity místa - můžeme najít také u O3 (sousedství „těsné blízkosti“ založené na vztazích: „spolu člověčenství“, jakož i vztahy, které nejsou tak intenzivní). Podobně je tomu u definice komunity,

kteřou zastává O5. Zatímco komunita je pro O5 vázaná na místo, společenství chápe jako skupinu lidí, která sdílí podobné zájmy. Z definice O4 obdobně vychází jako hlavní „místo“ a „vztahy“. Na rozdíl od jiných pojetí je však specifická rozsahem (nejužší rodina, široká rodina, sousedé, přátelé, kolegové) a intenzitou, které ji přikládá. O4 jako jediná v této souvislosti zmiňuje osobní postavení uvnitř komunity, tj. místo přirozené autority, které jí i členům společenství zajišťuje pocit jistoty a bezpečí (O4 34-37). O2 na otázku společenství spíše než definicí odpovídá citací z Bible. „Kde se dva nebo tři sejdou (...).“ Tři tečky, které (záměrně) nechává za nedokončeným citátem, odkazují na hlavní zdroj jeho východiska společenství, kterým lze považovat novozákonní tradici.

Porozumění pojmu komunita O3 rozděluje na duchovní (život v duchovním společenství) a profesní (např. práce ve vyloučené lokalitě). Z tohoto rozdělení vychází také **CESTA KE KOMUNITNÍ PRÁCI**, kterou O3 započala vstupem do vesnice, kam byla přizvána trapisty. O1 se ke komunitnímu přístupu zase dostává skřez kritiku, práci -důsledné hledání, které přechází do služby. Takováto cesta implikuje přístup, který má v jistém slova smyslu „multidisciplinární“ povahu. Cesta ke společenství, živé zkušenosti vzniká u O2 nejspíše přirozenou potřebou společenství pro život a naplnění jeho cíle. Vedle toho O4 je ke komunitnímu přístupu přivedena nejdříve svojí rolí v rodině, postavením ve společenství sousedů, přátel. Poslední z osobností, tj. O5, se ke komunitnímu přístupu dostává skřez studium, které bylo motivováno zájmem o způsoby udržitelné pomoci v zahraničí.

PODOBNOST TEORIÍ vůdčích osobností lze hledat v pojetí společenství, které každý z nich zastává. To je možné pozorovat na základě rozsahu (čas) a intenzity (hloubka) tématu, který osobnost v rozhovoru přikládá. Potřebu porozumění společenství jako základu pro teorii sledují nejvíce u osobnosti

O2 (avšak bez potřeby teorie), O1, O3 a nepřímo u O4. Metodickou oporu (jako způsob aplikace „teorie“) pro svoji práci nejvíce zdůrazňuje O5, O3 a tím je pak ovlivněná také O4. Takovéto „hledání“ společenství jde výhradně po osobní a duchovní rovině, nelze ho považovat v prvním plánu za potřebu teorie.

Napříč všemi rozhovory lze v „teoretickém“ přístupu osobností objevit také potřebnost vystavění „základů“, které by sloužily pro identifikaci komunitní práce a jejímu porozumění. Tento pohled (zprostředkovaně) zastává zejména O3, okrajově O4. Podobně, ale v opačné analogii postupuje O1, který doporučuje vstoupit do praxe a až poté hledat vhodný teoretický základ. Někde mezi tím se pohybuje O5, jejíž pohled vyzývá k „neustálému učení“, kam zahrnuje intenzivní aplikaci teorie v praxi a její reflexi. Svůj přístup opírá o budování a obhajobu úspěchu, skrze který může společenství dosáhnout svého cíle. Ačkoliv není možné s přesností říct, jaký charakter by měla teorie mít, v tomto shrnutí můžeme najít znaky, které napovídají, že výše zmíněné osobnosti vnímají potřebnost teorie pro svoji prvotní orientaci v práci se společenstvím-komunitou.

Další podobnost, která se více než teorie týká přístupu, sledují v nástroji, kterým se však osobnosti ke svojí „teorii“ přibližují. (Ne)přímo hovoří o „induktivním“ způsobu práce. Tento postřeh je proto možné přiřadit k výše zmíněné „teorii“, která se opírá o znalost společenství. Z pohledu praxe můžeme říct, že znám-li dobře komunitu, její potřeby, jsem-li schopen do ní (otázkami, později vztahem důvěry) proniknout, nalézám teorii, která odpovídá na podstatu mojí práce a zároveň vytváří nové otázky, na které je třeba hledat odpovědi (přímo O1, částečně O3, nepřímo O2).

Částečnou odpověď na to, co by mohla zprostředkovat teorie komunitní práce, lze reflektovat slovy O3. „(...) teorie mi pomohla vidět zákonitosti

rozvoje komunity (mezníky, důležité momenty) a nepropást je, ba pást po nich“. Na základě výsledků a shrnutí lze říct, že osobnosti teorii využívají jako orientační bod pro porozumění komunitě a vhodnosti volby dalších nástrojů. Lze proto říci, že od svojí věrnosti k „teorii“ si slibují pomoc ve formě reflexe svojí práce, čímž dokazují svůj otevřený postoj vůči učení se. Taková reflexe klade otázky, hodnotí, kritizuje i oceňuje. Ptám se koho? Co? Osobní nebo odborný přístup? Pokud se takové (zatím neviditelné) reflexi daří, je možné ji charakterizovat, a pokud ano, na čem je postavena?

Pokud budeme předpokládat, že by teorií (aplikovanou osobnostmi) byla spíše metoda, pak je možné se domnívat, že mohou reflektovat pouze její postup, dílčí kroky, nikoliv však její podstatu.

Podle O5, rigidní teorie expertů zvenčí může praxi komunitního rozvoje škodit - škodit lidem v komunitách. Obávám se, že spíše než teorie může lidem uškodit postup, který navzdory jeho opakovaným úspěchům neporozumí základní jednotce komunitní práce, kterou je společenství. V případě zkoumaných osobností však není možné říct, že by toto riziko hrozilo. Navzdory metodám důležitost společenství jako takového promýšlejí všichni.

Diskuze

Cílem diskuze je poskytnout nadhled nad poznatky a výsledky, které byly zaznamenány v celém průběhu této práce.

Role, kterou v této debatě zaujímám, má několik vrstev. Odráží se to v myšlenkovém procesu, jakým se vyvíjela výzkumná otázka, a v mých vlastních omezeních, která mohla do značné míry ovlivnit zpracování dat a výsledků.

1. Příprava práce: zkušenosti druhých mě vedly spíše k aplikaci než k základu

V první řadě jsem studentka, která se ve studiu oboru Diakonika měla možnost krátce zabývat tématem komunitních intervencí. Když jsem si o přístupu zaměřeném na komunitu vyhledala základní informace a po čase do praxe tohoto směru sociální práce vstoupila, zjistila jsem, že základní informace mi chybí. V praxi se nejčastěji řídím zkušeností svých kolegů a sama pak často „podle pocitu“. Mezi tím se pohybuji načerpané znalosti ze studia, které se mi nedaří vždy identifikovat. Propojením těchto dvou rolí (zkušeností) vznikl cíl (praktické části) práce: Zda a jak je komunitní přístup u jeho vůdčích osobností založen na teorii a následně bylo specifikováno jeho ústřední téma: Potřebuje komunitní práce teorii?

Od začátku tvorby této práce bylo zřejmé, že **hledání teorie komunitní práce** bude vyžadovat širokovědní zaměření. První snaha definovat alespoň některé z (teologických) východisek komunitní práce mě přivedla k rozhovorům s několika teology na půdě Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy a Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého. Jasnou odpověď jsem zprvu nenašla. Hlavním důvodem byla špatně

položená „otázka“, která namísto teorie komunitní práce cílila ke komunitní práci jako aplikaci („Hledám teologické východisko komunitní práce, můžete mi prosím nějaké předložit?“). Teologové však na tuto otázku nezačali přemýšlet o teologii, nýbrž o komunitní práci.

Odpověď jsem našla až u dominikánského řeholníka, který mě nepředložil východisko „komunitní práce“, avšak teologicko-filozofické východisko „života ve společenství“ či „duchovního života“. Za to lze podle O. Damiána-Maria Jiřího Škody a na základě teologického pojetí Božího stvoření, filozofie Tomáše Akvinského a Aristotela považovat **přátelství**.

K jednomu z omezení tedy patřilo, že jsem si do této doby sama neuvědomovala rozdíl mezi teorií a aplikací (komunitní práce). Až na základě správného rozlišení bylo možné postavit první teoretickou oporu této práce.

2. Výběr osobností pro výzkum: elita praxe

Jeden z **limitů** práce, který by se mohl projevit ve zpracování a výsledcích, je dán pozicí, kterou zaujímám vůči vůdčím osobnostem komunitní práce - výzkumnému vzorku. Osobnosti jsem vybírala z lidí, které znám, některé z nich i blíže jako přátele, kolegy, sousedy. Tento fakt mohl způsobit zkreslení dat či v jistém slova smyslu (ač nevědomé) protěžování některého z přístupů. Obecně lze říct, že tento vzorek zahrnuje **elitu**, která je v ČR vzorem pro komunitní práci. Přístupy a teorie zkoumaných osobností se mohou v čase proměňovat. Na výzkumná zjištění je proto nutné nahlížet s tímto vědomím.

3. Komunitní práce potřebuje teorii, když se ptá po podstatě člověka a společenství

Na důležitost teorie pro komunitní rozvoj poukazují autoři knihy *Community Development in Theory and Practice*.²³⁷ Podle Craiga, Popple a Shawa se teorii v oblasti komunitního rozvoje nevěnuje dostatečná pozornost. Teorie komunitního rozvoje by měla přispívat ke „strategickému uvažování“ a být schopná reflektovat nové možnosti v praxi komunitní práce. Teoretici si kladou otázku: Do jaké míry děláme to, o čem mluvíme? Teorii přitom považují za průvodce, který přispívá a posiluje efektivní práci. Hickey a Mohun tvrdí, že komunitní rozvoj bylo vždy možné označit za přístup, který měl po boku různých forem populismu ateoretický a antiintelektuální charakter.²³⁸ Autoři v knize zároveň otvírají debatu, která se týká profesionalismu²³⁹ a s tím spojeného dilematu profesionalizace²⁴⁰. Komunitní rozvojová práce byla totiž podle nich vždy charakteristická protichůdností těchto témat. Profesionalizace komunitní práce je kritizována z důvodu obavy před elitářskými profesionály, u kterých hrozí, že způsob jejich práce bude mít charakter exkluze, tj. vyloučení²⁴¹ (sem zahrnují také aktivisty a dobrovolníky).

Podle Rawlse, zastávce komunitarismu, má privilegovaná vrstva společnosti dávat přednost znevýhodněným. Takovýto druh „tlaku“, jenž je možné na

²³⁷ CRAIG, POPPLE, SHAW, *Theory and Practice in Community Development*, [online]
Cílem této knihy je předložit články, které byly za posledních 40let publikovány v časopise *Community Development Journal*, a které se zaměřují na nejdůležitější poznatky z praxe i teorie komunitní práce v různých oblastech světa.

²³⁸ HICKEY, MOHUN, In CRAIG, POPPLE, SHAW, *Theory and Practice in Community Development*, [online]
„Jde o takový styl politiky, který usiluje o získání široké základny voličů údajnou ochranou zájmů prostých lidí proti různým ohrožením a prosazováním témat vzbuzujících emocionální reakce veřejnosti.“

ABZ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Pojem populismus*, [online]

²³⁹ V českém jazyce vyloženo jako „profesionální chování“.

ABZ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Pojem profesionalismus*, [online]

²⁴⁰ Vysvětlení pojmu uvedeno v úvodu.

²⁴¹ Příklad z praxe uvádí O1. (O1 16-26)

společnost vyvíjet prostřednictvím komunitní práce, plodí potřebu rozmanitosti, která může být realizována skrze participaci, tj. spoluúčast. (Teorii) participace lze vnímat jako návazné téma této práce. Podle Tony Addyho může komunitarismus implikovat také přehnaný řád, tzv. „dělat pořádek v komunitách“.

Obhajoba multidisciplinární povahy komunitní práce vychází podle Craiga, Poppla a Shawa z názorů samotných komunitních pracovníků. Podle poznatků autorů tito pracovníci v praxi zdůrazňují důležitost holistického přístupu, který má charakter „pohledu zdola“ (*bottom up*). Tento přístup je přitom cílený na participaci a komplexnost (*inclusiveness*), jenž má být aplikována v prostředí multidisciplín a zároveň jít napříč nejrůznějšími profesemi.

Ve Shrnutí 1 lze pozorovat, že komunitní přístup může být nahlížen **skrze hledání podstaty člověka a jeho vztahu ke společenství**. Teoretický základ pro takovýto druh východiska je možné hledat například v teologii, která se těmito otázkami přímo zabývá. Když O2 mluví o hledání podstaty společenství („dostat se na úroveň komunity“), lze z teologického pohledu říct, že se dotýká přátelství. Říká: „Nastěhuj se do paneláku, (...) ale kdo toto dá, to je bláznovství pro Krista.“ Tento citát ilustruje hledání maximálního vztahu a přirozeného splynutí se společenstvím a lidmi, kteří jsou jeho součástí. Tomáš Akvinský říká, že stvoření má jako svůj poslední cíl přátelství člověka s Bohem. Z teologicko-filozofického pohledu můžeme tedy říct, že svět je postaven na vzájemném přátelství člověka s Bohem, sítí „nekonečných duchovních organismů založených na přátelství“. Teologie společně s filozofií hledá odpověď na otázku příčinnosti. **Přátelství** je zde proto možné považovat jako hlavní příčinu společenství, z pohledu aplikace lze říct: příčinu komunitní práce.

V teorii komunitní práce je možné identifikovat další pohledy na **společenství – komunitu**, které vycházejí z několika vědních disciplín. Například, podle klasické sociologie Ferdinanda Tönniese je společenství nahlíženo jako pospolitost, obec, která je založena na **členství**. Podobně jako v sociologii je i v politické filozofii (komunitarismu) za základní společenství považována **rodina**. Vedle toho teologie nahlíží rodinu jako výsledek vztahu Boha a člověka. Společenství novozákonní tradice lze zachytit například v Matoušově evangeliu: „Kde jsou dva v mém jménu, tam jsem já uprostřed nich.“ (Mt 18,20)

4. Komunitní přístup jako reakce (na bolesti doby)

Komunitní přístup je slovy O3 „způsob sociální práce“. O5 jej považuje za způsob pomoci, který více než jiné přístupy zaručuje jistou míru **udržitelnosti**. Takovýto druh spolupráce s komunitou je v anglickém jazyce nejčastěji označován například jako: Community-Based Programme, Community-Based Management, Community-Based Care, atd. Komunitní způsoby práce, které usilují o propojení vazeb ve společenství, identifikaci kapacit, mobilizaci přirozených autorit a postupné zapojení celé komunity, jsou dnes považovány za zcela běžnou praxi na poli rozvojové spolupráce a (méně pak) humanitární pomoci.

Podle Dickinsona je možné říct, že ve Velké Británii se komunitní přístup vyvíjel zejména v reakci na přístup sociálního státu, který se v oblasti sociální práce zaměřoval na případovou práci s důrazem na „profesionální odstup“, „důvěrnost“ a „klinický vztah ke klientovi“. Do řešení situace klienta tedy nezapojoval jeho společenství-komunitu.²⁴²

²⁴² DICKINSON, In CRAIG, POPPLE, SHAW, *Theory and Practice in Community Development*, [online]

Projekt Pierra Rosenvallona, o kterém píše filozofka Tereza Matějčková, upozorňuje na ztrátu potřeby širšího společenství v dnešní demokratické společnosti. Fenomén, který označuje Rosenvallon jako „uzavírání se do ghett“, jinak také „ghettoizace“, je přitom nejpatrnější u nejbohatších a nejchudších vrstev společnosti. Izolace lidí souvisí s prohlubováním nerovnosti ve společnosti, ve které neexistuje jedno sdílené pletivo hodnot. „Západní společnost se vyznačuje tendencí uzavírat se mezi své úzce specializované okruhy, s čímž také souvisí propojení společenského života s internetem, který člověku nabízí jen to, co si přeje vidět.“²⁴³

5. Potřeba metodiky, která předbílá potřebu teorie

Vůdčí osobnosti komunitní práce si v předkládaném výzkumu pro svoji praxi nejčastěji volí **metodickou oporu**, kterou považují za teorii. Jakákoli metoda pak podle jejich slov vyžaduje „pružnost“. Lze tak říct, že žádná z aplikovaných metod komunitní práce nemá mít v praxi zcela jasnou podobu. Na základě toho by bylo možné se domnívat, že osobnosti dávají přednost propojování zkušeností z různých profesí (aplikace) a čerpání z více vědních disciplín (teorie).

Jedním z cílů komunitní práce je růst. „Aby člověk byl, co nejplněji může být.“ (O3) Zdá se, že osobnosti postupují s touto myšlenkou nejen směrem ven (v praxi v komunitě), ale i dovnitř (k sobě). A to právě tehdy, když vyjadřují potřebu reflexe svojí práce, která cílí k ověření či vyvrácení správnosti volby

²⁴³ Jedním z úskalí uzavřených komunit je absence smyslu pro odlišnost. Rosenvallon říká, že „charakteristickou se stala netrpělivost s jinakostí druhého člověka vůči jeho osudu“. Z tohoto pohledu vychází, že člověk pak ztrácí zájem o veřejné věci. Moderního člověka tak Rosenvallon nazývá Homo munitus: člověk opevněný a uzavřený vůči vnějšku. „Člověk opevněný“ ztrácí schopnost nacházet sám sebe v jinakosti a kultivovat vztah k druhým - nikoliv navzdory jinakosti, avšak s ohledem na jinakost. S tím se podle Matějčkové ztrácí schopnost cítit sounáležitost s lidskými osudy napříč společenskými třídami.

MATĚJČKOVÁ, *Éra opevněného člověka*, Lidové noviny

přístupu, ba dokonce svého povolání. **Podobnost teorií** vůdčích osobností se setkala na místě, které by bylo možné označit jako „zájem, otevřenost a vůle k učení“. Toto se děje nejčastěji skrze „induktivní“ poznávání komunity a aplikaci metod. Reflexe práce se může projevit až na základě neúnavného vstupování do praxe společenství (popř. také výuky). Metodu, tj. specifický přístup zaměřený na komunitu, pracovníci nejčastěji volí pro vlastní potřebu „počáteční orientace“ v komunitě.

Otázka, kterou si položím v závěru této diskuze, souvisí s následující Matouškovou větou, kdy v Základech sociální práce říká: „Vzdělávání v sociální práci začalo bez kvalitních textů, metodou pokus omyl.“ Kladu si zde tedy otázku, zda je možné předpokládat, že komunitní práce čeká na svoji učebnici, v jejímž úvodu by zazněla věta: „Vzdělávání v komunitní práci začalo s kvalitními texty.“

Závěr

Prosazování života ve společenství-komunitě nebo se společenstvím-komunitou ve smyslu účasti na řešení společných zájmů dnes v mnohých lidech vyvolává vzpomínku na nedávnou minulost, ve které měly společenské akce namísto dobrovolnosti a participace charakter povinnosti a s tím spojené kontroly.

Praxe komunitní práce (společenství) v českém prostředí zatím stále hledá svoje místo. V závěru této práce by se spíše hodilo říct, že společenství je skrze nejrůznější iniciativy a „komunitní snahy“ hledáno.

Příklady přístupů zaměřených na komunitu můžeme v českém prostředí pozorovat ve školství (komunitní vzdělávání), na poli sociální komunitní práce (komunitní práce ve vyloučených lokalitách či práce s menšinami), komunitního organizování (např. projekt Piana do ulic, akce Pražský vývar, aj.), ale také v oblasti politiky (např. participativní rozpočty) a veřejného zájmu (např. Komunitní monitoring pro Prahu 14).

Pokud se ohlédneme na začátek této práce, jako první se nám připomene „skládka“ definic. Roztřídění pojmů nám zprostředkovalo porozumění v rozdílnosti teorie a aplikace. Tato orientace nás uvedla do filozoficko-teologického pozadí společenství, jehož východiskem zde nahlížíme přátelství. Následovala oblast politické filozofie konce 20. století, která kritizuje individualismus a nedostatek důrazu na společenství, jenž je charakteristický pro liberalistické myšlení. Antropologie nám ukázala soudržnost původního společenství a přirozenou potřebu být její součástí. Sociologie pak předložila

rozdílný pohled na společnost a společenství. Poukázala na východisko solidarity, které utváří základ života ve společenství.

Vůdčí osobnosti komunitní práce staví svoji teorii nejčastěji na metodách, které jsou mnohdy inspirovány zahraniční praxí. Metodická opora jim přináší jistotu, pevný bod, ze kterého se mohou lépe zorientovat v prostředí společenství. Takovýto druh teorie jim poskytuje reflexi na vlastního přístupu a kritický nadhled. Jejich přístup připouští (v některých případech vyžaduje) spolupráci napříč různých profesí i zájmů ve společnosti. I tím zaručují, aby se metoda, kterou následují, nestala univerzální. Teorii potřebují.

V procesu komunitní práce kladou osobnosti velký důraz na hledání podstaty člověka a jeho společenství. Podle jejich slov se to děje na základě „porozumění“ členům komunity a celého společenství. Na tomto místě vyvstávají otázky směřující k přístupu komunitního pracovníka a jeho odborné výbavě. Jak správně porozumět komunitě?

Nezbytnou vlastností komunitního pracovníka je podle jedné z osobností „přirozenost a nenásilnost“. Jiná osobnost zase říká, že pracovník musí být „v něčem nebo něčím zajímavý“. Další podotýká, že pozice pracovníka by měla být „napomezí“. Znamená to, že je tento člověk (v jistém slova smyslu) schopen být součástí komunity, ale zároveň prosazuje její zájmy navenek a zachovává si přitom nadhled.

Jedním z dilemat komunitní práce může být na jedné straně nízká úroveň kompetencí komunitního pracovníka, na straně druhé jeho odbornost. Jedna z osobností říká, že komunitní pracovník musí být „splavný“, tj. být „vybaven“ v mnoha oblastech (nejen) praktického života. Potvrzuje, že jeho specializace v některé z profesí mu neumožňuje „reagovat v komunitě adekvátně“.

Ačkoliv jsme si na základě této práce vytvořili představu o teoretickém rámci společenství - komunitní práce, zůstává otázkou, zda, jak a kým by mělo být toto téma dále diskutováno.

Seznam literatury

ABZ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Pojem populismus*, [online], (cit. 2. 7. 2014)

URL: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/populismus-populizmus>

ADAMOVIČ, Karolina, et alii, *Politologický slovník*, Praha: C.H. Beck, 2001

ADDY, Tony, *Community development – from science-fiction to reality?*

[online], (cit. 11. 4. 2014) URL:

<http://www.ekumakad.cz/en/temataen/community-development-work-science-fiction-or-reality>International Education, Diak South, Jarvenpaa

AKVINSKÝ, Tomáš, *Otázky o ctnostech III*, Olomouc: Krystal OP, 2014

AKVINSKÝ, Tomáš, *Summa proti pohanům*, 3 kniha, 69 kapitola, č. 20,

Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997

ALTERNATIVA ZDOLA, *O nás*, [online], (cit. 2. 7. 2014), URL:

<http://alternativazdola.cz/liferay/web/alternativa-zdola>

ANDEREGGEN, Ignacio, *Experiencia espiritual - Una introducción al vida*

mística (Duchovní zkušenost - Úvod do mystického života – překlad P. Jiří

Damián Škoda), Editorial de la Universida Católica Argentina, Buenos Aires, 2009, kapitola XXI s. 339-358, [Brno: archiv autorky]

ARISTOTELES, *Etika Nikomachova*, Bratislava: Pravda, 1985

BALÍK, Stanislav, *Komunální politika, obce, aktéři a cíle místní politiky*, Praha: Grada, 2009

BARŠA, Pavel, *Liberalismus, komunitarismus a politika derridovské*

výstřednosti, (1998), Politologický časopis, Brno: FSS MUNI, [online],

(cit. 5. 5. 2014) URL:

<http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/1998/3/1998-3-6->

[Bar%C3%81aLiberalismus,%20komunitarismus%20a%20politika%20derridovsk%C4%81%20v%C5%BEst%C5%BCednosti.pdf](http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/1998/3/1998-3-6-Bar%C3%81aLiberalismus,%20komunitarismus%20a%20politika%20derridovsk%C4%81%20v%C5%BEst%C5%BCednosti.pdf)

BARTOŠKOVÁ, Jana, *Liberalismus a komunitarismus, (srovnání dvou*

koncepcí současné sociální a politické filozofie), (2009), Bakalářská práce,

Brno: FF MUNI, [online], (cit. 9. 5. 2014) URL:

http://is.muni.cz/th/171280/esf_b/Liberalismus_a_komunitarismus.pdf

BAŠTECKÁ, Bohumila, et alii, *Psychosociální krizová spolupráce*, Praha:

Grada, 2013

BĚLOHRADSKÝ, Václav, *Kapitalismus a občanské ctnosti*, Praha:

Československý spisovatel, 1992

BHATTACHARYYA, Jnanabrata, *Solidarity and Agency: Rethinking*

Community Development, [online], (cit. 15. 4. 2014) URL:

<http://sfaa.metapress.com/content/m459ln688536005w/fulltext.pdf?page=1>

BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad*, 6. vyd., Praha: Biblická společnost, 1992

BLECHA, Ivan, et alii, *Filozofický slovník*, Olomouc: FIN, 1998

BOUDON, Raymond, et alii, *Sociologický slovník*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2004

CRAIG, Gary, POPPLE, Keith, SHAW, Mae, *Community Development in Theory and Practice*, [online], (cit. 1. 7. 2014) URL: http://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=IL7TrdFINTIC&oi=fnd&pg=PA9&dq=keith+popple+community+work+theory&ots=UTTb9ocf4y&sig=f0jLgOOXy4q_xTiY9wkwg6sEcvk&redir_esc=y#v=onepage&q=keith%20popple%20community%20work%20theory&f=false

DVOŘÁKOVÁ, Věra, DOM SAMUEL, *Celým srdcem*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013

DURANCE, Joan C., FISHER, Kare E., UNRUH, Kenton T., *Information Communities: Characteristics Gleaned from Studies of Three Online Networks*, [online], (cit. 4. 5. 2014) URL: <http://ibec.ischool.washington.edu/static/pubs/asist2003.pdf>, 8

ESTER, *O nás*, [online], (cit. 15. 6. 2014) URL: <http://www.esterzalesi.eu/>

ETZIONI, Amitai, *A Communitarian Approach: A Viewpoint on the Study of the Legal, Ethical and Policy Considerations Raised by DNA Tests and*

- Databases*, [online], (cit. 7. 5. 2014), URL:
<http://aladinrc.wrlc.org/bitstream/handle/1961/3716/A355%20-%20A%20Communitarian%20Approach.pdf?sequence=1>
- FERGUSSON, David, *Community, liberalism and Christian Ethics*. Cambridge University Press, 1995
- FUTURE GENERATION, *Going to Scale*, [online], (cit. 30. 6. 2014), URL:
<http://www.future.org/applied-research/process-change/going-scale>
- GEIST, Bohumil, *Psychologický slovník*, Praha: Vodňář, 2000
- GOJOVÁ, Alice, *Teorie a modely komunitní práce*, Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2006
- HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena, *Psychologický slovník*, Praha: Portál, 2000
- HOLUB, Josef, LYER, Stanislav, *Stručný etymologický slovník*, Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství, 1968
- HORÁKOVÁ, Hana, *Svatý Tomáš Akvinský o přátelství*, Diplomová práce, [vedoucí práce: Mgr. RNDr. Věra Štěpinová, Ph.D., knihovna katedry filozofie CMTF UPOL], Olomouc: CMTF UPOL, rok obhájení 2008
- CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA, *Komunitou řízené snižování rizika – aneb jak na to*, Praha: Charita Česká republika, 2009

CHEIRON T, *Co děláme?* [online], (cit. 28. 6. 2014), URL:

<http://www.cheiront.cz/cz/co-delame>

JANDOUREK, Jan, *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2001

KÁBRT, Jan, et alii, *Latinsko český slovník*, Praha: SPN - Státní pedagogické, 1957

KEROUŠ, Miroslav, et alii, *Systémové alternativy kapitalismu, Pražská škola alternativ*, Praha: Ekumenická akademie Praha, 2013

KLÉGR, Aleš, *Slovník Tezaurus jazyka českého, slovník českých slov a frází současných, blízkých a příbuzných*, Praha: NLN, 2007

Kompendium Katechismu katolické církve - Katechismus v otázkách a odpovědích, (z italské verze přeložil Josef Koláček) Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006

KOSOVÁ, Jana a kol. *Mít život ve svých rukou, metodika komunitní práce*, Český západ, o.s. a Fakulta humanitních studií společně s obecně prospěšnou společností Cheiron T, Praha: 2013. [CD-ROM]

KRASNODEBSKI, Zdzisław, *Solidarita, jedno z nejpoleštějších slov*, [online], (cit. 20. 5. 2014), URL: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1797/solidarita-jedno-z-nejpolestejsich-slov>

KUCHARSKÝ, Pavel, QUITT, Zdeněk, *Česko-latinský slovník*, Praha: SPN Praha, 1992

MACHEK, Václav, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha: Lidové noviny, 1997

MACHULA, Tomáš, *Tomáš Akvinský Otázky o ctnosti III Kardinální ctnosti*, Olomouc: Krystal OP, 2013

MARTÍNEK, Michael, et alii, *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, Praha: Jabok, 2008

MAŘÍKOVÁ, Hana, et alii, *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996

MATĚJČKOVÁ, Tereza, *Éra opevněného člověka*, Praha: Lidové noviny, [18. 2. 2014]

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*, Praha: Portál, 2008

MATOUŠEK, Oldřich, et alii, *Základy sociální práce*, Praha: Portál: 2012

MCMILLAN, David, CHAVIS, David, *Psychological Sense of Community:Theory*, [online], (cit. 11. 3. 2014), URL: <http://www.wright-house.com/psychology/sense-of-community.html>

MILLER, David, et alii, *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*, Brno: Barrister & Principal, 2000

MISES, Ludvig von, *Liberalismus*, Praha: Ekopress, 1998

- MONTESSORI INSTITUTE PRAGUE, *Montessori pedagogika*, [online],
(cit. 29. 6. 2014), URL: <http://www.amiprague.cz/co-je-montessori/>
- NOVITZKY, Peter, et alii, *Spravedlnost a etika. Eseje a teologická reflexe myšlení Johna Rawlse*, Košice: Equilibria, 2010
- OPATSTVÍ NOVÝ DVŮR, *Opatství*, [online], (cit. 1. 7. 2014), URL:
<http://trapisti.cz/cz/abbey.html> [online]
- OLŠOVSKÝ, Jiří, *Slovník filozofických pojmů současnosti*, Praha: Grada 2011
- PECK, Scott, *The different Drum – Scott Peck Community making and Peace*, [online], (cit. 22. 4. 2014), URL: <http://www.amazon.com/The-Different-Drum-Community-Making/dp/0684848589>
- PRAŽÁK, Josef, MIROSLAV, NOVOTNÝ, FRANTIŠEK, SEDLÁČEK, Josef, *Latinsko-český slovník*, Praha: KLP, 1999
- PRINCOVÁ, Květoslava, *Pomoc lidem vzdáleným*, Olomouc: CMTF UPOL, 2012, [studijní materiály k výuce, archiv autorky]
- RAWLS, John, *Teorie spravedlnosti*, Praha: Victoria Publishing, 1995
- ROUNER, Leroy S., et alii, *On Community*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1991
- SCHURINGA, Leida, *Komunitní práce a inkluze Romů*, Ostrava: Organizace

spolu, 2007

SCOTT, Peck, *The different Drum –Community making and Peace*, Touchstone New York 1998, [online], (cit. 12. 4. 2014), URL:
http://www.amazon.com/The-Different-Drum-Community-Making/dp/0684848589#reader_0684848589

SHARPE, Erin, *Community in postmodern culture: the place of lemure*. Brock University, [online], (cit. 2. 5. 2014), URL:
<http://lin.ca/sites/default/files/attachments/CCLR11-136.pdf>

SHAW Mae, *Community Work today: Competing Demands In Practise*, [online], (cit. 8. 4. 2014), URL:
<http://concept.lib.ed.ac.uk/index.php/Concept/article/view/220/213>

STALL, Susan, STOECKER, Randy, *Community Organizing or Organizing Community? Gender and the Crafts of Empowerment*. *Gender and Society*, (1992), [online], (cit 6.3.2014), 12/6: 729 – 756, URL: <http://comm-org.wisc.edu/papers96/gender2.html>

STEJSKAL, Josef, et alii, *Rodina ve výchově a společenských vědách*, Technická univerzita Liberec, 2012

ŠTAJFOVÁ, Magdaléna. *Překročit zdi: lidé ze Stolpinova si berou na starost svou komunitu: změna díky participaci*. Praha: Osmium, 1998

THE LUTHERAN WORLD FEDERATION, *Seeking Conviviality*, [online],
(cit 6. 6. 2014), URL:

[http://www.lutheranworld.org/sites/default/files/DMD-
Seeking_Conviviality_Diakonia_Europe.pdf](http://www.lutheranworld.org/sites/default/files/DMD-Seeking_Conviviality_Diakonia_Europe.pdf)

WHITEHEAD, Tony L., *Community Based Interventions, Definitions and Types*, [online], (cit. 16. 5. 2014), CEHC, University of Maryland, URL:
www.cusag.umd.edu/documents/WorkingPapers.

